MÜÜRILEHT

NÜÜDISKULTUURI HÄÄLEKANDJA KOLMEKÜMNE ESIMENE NUMBER : VEEBRUAR 2014

#31

Esikaanel ülevalt plaadifirma One Sense kaaperdajad Kersten Kõrge ja Janno Vainikk ning omanik Heiko Kase. Foto: Renee Altrov

KAASAUTORID

TOIMETUS

Marja-Liisa Plats hakkas tegelema Tartu Kõrgemas Kunstikoolis fotograafia õppimise kõrval oma lapsepõlvekirega – illustreerimisega. Praeguseks on ilmunud koostöös erinevate kirjanikega üle paarikümne (laste)raamatu. Meeldib liikuda erinevate meediumite vahel installatsioonist hääleni, filmist graafikani. Vaata lisaks: liiso.planet.ee. *Marja-Liisa on käesolevast numbrist ametis ka Müürilehe kujundamisega.*

Ingel Undusk on sündinud 27. juunil 1988. aastal Kärdlas. Kõrghariduse omandas lavakunstikoolis, kus õppis 25. lennus dramaturgia erialal. Ütleb enda kohta järgmist: „Viimased poolteist aastat (pärast kooli lõpetamist) olen olnud pühendunud Tunde järgi Elama õppimisele ning Päris Oma Asja otsimisele. Sel aastal Tunnen, et väravad hakkavad avanema...” *Loe Ingli luuletusi kõrvalleheküljelt.*

Lauri Veski on statistik-analüütik-muusikasõber. Kuulab palju, loeb palju, käib isegi viktoriinil lugusid ära arvamas. Juured on mustas muusikas. Ükskord mängis Hanna-Stella sünnipäeval plaate. *Lauri arvustab Kali Briisi albumit leheküljel 15.*

Eik Tammemäel ei ole facebooki, seega ei tohiks teda üldse olemas olla, kuid siiski on kuulda, et ta hääletab rahatult mööda maailma ringi, teeb eimillestki filmi ja kuulab iga päev hiphoppi. *Eik kirjutab Gorõ Lana albumist leheküljel 15.*

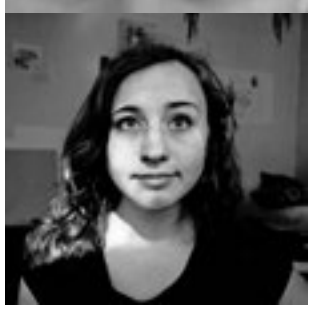

Maari Soekov on Tartus tegutsev illustraator ja fototudeng. Tema joonistusi täidavad kõiksugu karvased ja sulelised tegelased, kes seiklevad ringi müstifitseeritud, sümbolitega täidetud fiktsionaalses maailmas. *Maari illustratsiooni näeb leheküljel 22.*

Reelika Virunurm veetis üle nelja aasta Saksamaal, töötas seal kommunikatsiooni ja üritusturunduse vallas ning reintegreerub nüüd vaikselt tagasi Eestisse. Leiab, et Eestis on mingit kummalist väge ja puutumata loodust, mida Lääne-Euroopa riikidest naljalt ei leia. Räägib nelja võõrkeelt ja loodab veel mitu tükki selgeks õppida. Vabal ajal on mõnuga turistidele Lahemaa giid ning nokitseb kirjutada. Parimad ideed tulevad joostes, matkates ja joogat tehes. *Reelika annab filmisõpradele festivalisoovitusi lehekülgedel 26–28.*

Johannes Lõhmus kasvas üles „Tähtede sõja” lummuses. Meeldib käia kinos ja festivalidel; samuti ka see, kui saab pimedusest valgust otsida ja leida. Soovitab kõigil puhata koos sõpradega kuskil, kuhu peab reisima, ja miks mitte organiseeritult – ehk festivalitades läbi elu. *Johannes jagab oma arvamust filmifestivalide välimäärajas lehekülgedel 26–28.*

Sandro Katamashvili on Gruusiast pärit kunstnik, kes plaanis hakata elatist teenima graafilise disainerina, aga sai hoopiski animaatoriks Thbilisi riiklikus kunstiakadeemias. Hetkel juhib ta *indie*-filmistuudiot 20 Steps Productions ning püüab koos mõttekaaslastega filmitegemisprotsessi piire kombata. Tallinna külastas ta viimati eelmisel aastal PÖFFi Industry Daysi ja Animated Dreamsi raames. Tema film „Granny” (2013) osales rahvusvahelises võistlusprogrammis. *Sandro heidab kriitilise kõrvalpilgu eesti animatsioonile leheküljel 29.*

Märten Rattasepp: „Usteguy gave the address at the opening. He pointed out the significance of the picture frame for our cultural life. The picture frame (this was more or less his drift), if viewed in its figurative sense, is one of the connective existential entities of our existentially cognizant world, as, more or less, a positive equivalent of the latent but imminent fateful doom of an era that has lost the sense of transcendental values.” („The Collected Stories of Wolfgang Hildesheimer”) *Märteni kirjandusarvustust saab lugeda leheküljelt 35.*

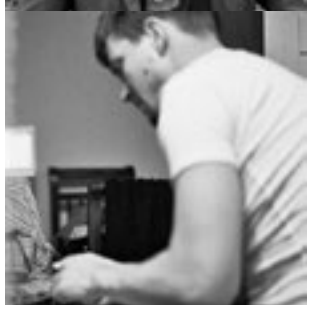

Kaspar Tamsalu õpib EKA magistrantuuris maalikunsti. Hetkel meeldivad talle veidrad raamatud, kuum magus kohv ja villased sokid. *Kaspari koomiksi leiad tagakaanelt.*

KIRI TOIMETAJALT

Nende varsti pea kahe aasta jooksul, mil ma Müürilehes kaasautorina kaasa olen löönud, on mul olnud võimalus teha koostööd ja kohtuda suurepäraste inimestega ning kirjutada teemadel, mis mulle tõsiselt huvi pakuvad. Jah, eks neid hetki tuleb ikka ette, mil tunnipikkuse helisalvestise transkribeerimine maailma kõige tüütumaks kohustuseks osutub või kui kirjutamissoon igaveseks lahkunud tundub olevat, aga hiljem, kui kõigega tähtaegadeks valmis olen jõudnud ning veel päris okei lugu välja on kukkunud, siis on ikka hea tunne küll. Jaanuarist üsna ootamatult sülle sadanud muusikatoimetaja positsioon ja sellega kaasnenud asjaajamislaviin vajavad veel samuti harjumist, sest liiklus mu Gmaili postkastis pole kunagi varem nii tihe olnud kui viimase kahe nädala jooksul, aga eks see ole ikka nii, et tee tööd ja siis tuleb ka hea ajaleht.

Sel aastal kaldub Müürileht oma muusikakülgedega tavapärasest trajektoorist kõrvale ning annab kirjutamisohjad melomaanide, plaadifirmade, erinevate nišimeediate ning teiste oma ala asjatundjate kätte, kes muusikaküljed oma näo ja maitse järgi kureerimiseks ette võtavad. Selle aasta esimese numbri muusikarubriigi usaldasime Ats Luigele ning tema tehtud intervjuusid mitmepalgelise muusiku ning Sun Araw' *live*-koosseisu liikme Alex Gray, Londoni DJ ja plaadifirma Levels juhi Jon Rusti ning sel kuul ilmavalgust nägeva W.T.Dronesi esikalbumi asjapulkadega võid näha juba mõne lehekülje pärast. Lisaks ei kao kuhugi ka Madis Nestori kokkupandavad TOP 10, DJ-ankeet ja „Uus Eesti biit”, sest andekaid kaasmaalasi jagub kajastamiseks küll ja veel.

Berliinis resideerudes olen leidnud end mitu korda olukorrast, kus süda tilgub verd, kui näiteks Faun Racketi plaadiesitluskontsert nägemata on jäänud või kui sõbrad „sinna uude kohta nimega ULME” peole lähevad ja ma ei tea isegi, milline see välja näeb. Tundub tobe siinses muusikaskeene külluses veel selliseid mõtteavaldusi pilduda, aga uudishimu, väikse Eesti hubasus ja muusikalised rariteedid panevad ikka ja jälle enda järele igatsema.

Mariliis Mõttus

Helen Tammemäe	peatoimetaja	helen@muurileht.ee
Maarja Pärtna	tegev- ja kirjandustoimetaja	maarja@muurileht.ee
Keiu Virro	teatritoimetaja	keiu@muurileht.ee
Joonas Sildre	koomiksitoimetaja	joonas@muurileht.ee
Veronika Valk	linnaruumitoimetaja	veronika@muurileht.ee
Triin Tulgiste	kunstitoimetaja	triin@muurileht.ee
Emilie Toomela	filmitoimetaja	emilie@muurileht.ee
Henri Kõiv	sotsiaaliatoimetaja	henri@muurileht.ee
Evelin Arust	kirjanduskriitika toimetaja	evelin@muurileht.ee
Mariliis Mõttus	muusikatoimetaja	mariliis@muurileht.ee
Helena Läks	veebitoimetaja	helena@muurileht.ee
Triin Loosaar	moereporter	triinloosaar@muurileht.ee
Pille Sepp	keeletoimetaja	
kujundus/küljendus	Madis Katz, Marja-Liisa Plats	
fotograafid	Renee Altrov, Patrik Tamm	

KOLLEEGIUM: KAISA EICHE, INDREK GRIGOR, MARGUS KIIS, KRISTINA PAJU, BERK VAHER, AHTO KÜLVET, MART ZIRNASK, MARTIN OJA, ANNA-LIISA UNT · VÄLJAANDJA: MTÜ TARTU KULTUURITEHAS · TOETAJAD: TARTU LINN, TARTU KULTUURKAPITAL, EESTI KULTUURKAPITAL · TRÜKK: PRINTALL · TIRAAŽ: 4000 · TASUTA!

Jälgi Müürilehe tegemisi ka twitteris ja facebookis!

Reklaam – reklaam@muurileht.ee

Koosolemise võimalikkusest

Näeme endi ümber palju olukordi, kus selmet üksteist aidata, viskavad inimesed teistele hoopis kaikaid kodaratesse. Vahel lihtsalt kadedusest, vahel inimlikust hirmust „ilma jääda", aga teinekord põhjendamatust omamisvajadusest. Ikka leidub ka neid, kes silmates laual vaagnatäit kompvekke endal taskud, siis kui keegi parajasti ei vaata, ahnelt täis topivad, mõtlemata oma tegelikele vajadustele – kui kuskilt on võimalus võtta, siis tuleb seda võimalust kasutada, muidu teeb seda keegi teine sinu eest! Selline mõtlemisviis tõmbab inimesed ohtlikult küüru, nende enda poole suunatud nina vajub üha sügavamale rinnale ja altpoolt kiibitsevad silmad reedavad hirmu, nad kardavad, nagu kogu maailm oleks nende vastu, ja peavad elu igaveseks olelusvõitluseks selle ähvardava ümbritsevaga. Nii suhtutakse kõigisse teistesse kui konkurentidesse – eriti ohtlikeks peetakse millegipärast neid inimesi, kes tegelevad sama erialaga või tegutsevad samal väljal, sest nemad on veel need kõige suuremad rivaalid ja kõige lähedasemad vaenlased. Nemad võtavad ju sinule mõeldud prääniku sult praktiliselt sõrmede vahelt ära, nad on jalus ja tüütud ning nad varastavad, raisad, su mõtteid ja, mis kõige hullem, jõuavad need enne sind ka teoks teha. Tundub nagu igaühel on keegi kuskil jalus, ometi ei saa öelda, et meil siin kuidagi ülerahvastatusega probleeme oleks.

Selmet igaüks omaette põlve otsas nokitseb, võiksime õppida enam koostööd tegema – siduma oma plaane ja eesmärke ning nende nimel ühiselt töötama. Olen täheldanud, et jagades ise oma väheseidki ressursse, aga suuri ideid, võib saada ootamatult tagasi oluliselt rohkemgi, kui esialgu loota oleks osanud. Elamata pidevas hirmus, et keegi sul kohe varsti kindlasti naha üle kõrvade tõmbab, võib saavutada suuri asju – muuta maailma. Ja See on puhtalt maailmavaate küsimus.

Mida elukogenumaks kasvab noor inimene, seda enam hakatakse talle ette heitma, et on viimane aeg realistiks hakata – igaüks peab ikka ise enda eest seisma. Milleks selline retoorika vajalik on?! Tegelikkuses ümbritsevad meid konkreetsed isiksused, kellel on oma huumorisoon, eesmärgid, ideed ja unistused, ning, mis peamine, igaüks on tegelikult meelitatud tähelepanust. Olgu, leidub ka inimesi, kes oma egoprobleemide tõttu sellele tähelepanule kummaliselt reageerivad, palju on kinni kompleksides ja enesehinnangutes, kuid ka selle paksu naha taga on ikkagi mänguhimuline vaba hing. Mulle tundub kummaline, et meie kultuur ja ühiskond ajavad sellise avatuse, siiruse ja lootusrikkuse segamini naiivsusega – seda saab väita ainult see, kes on kaotanud sideme oma noorusliku hingega, keda on piisavalt kaua tümitatud, et ta on katkestanud priitahtlikult oma suhte vabadusega. Tegelikult ei ole olemas mingeid reegleid selle kohta, kuidas asju ajada tuleks. On ainult inimesed, kes on loonud reeglid selleks, et neil oleks mugav, et asju tehtaks just selliselt. Otse loomulikult on sealjuures palju järeleproovitud ja toimivaid süsteeme, mis aeg-ajalt vaid veidikene särtsu vajavad, aga ka palju raamistikke, mis on muutunud nii keerulisteks, et enam ei mäleta mitte keegi, miks me asju nii tavatseme teha. Seetõttu ei ole ma ka kindel, kas meie tänases päevas ja ühiskonnas on põhjendatud tunda hirmu, kui keegi on sinuga samas valdkonnas edukas. Kas see seab reaalselt ohtu sinu tegemiste vajalikkuse? Või ehk on see vastupidiselt võimalus üksteist tagant tõugata ja koos midagi palju olulisemat korda saata?

Helen Tammemäe
peatoimetaja

Ingel Undusk

LUULE

minu õnn

maailmas on olemas mustmiljon lõhna
kas tõesti olen ma õnnelik alles siis
kui olen kõiki neid tundnud

maailmas on olemas mustmiljon mõtet
kas tõesti olen ma õnnelik alles siis
kui olen kõik nad ära mõelnud

maailmas on olemas mustmiljon sõna
kas tõesti olen ma õnnelik alles siis
kui olen kõiki neid kuulnud

maailmas on olemas mustmiljon maitset
kas tõesti olen ma õnnelik alles siis
kui olen kõiki neid kogenud

maailmas on olemas mustmiljon inimest
kas tõesti olen ma õnnelik alles siis
kui olen kõiki neid kohanud

maailmas on olemas mustmiljon tunnet
mustmiljon paika
mustmiljon raamatut
mustmiljon liigutust
mustmiljon tööd
mustmiljon
värvi
heli
kogemust
nalja
luuletust

mustmiljon päikest

kas tõesti olen ma õnnelik
kas tõesti olen ma õnnelik
kas tõesti olen ma õnnelik

ei ei ei ei ei ei ei

minu õnn algab siin täna praegu
algab killukesest kõigest
mida pakub maailm mulle oma pinnal
algab mu südame päiksest
ühest päikesest mustmiljoni hulgas
kuid piisavast
et anda mulle mõte
ning
tõde

minu õnn algab Armastusest
mu sees

rohkemat ma ei vaja
ega ole iial vajanud

jah nagu tera silmas
mis teeb valu seni
kuni me teda välja pole nutnud

teeb meie sees valu kõik
mis pole Armastus
kuni see meist välja pole voolanud

full spirit

(indias kasutatakse ütlust *full spirit* väljendamaks oma täiuslikku täit potentsiaali ära kasutavat enesetunnet)

kes veel kui mitte mina
kus veel kui mitte siin
millal veel kui mitte praegu

Armastada kõike ja kõiki
puhtalt tõeliselt igavikuliselt

on inimesi kes on mulle väga lähedal
kes elavad minuga samas majas
kellega me näeme üksteist väga lähedalt

on keegi mu kõrval mu kõrval surmani
kes näeb mind kõige lähemalt
kellega me oleme väga sarnased
aga

Armastada kõike ja kõiki
puhtalt tõeliselt igavikuliselt

india on nagu poisike nagu laps
ühel päeval ta kakleb ja hullab
teisel on taas vagur ning asjalik

need inimesed siin on nagu lapsed
nagu mu enda lapsed selline tunne on mul

india koerad ja lehmad
rõdudel kõõluvad ahvid
hullud puuviljamüüjad
kes vaatavad sind lapsesilmil

või olen mina india laps

ei mina olen kassari laps aga

rishikesh
ma ei unusta Sind

need asjad
mille kohta teised hoiatavad
et need tulevad
ei tule kunagi

ja see
mis tuleb
võtab enda tuleku hetkel kogu su tähelepanu nii intensiivselt
et sa ei jõua karta

seega

elada
elada
elada

HETK

on ainus
mis meil kunagi on olnud
ning iial olema saab.

alati ja igavesti

kui palju mahub ühte hetke
nii palju kui jõuad sealt tajuda
kuis ma seda õpin
elu õpetab

ainsat tõelist annet
tunda hetke
on antud kõigile võrdselt

sestap pole kedagi kadestada

hetk on ainus mis kingib õnne
ja igaviku tunde

mõelda
rohkemat pole meil kunagi olnud
ega saa iial olema

kõik saab korda

elu meid viib läbi tormist ja veest
sakutab väljast ja raputab seest
olemas pole ei naist ega meest
keda see elu ei raputaks seest

elu meid hõõrub ja haamerdab üha
kuni on süda meil puhas ja püha
üha ja üha ja üha ja üha
igaüks lõpuks on puhas ja püha

kui sinu elu sind klopib ja küürib
ja sulle tundub et kaosesse tüürid
lase siis lahti sa murest ja korda
korda saab kõik kõik kõik saab kord korda

usu ja tunne ja mõista ja korda
korda saab kõik kõik kõik saab kord korda

Illustratsioon: Helmi Arrak
Loe intervjuud Ingliga Müürilehe veebilehelt.

REPLIIK

HIERARHIA SÜND ÕIGLUSE VAIMUST

Mihkel Kunnus

On kahte sorti õiglust. Üks, mis kõigile võrdse mõõduga jagab, ja teine, mis jagab igaühele tema enda mõõduga. Esimese musternäidiseks on riigieksam – sooritajast on lahutatud maha kõik individuaalsed omadused, on ainult kood, ei ole maad ega linna, sugu ega vanust. Ja eksam on kõigile täpselt sama.

Teise õigluse leiame lasteaiast, kust see praegu ka hooga järjest vanematesse haridusastmetesse on levimas – igaüht tuleb hinnata tema enda eelmise arenguastme taustal, igaüht tuleb hinnata maksimaalselt individuaalselt.

Tänapäeva individualistlikus ühiskonnas oleme harjunud kordama, et oleme inimestena kõik võrdsed ja võrdväärsed ja iga indiviid on väärtus. Iga indiviid tuleb tema annetes maksimaalselt välja arendada. Nii tundub teine õiglus enamasti spontaanselt sümpaatsem. Kuid sellega on kaks suurt probleemi.

Esiteks, see ülistatud individuaalsus huvitab meid ainult erasfääris, seal, kus oleme harjunud vaatlema igaüht väärtusena iseeneses. Niipea kui lähme avalikku sfääri, kus valime detaile ühiskondlikku masinavärki, huvitab meid ainult esimene õiglus – omadused, millest nende individuaalsus maha on lahutatud. Näiteks, kuidas me otsime õpetajat? Me loetleme kimbu omadusi, mis tal peavad olema, ja kõik. Meid ei huvita põrmugi selle indiviidi isiklik arengulugu. Isiklikus arengus languse teinud karismaatiline eksprofessor on võrreldamatult parem valik õpetajaks, kui isiklikus arengus meeletu tõusu teinud kompulsiivne eksheroiinik, kes suudab piirduda nüüd mõõduka vägivaldsuse ja alkoholiga.

Teine on efektiivsus ja ökonoomia – ainelise maailma vääramatud seadused. Teise õigluse järgi – et iga inimest tuleb hinnata individuaalselt, arendada tema individuaalseid andeid – oleks ideaaliks kool, kus iga õpilase kohta on üks õpetaja (kui mitte rohkem), kes on pühendunud täielikult oma hoolealuse kõigi annete maksimaalsele väljaarendamisele. Hah! Ligilähedasekski korralduseks pole ressursse.

Tuleb korjata punt õpilasi kokku ja siis õpetada neid korraga. Kuna õpetamisviis valitakse vastavalt õpilasele ning nüüd tahetakse seda printsiipi rakendada mitmele õpilasele korraga, siis on ilmne, et kokku tuleb koguda võimalikult sarnased õpilased. Just sarnased, sest kahtki ühesugust pole, rääkimata grupist. Nii algabki keskmistamine, ümardamine, individuaalsete nurkade mahanühkimine.

Olulisim rühmitamisprintsiip on siin mõistagi arenguaste, juba-oskamise-aste, juba-olemasolevate-teadmiste-aste, juba-suutmiste-aste. Astmed on trepil, astmed on hierarhial. Õigluse ja efektiivsuse abielust sünnib klassiühiskond – kool, nagu me seda tunneme.

Lapsi kõige esimese arenguastme järgi rühmitades ilmneb selle väga tugev korrelatsioon vanusega, nii tugev, et ökonoomia huvides piirdutaksegi esimesel rühmitamisel tihti vanusega. Ökonoomia huvides tehakse järgmine ümberrühmitamine alles üheksa aasta pärast. See on pikk aeg ja õpetajad peavad tegema selle jooksul palju rühmitamisi arenguastmete sees ja ökonoomia huvides kantakse seda rühmitust ajas edasi. Iga rühmitamine, tuletan meelde, on üldistus, individuaalsuse vähendamine.

Rühmitamise ja ökonoomia abielust sünnib stereotüüp – ühiskond, nagu me seda tunneme.

Need printsiibid kehtivad mujalgi. Kõige ökonoomsemad rühmitamised toimuvad kõige kergemini tuvastatavate markerite järgi. Näiteks soo või rassi tuvastab silmapilguga.

POISID SAAVAD ANDEKS

Tiiu Kuurme

Õpilase roll ja ühiskonnas käibivad soorollid sobituvad koolisüsteemis poiste ja tüdrukute vahel erinevalt. Kuigi haridussüsteem on väidetavalt sooneutraalne, ulatub võrdõiguslikkuse küsimus lähemal uurimisel ka sügavale kooliseinte vahele.

Eestimaa poegade kadumisest võiks lugusid jutustada Eesti kool. Abituuriumi lõpupiltidel on neid alles tagasihoidlik tagumine rida, seevastu vaatab lillesülemist vastu hulgaliselt innukaid noori neide. Statistika järgi lõpetab kord kooliteed alustanud noormeestest gümnaasiumi vähem kui kolmandik ning oluliselt rohkem pole neid ka kutsekoolis. Kõrgkoolidiplomini jõudnutest on 70% noored daamid.[1] Sooline ebavõrdsus kõrgkooli lõpetanute seas olevat meil üks Euroopa suurimaid. Noorte naiste edu ei pane neid aga tunnustama, vaid pigem parastama, et leiaks kinnitust vanarahvalt meie päevadeni kandunud hoiak: pikad juuksed, lühike aru. Vaatamata haridusele.

Noorte meeste ebaedu põhjuseks on kiuslikud naisõpetajad ja igav kool. Elus läheb neil teisiti. Kuulsin ühelt ehitusfirma juhilt hiljuti, et kõige viletsam töömees saab neil 1000 eurot kätte, aga kes tööd ka teeb, see üle 2000 euro. Raamatukogus või ülikoolis lektorina töötav diplomeeritud naine saab kätte 400–600 eurot. Naissooliselt märgistatud ametitest enamikus ei tõsta palka mis tahes tublidus. Elu ise on tõestanud, et mitte haridus ei taga rahalistest võimalustest tulenevat väärikat elujärge, vaid nagu enne meid, nii ka nüüd pigem see, mis soost keegi otsustas sündida.

Poisslaste pudenemine hariduse trepilt on õhtumaades levinud probleem. Rahvusvahelises teaduskirjanduses tuuakse esile mitut laadi tõlgendusi. Üheks neist on see, et koolihariduseta jäänud noorte seas on tüdrukute tööeluga seotud valikud õige ahtakesed, meestel aga polevat diplom peamine näitaja tasuva töö leidmiseks. Juba tõsisem on aga see, et akadeemiline edukus ei kuulu enam maskuliinsete väärtuste sekka. Seda võib lugeda ka nii, et akadeemiline edukus ei kuulugi enam ühiskonnas hinnatud väärtuste hulka, sest väärtuste edetabel pärineb enamasti sealt, kus öeldakse, kuidas asjad peavad olema.

Eesti kool näeb pealt, kuidas poisid algul ei oska, siis nad ei taha, siis nad enam ei pinguta. Nad suhtuvad ülbe üleolekuga koolis õppimisse, neist mõnda haugutatakse, kiusatakse, parastatakse, hirmutatakse, alandatakse. Siis võrreldakse tüdrukutega, määratakse eriõppesse, saadetakse rahunemisklassi, lähenetakse individuaalselt ja saadetakse lõpuks minema, enne kui ta on viinud alla kooli edetabelit mõjustavad riigieksamite hinded. Eesti koolis ei küsita neilt ega õieti kelleltki, mida nad ise tahaksid ja mida neile õppida meeldiks.

Pedagoogika ning selle subjektidega on laulatatud kokku sõnake *peab*. Ning sellele oponeeriv paariline *ei tohi*. Kooli sotsiaalne elu on rajatud raamistikule, mis püsib käskudel-keeldudel, on jäikade rollidega, staatiline, iseend kordav, rõõmutult kohustav. Too rolliline *peab* köidab enesega nii õpilase kui õpetaja; mänguruum loovuse ning seikluslikkuse alal on varjutatud sõnaühendist *ei tohi*. Iga laps soovib olla kooli poolt aktsepteeritud õpilane ja selle kõrval ka täiesti normaalne poiss või tüdruk. Õpilase roll ja ühiskonnas tõeks võetud sooroll sobituvad aga poiste ja tüdrukute vahel erinevalt. Kuniks õpilast nähakse kui kuuletujat, alluvat, passiivset ärategijat, etteöeldu reprodutseerijat, juhiseid järgivat distsipliinialust olendit, keda saadab rida kohustusi „ikka tema enese tuleviku nimel", näeme siin lähisugulust naise ajaloolise rolliga. Nii õpilane kui naine vajavad *väljastpoolt* ohjamist (oletatava) puuduva iseseisvuse ja nappiva mõistmisvõime tõttu. Feminiinne õpilase roll pole see, mida poisslapsed püüdlikult kanda sooviksid, pigem õhutab see neis mässumeelt või ärgitab leiutama äraolemisstrateegiaid. Nii on poisi õpilaseidentiteet oletatavasti teistsugune kui tüdrukul, kes ei pruugi seda küll armastada, aga ei lähe oma soorolliga konflikti. Heitlused *peab*-käsulaudadega varjutavad arvatavalt paljude poiste ja tüdrukute jaoks teadasaamise ning teadmise enese veetlust ja tunnetusnaudinguid.

Oma paari aasta taguses Eesti Naisteühenduse Ümarlaua juhitud ja INNOVE rahastatud uurimuses[2] püüdsime tuua väikese uurimisgrupi abil päevavalgele, kuidas näeb asju sisering ehk kuidas tõlgendavad kasvatusteaduste õppejõud, ametnikud, õpetajad ja koolidirektorid soolisust puudutavaid probleeme kooliseinte vahel. Süvaintervjuudega nõustunuid oli kokku kümme.

Kõneks tulid poiste ja tüdrukute erinevused, soolistunud ootused koolis ja soost lähtuv kohtlemine, poiste ja tüdrukute eraldi õpetamine, võrdõiguslikkus koolis, sooline vägivald, mees- ja naisõpetajate erinevused, haridussüsteemi feminiseerumine.

Intervjueeritud on püsivalt teadlikud poiste ja tüdrukute erinev-olemisest. Poisid on tülikamad, nad on kui veetlevad loovad infantiilid, tüdrukud aga institutsiooni igavad alalhoidjad. Ka koolikorra karm valvur võib ihaleda salamisi vabadust, sõltumatust, loovust, algatusvõimet. Poisid on *etemad*. Meil poiste päästjana nähtav poiste ja tüdrukute lahus õpetamine viib õpetaja kummassegi klassi erineva hoiakuga – poiste-klassi tund peab olema väga põhjalikult ette valmistatud. Kuivõrd aga meeldiks tütarlaste vanematele teadmine, et tüdrukute leplikkus ja vähenõudlikkus toob nende ette sisutuid tunde pakkuva õpetaja?

Ühtlasi on intervjueeritud märganud ja teadvustavad, et poistele ja tüdrukutele on seatud koolis erinevad ootused. Tüdrukud on rohkem kontrollitud: nende liikumise, ruumi ja häälekasutuse piirid on kitsamad, tüdruku tegemata töö toob õpetaja kõnesse traagilised noodid (ka sina!), tahtmatult saavad neist õpetaja abilised poiste korralekutsumisel. Tüdrukud pälvivad kiitust korralikkuse ning nagu-vaja-ärategemise, poisid originaalsuse ja leidlikkuse eest. Ootustesse on sisse kirjutatud stereotüüpsus tüdrukute heade külgede märkamisel. Tüdruku kooliedu väärtus on madal ja see edu ise igav. See et tüdrukute edu tõlgendatakse usinusega ja poiste edu andekusega, on kujunenud omamoodi rahvusvaheliseks rändavaks diskursuseks. Mõistagi on selle sättinud nii ju kõikvõimas loodus, sest samas usuvad meiegi intervjueeritud, et poisse ja tüdrukuid koheldakse võrdselt, kool on sooneutraalne ja võrdõiguslikkusega seotud probleemid on vähemalt koolis olematud. Pigem saavad poisid rohkem nuhelda.

Poiste lahkumise põhjusena nähakse naissoolistele käitumiseelistustele orienteeritud kooli. Loodus on teinud sedagi, et faktipõhisus sobib pigem tüdrukutele, kel polevat loovast tegevusest sedavõrd lugu kui poistel. Koolirollide mäng varjutab siiski soorollide mõju ning mehehakatiste enese meheliku maksmapaneku soov peab taanduma selle karmi ja vaid läbi ettenähtud soorituste pilu inimest märkava institutsiooni väe ees.

Miks aga ometi väitis meie intervjueeritutest vähemalt kuus, et poisid (aga ka meesõpetajad) saavad andeks? Poisid saavad andeks tegemata kodutööd, hooletuse, räpakuse, vägivaldsuse, rämeduse, provotseeriva käitumise. *Sest nad ju ongi niisugused!* See andeksandmine tuleb pigem jõuetusest ja ükskõiksusest, sest need vanemas keskeas naised, kellest õpetajaskond valdavalt koosneb, oma madala soostaatuse ning nende käsutuses olevate kitsaste karmide ja iganenud abinõudega ei lähe arvatavalt ennastsalgavasse võitlusse noore meessoolise haritlaskonna järelkasvu eest. Nad löövad käega.

See et poisid andeks saavad, võimaldab vastutusest vabanemist nüüd ja hiljem ning enesestmõistetavat toetumist naispoolele. Tänu sellele saavad noored mehed vabaneda enese harimise ja arendamise kohusest, mille inimeseks sündimine on meie kultuuris igaühele pannud. Ka kõikmõeldavatel koolitustel kohtab peamiselt naisi, *sest mees on niigi tark ja teab ise*. See hoiak laseb neil aga hoopis vähem maailma vaimurikkusest osa saada ja piirduda aruteludega auto- ning õllemarkide üle. Naised lepivad piskuga ja tunnistavad need ametid, mida nad pühendumisega peavad, tühiseks ja odavaks enesegi silmis. Ehkki nende tööde sisu on inimareng ja kultuuri- ning inimhoid. Ka kodumaa diplomeeritud tütred lähevad kaduma. Üksikute eranditega ei näe ega kuule neid enam avalikel foorumitel, ei ajalehtede arvamuslehekülgedel, ei avalikes nähtavates ametites. Nad ei seisa omaenese ega enda oluliste ametite väärikuse eest, sest *kus sa sellega, streikida ju ei sobi*. Nende kogutud intellektuaalne kapital ei pruugi avalduda ka eraelulises ringis, sest eriti just seal maksavad arhailised soorollid.

See jätab kooli edasi tema enesestmõistetavustesse, milleks on kooliuurijate töödes rohket kirjeldamist leidnud kooli paradoksid. Üks neist joonistub välja vastuses küsimusele, mis soost on kool ise? Vaatamata naissoo rohkele kohalolekule on kool rõhutatult meessoost, kandes eneses rohkeid maskuliinseid jooni, nagu konkurents, hierarhiad, distsipliin, kontrollsüsteemid, paremusjärjestused, võimukäitumine, surve mõõdetavatele tulemustele, pehmete väärtuste väikesed väljavaated. Feminiinne tegijaskond hoiab hästi alal koolis toimivat korda, sest naisi pole orienteeritud olukordi muutma. Koolipõlves raamitud tüdruk ei pruugi aga jääda vaikseks kannatajaks, vaid võib kujuneda mis tahes institutsiooni seatud korra karmiks valvuriks – nüriks ametnikuks või autoritaarseks õpetajaks, kuna ta pole harjunud kasutama oma mõistust, vaid püsima käskude-keeldude liinil.

Foto: Flickr, theirhistory (CC)

Haritud naised ei tee maskuliinsetele väärtustele tuginevat ühiskonda õnnelikumaks. Vahest siis iseennast, sest ainelise vaesuse korvab kättevõidetud võime elust rikkalikumalt ja tundlikumalt osa saada. Ühiskonna meessooline osa aga on taas võitnud, sest nüüd võib terve rea tüütuid ja rutiinseid, ent kõrget kvalifikatsiooni nõudvaid ameteid naistele delegeerida. Vahest ei ole enam väga kaugel aeg, mil tuleb ümber hinnata see peamine: mehe ja naise, meheliku ja naiseliku väärtus ja võimalused, sest hind ühe soo vähemaks pidamise eest kipub minema järjest kõrgemaks. Kas ikka peab seda maksma?

Sõnu *peab* ja *ei tohi* ei armastata. Need puutuvad isiksuse suveräänsusse.

TLÜ paarisaja magistrikraadi saanute seas kasvatusteadustes leidub tervelt kaks noormeest.

[1] *Statistika pärineb haridus- ja teadusministeeriumi kodulehelt hm.ee.*

[2] *Uurimuse põhjal kirjutatud artiklikogumik „Kas õpilased või poisid ja tüdrukud?" (2012) on kättesaadav aadressil enu.ee.*

JÄRELEHÜÜE LÄBIKUKKUNUD HIRMUPOLIITIKALE

Mart Kalvet

Taju ja tuju muutvad ained on tehnikad ja kanep on neist tõenäoliselt mitmeotstarbelisim. Nagu iga tööriistaga, kaasnevad ka uimastite väärkasutamisega mõned ohud.

Nii nagu haamriga saab taguda seina naelu, aga tekitada ka kehavigastusi, on kanepi toimeainete kompleks õigesti tarvitades suurepärane ravim, võimalusteküllane vahend inimese kõiki elundkondi hõlmava kannabinoidiretseptorite süsteemi teaduslikuks uurimiseks ja mitme mõõdupuu järgi ohutuim inimkonnale tuntud lõõgastusainetest. Kanepi hooletul, võhiklikul pruukimisel võivad olla samas tarvitaja tervisele, tema lähedastele ja ühiskonnalegi nukrad tagajärjed. Keelurežiim, mille mõte peaks olema rahvast uimastite halbade mõjude eest kaitsta, aga hoopis võimendab neid soovimatuid tagajärgi.

Peavoolumeediat jälgides taolist tõsiasja märgata ei pruugi. Kui uimastitega kaasnevaid riske tutvustatakse üsna regulaarselt, siis sellest, et uimastitevastane võitlus õõnestab teaduse ja meditsiini arengut, ohustab riigi ja rahva turvalisust, võimendab konflikte, laastab rahva tervist, soodustab HIV ja muude nakkuste levikut, kergitab uimastisuremust, korrumpeerib korrakaitsestruktuure ja poliitikuid, häbimärgistab ja alandab nii mitteprobleemseid kui ka probleemseid uimastitarvitajaid, pärsib ennetus- ja ravipingutusi, toidab kuritegevust, eriti just musta turgu juhtivaid tippkurjategijaid, ning sisuliselt põletab meie kõigi raha, eriti sageli ei räägita. Need, kes julgevad avaldada arvamust, et vähemalt kanepi osas oleks aeg radikaalne ja pikaleveninud ühiskondlik eksperiment lõpetada, kantakse tihtilugu maha ullikeste või äärmuslastena.

Peavoolumeedia ponnistused

Pikaajalise uimastipoliitika vaatlejana ja MTÜ Ravikanep juhatuse liikmena on mul ühest küljest rõõm tõdeda, et uimastipoliitika, eriti kanepipoliitika, probleemistik leiab üha jõulisemat kajastamist meie peavoolumeedias, teisalt aga tekitab propagandamaigulisem osa sellest kajastusest tõsiseid küsimusi.

Miks näiteks pidasid Eesti uuriva ajakirjanduse verstaposti, ERRi menuka telesaate „Pealtnägija" tegijad vajalikuks saata suisa kahel nädalal järjest eetrisse kõmuliselt ja õõnsalt kõmisevat kanepivastast propagandat?[1]

Kas tundeküllased pildid kooliealiste laste kõige markantsematest kanepirikkumistest ja verinoorte uimastipruukijate vaimsetest häiretest kujutasid endast vastutulekut keeluseaduseid jõustavatele ja toetavatele struktuuridele? Kui nii, siis miks ei pidanud saate tegijad vajalikuks hoida tavapärast taset, esitleda probleemi kõiki tahke ega õigupoolest sarrustada ka senise narkopoliitilise paradigma pidepunkte?

Illustratsioon: Toom Tragel

Kelle huve uimastitevastane võitlus õigupoolest teenib?

Tõsi, globaalses plaanis on jää hakanud liikuma. Esimest korda 75 aasta jooksul said USA täiskasvanud kodanikud tänavu jaanuaris Colorado osariigis jälle arsti retseptita kanepit osta; peagi käivitab sarnase süsteemi Washingtoni osariik. President Obama nentis äsja, et ta ei pea kanepit alkoholist ohtlikumaks.

Uruguay muutub tänavu sügisel, mil seal legaalne, ent riiklikult rangelt reguleeritud kanep lettidele tuleb, kanepipoliitika laboratooriumiks, milles toimuvat kogu maailm lähiaastatel põnevusega jälgima hakkab ja kuhu ravimikontsernid juba miljoneid investeerima ja uurimiskeskuseid rajama tõttavad.

Arsti retseptiga võimaldatakse looduslikku kanepit üha laialdasemalt kätte saada, meile kõige lähemal on see võimalik Soomes ja Rootsis. Eestiski on ravikanep juba kümnendi legaalne olnud. Kummastaval kombel pole seda aga ühelegi patsiendile reaalselt võimaldatud. Avalikkuses räägivad mõned arstid, et seda pole haigetele tarviski, samas kui teised kiidavad patsientide omaalgatusliku kannabinoidravi heaks, ent keelduvad esitamast erialaliidule taotlust, mis võimaldaks patsiendil pruukida kanepi toimeaineid, mille hankimiseks peab ta praegu kas viima raha mustale turule või kriminaalkaristuse hirmus ise ravimit kasvatama.

Eestimaalastele on teadmata kanguse ja koosseisuga tänavakanep praegu kättesaadavam kui iial varem ning hoolimata sellest, et uimastiseaduste jõustamise püüdlused on tinginud keelatud ürdi pidevat kallinemist, ei kipu kaduma kuhugi nõudlus kanepi järele, siseriiklik tootmine ega ka salakaubavedu.

Kuhu edasi?

Muudetud teadvusseisundite saavutamise tehnikate agar kasutamine ja otsimine on üldinimlik joon. Inimloomust alla suruda üritava korra kehtestamise tulemuseks on alati kaose kasv.

Globaalne võitlus mõne uimastiga on jõudnud murdepunkti, kust edasi tuleb vormistada suhteliselt kiiresti uus paradigma, et mitte jääda tõeliselt halba seltskonda (Venemaa, Iraan jt jõhkrad keelurežiimid) ja langeda senisest veelgi laastavamasse kaosesse.

Riiklike struktuuride jaoks oleks kõige valutum leppida süsteemse dekriminaliseerimise korras kanepi väikeste koguste oma tarbeks kasvatamisega, mis võimaldaks ühest küljest kahandada natuke senistest jõustamispüüdlustest tulenevaid otseseid kahjusid ühiskonnale ja üksikkodanikele, parandades seeläbi politsei mainet ja taastades osa ammugi kadunud usaldusväärsusest noorte silmis, teisalt aga tõhustada vabanenud ressursside arvelt võitlust rahvusvaheliste smugeldajatega. Mitmel pool mujal on see töötanud, samas kui täisleppimatus pole andnud mitte kunagi mitte kusagil soovitud tulemusi.

Suhtlus on võimalik vaid võrdsete vahel. Seni kuni jõustamisstruktuurid tegelevad kanepitarvitajate, oma tarbeks kasvatajate ja pisivahendajate küttimise, trahvimise ja puuritoppimisega, jääb üldrahvaliku debati asemel kõlama propagandamonoloog ning uimastisõjaga seonduvad ohud ainult võimenduvad.

Kanepipruukimise valdavus kooliealiste hulgas ja nii politsei töövahenditele kui ka narkokoertele tabamatute sünteetiliste uimastite kiirenev turule ilmumine on vaid mõned näited keelurežiimi katastroofilistest „soovimatutest tagajärgedest".

Seaduse muutmine moel, mis välistaks mittevägivaldsete uimastitarvitajate tagakiusamise, teeks võimalikuks survestamata suhtluse jõustamisstruktuuride, uimastiennetusega tegelevate ametkondade, riigiaparaadi ja uimastipoliitika reformimise pooldajate vahel. Eesmärgid on meil ju samad: rohkem turvalisust ja õiglust, alaealiste tarvitajate osakaalu ja kangete uimastite tarvitamismäärade kahandamine, uimastitega seonduvate terviseriskide ennetamine ning probleemsete sõltlaste tõhusam ravimine ja valutum taaslõimimine ühiskonda.

Hävitamine ei saa olla eesmärk

Rõhutamata ei saa jätta seda, et uimastikeeluseadused kiusavad kõige valusamalt kõige nõrgemaid – hädasti kannabinoidravi vajavaid patsiente ja alla 18-aastaseid lapsi, kes ei peaks kanepit tarvitama (eriti kui selle kvaliteet ja puhtus on reguleerimata) ega suhtlema selle hankimiseks kriminaalkurjategijatega (kes müüvad sageli muudki keelatut, küsimata kliendi vanust). Kui riskikäitumisele altil lapsel veab nii, et tema haridusteed ja edasist elukäiku ei riku pikaks ajaks ära uimastiohud, ei pruugi ta ometi pääseda repressioonide eest, mida pannakse toime tema kaitsmise nimel nendesamade uimastite eest.

Sellest, et elude hävitamine pole tegelikult ametkondade siht, annavad muu hulgas tunnistust nt siseministeeriumi südamlik ja informatiivne keskkond tarkvanem.ee, mis õhutab lastega juba varakult uimastitest rääkima, vahetult elusid päästev naloksooniprogramm ja Eesti Politsei kodulehel lapsevanematele jagatud asjalikud nõuanded, kuidas lapse usaldust kaotamata tema uimastiprobleemi tuvastada ja lahendama hakata.

Sellised positiivsed algatused näitavad, et tahe teha head ja valmidus nentida, et kahjude mõistlik kahandamine võib olla täisleppimatusest tulemuslikum, on olemas. Kahjuks õõnestavad tahet ja valmidust põhjendamatust keelupoliitikast tulenevad riskid. On aeg hakata otsima ühiskonna kõigil tasanditel tõsiseltvõetavaid lahendusi nende miinimumini kahandamiseks.

Uimastiprobleem on rahvatervise probleem

Kuna mitme riigi praktiline kogemus näitab, et kanepi õigusliku staatuse nihutamine korrakaitse tegevussfäärist välja tervishoiu ja rahvatervise edendamise poole toodab reaalseid tulemusi, leian ma, et jätkata tuleks poolelijäänud dekriminaliseerimist. Kuni kanepit ja selle tarvitajaid ei eraldata selgelt kangemate ja ohtlikumate uimastite turust, kaotades kriminaalkaristused väikese koguse oma tarbeks kasvatamise eest ja täpsustades segast seadust, mis määratleb kriminaalsena vähemalt kümnekordse lävedoosi (mida tarvitajal pole mustalt turult hangitud kauba kohta võimalik teada), ei hakka praegu kehtiv tarvitamise ja väikeste koguste omamise dekriminaliseerimine kunagi soovitud tulemusi andma.

Kanepi ravimõjudest ja ravikanepi legaliseerimise tagajärgedest teadlike kodanike õiglustunnet riivab aga tõenäoliselt rohkemgi olukord, kus legaalne ravikanep on isegi hulgiskleerootikuile, HIV-sse nakatunuile ja vähihaigetele kättesaamatu, rääkimata neist, kelle kroonilisi valusid, luude hõrenemist, tsöliaakiat, diabeeti, sõltuvushaigust või kümneid muid tüütuid, enamasti elupõliseid tervisehäireid kannabinoidravi, olgu siis kanepi uimastavate või suisa mittepsühhotroopsete koostisainetega, leevendada võiks.

Kuni keeluseaduse õigustajad toovad enam kui küsitava turvalisuse nimel ohvriks patsientide õiguseid, on nende häid kavatsusi raske tõsiselt võtta.

[1] *Saated olid eetris 8. ja 15. jaanuaril.*

Täiendavat lugemist

- countthecosts.org – inglis-, vene- ja hispaaniakeelne veebileht koondab globaalse uimastisõja soovimatud kahjud seitsmesse kategooriasse.
- Publius „The Cannabis Papers. A Citizen's Guide to Cannabinoids" – ingliskeelne aimeteos pakub üksikasjalikku ülevaadet endokannabinoidsüsteemist ja selle moduleerimise võimalustest fütokannabinoididega.
- „How to Regulate Cannabis: a Practical Guide" – sihtasutuse Transform UK koostatud käsiraamat kirjeldab kokkuvõtlikult legaalse kanepituru reguleerimise põhimõtteid ning olemasolevaid ja välja pakutud regulatsioonimudeleid.

Eesti keeles veebis

- ravikanep.ee – MTÜ Ravikanep veebileht jagab teavet ravikanepi taotlemise korra kohta ning tutvustab kanepi õiguslikku staatust ja fütokannabinoidravi võimalikke rakendusi.
- kanepitemp.wordpress.com – Eesti meedia pideva seiramise lõpetanud, aga tõlkelugude ja algupärase sisu avaldamist jätkavas teabepäevikus leidub ohtralt allikaviidetega varustatud temaatilisi artikleid.
- Facebooki kogukond „Kanepi legaliseerimise avalikud pooldajad" hõlmab kanepiteemalisi artiklilinke, diskussiooni ja ligi 4000 kasutajat, kellest jahmatavalt paljud on alaealised.

Vaatamist

- „Weed" – uudistekanali CNN teeneka tervishoiu- ja arstiteaduste reporteri dr Sanjay Gupta põnev aimefilm tutvustab peamiselt kanepi raviomadusi.
- „The Union: the Business Behind Getting High" – Kanada aimefilm ebaseadusliku uimakanepi kasvatamisest, müügist ja salakaubaveost sisaldab palju usutlusi ekspertidega.
- „Prescribed Grass" – Iisraeli ravikanepiprogrammi käsitlev aimefilm, mida on võimalik vaadata YouTube'is ingliskeelsete subtiitritega.

SISEMINISTEERIUMI KOMMENTAAR

Riina Raudne,
uimastiennetuse valitsuskomisjoni koordinaator

Eesti lähituleviku narkopoliitika keskendub ennetuse ja ravi arendamisele ning lähtub meie praegusest sõltuvusprobleemide reaalsusest: meil on endiselt käsil märkimisväärne ja mitmepalgeline narkoepideemia. Hinnanguliselt oli 2009. aastal Eestis vahemikus 4000–10 000 süstivat narkomaani[1], mis teeb ligikaudu 0,9% 15–44-aastaste elanike üldarvust. Lisaks on Eestis suhteliselt levinud sõltuvus ka legaalsetest ainetest – hinnanguliselt on meil kuni 60 000 alkoholisõltlast, mis viitab (legaalsete ja illegaalsete ainetega) uimastamise kui sellise suhteliselt kesksele kultuurilisele positsioonile. Erinevate uuringute andmeid vaadates näib, et meie ühiskonnas napib sõprade ja perekonna kontrolli ja tuge, et uimastitega eksperimenteerimine ja nende rekreatiivne kasutamine jääkski ainult katsetamiseks ning ei toimuks pikkamööda sõltuvusse laskumist. Sõltuvuse ravi on aga kallis ja ei pruugi alati õnnestuda. Seetõttu jääb sõltuvuste vähendamise riiklikuks suunaks soovitus vähendada uimastite *kasutamist* kui sellist, eriti alaealiste puhul.

Eesti uimastisituatsiooni iseloomustab veel see, et praegu alustatakse *„taju ja tuju muutmise tehnikatega"* erakordselt vara – legaalsete ainete ehk alkoholi ja tubakaga alustab ligi kolmandik Eesti kooliõpilastest 11-aastaselt või pisut enne seda, 15.–16. eluaastaks on pea kolmandik tarvitanud illegaalseid aineid, sealjuures on 96% neist, kes on 15–16-aastaselt illegaalseid aineid tarvitanud, olnud varem purjus alkoholist. Kuna varakult alustatud tarbimine viib sagedamini sõltuvuse ja muude vaimse tervise probleemideni, on põhjust olla üsna murelik, kuna ei ole näha, et ilma suure investeeringuta ravisse ja ennetusse lähiaastatel hakkaksid sõltuvused oluliselt vähenema.

Käesolevas kontekstis tuleks ära mainida, et Eesti võrdlemine jõhkardliku keelurežiimiga on pisut liialdav – meil on isegi Skandinaavia lähinaabritega võrreldes siiski mõned üsna moodsad seadused vastu võetud ja seda juba üle kümne aasta tagasi. Väikeses koguses narkootikumide omamine ja tarvitamine on alates 2002. aastast dekriminaliseeritud, et vältida sõltlaste või esmatarvitajate ebaproportsionaalset ja sildistavat kriminaalkorras karistamist. Samas on suures koguses narkootikumide omamine, tootmine, müümine ning nende edasiandmine alaealisele endiselt kriminaalkorras karistatav, et vältida narkokaubanduse ja narkoturu laienemist. Kui muudes Euroopa riikides (Portugal, Holland) on dekriminaliseerimisega kaasnenud ka olulised investeeringud ennetusse ja ravisse, siis Eestis on ennetus ja ravi endiselt lapsekingades. Dekriminaliseerimisest alates 2002. aastal on narkootikumide tarvitamine alaealiste seas Eestis kahekordistunud ning üsna kõrgel tasemel pidama jäänud. Kui aastal 1999 oli ESPADi (*the European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs* – toim.) uuringu järgi elu jooksul illegaalseid uimasteid (peamiselt kanepit) tarvitanud 15–16-aastaseid 15%, siis aastal 2003 oli see osakaal noorte hulgas 24% ja 2011. aastal juba 32%.[2] Järgmine uuring korraldatakse 2015. aastal. (Vt kõrvalolevat graafikut.)

Teiseks räägib „keelurežiimi" võrdluse vastu see, et kanepis sisalduvate toimeainete (tetrahüdrokannabinool (THC), kannabidiool (CBD)) kasutamine ravimi koostises meditsiinilisel eesmärgil on Eestis juba teatud tingimustel lubatud.

Seni ei ole ükski ravimitootja esindaja taotlenud Eestis müügiluba kannabinoide sisaldavatele ravimitele. Samuti ei ole ükski arst taotlenud kannabinoidisisaldusega müügiloata ravimi kasutamist oma patsiendi ravis. See ei pruugi olla kannabinoidravi eelistavate patsientide jaoks ideaalne olukord, aga see ei tulene väidetavast „keeluseadusest", vaid on pigem seotud arstide teadmiste, hoiakute, kogemuste ja uskumustega kanepit sisaldavate ravimite toime osas võrreldes teiste ravimitega, mida nad saavad oma patsientidele praegu pakkuda. Ei ole välistatud, et arstide sättumus ja konsensus muutuvad aja jooksul, kuid riigil ei ole siin otsest rolli.

Eelneva valguses ei tundu kanepi müügi ja kasvatamise täiendav dekriminaliseerimine, eriti mittemeditsiiniliseks kasutuseks, praegu põhjendatud. Samas saab vajaduse korral kaaluda ravikanepiga seotud praktikate muutmist olemasoleva seadusandluse raames. Ülejäänu osas jääme praegu huviga ootama teiste riikide eksperimentide andmeid ja hindamistulemusi ning keskendume Eestis ennetuse ja narkoravi korrastamisele.

Täiendavaid leevendusi teiste narkootiliste ainete osas praegu plaanis ei ole, kuna ainete illegaalne staatus jääb oluliseks osaks psühhoaktiivsete ainete nõudluse vähendamisel. Illegaalne staatus tähendab esiteks seda, et ainete kättesaadavus ja ostumugavus on tõkestatud ning lihtsalt seaduserikkumist vältida soovides ei hakka suurem osa inimesi ainet ostma ega tarvitama. See ei ole ideaalne lahendus, sest organiseeritud kuritegevuse ohud ei jää loomulikult ka riigile märkamata, aga illegaalne staatus aitab aeglustada narkoturu laienemist. Võime väita, et kui näiteks 10–15% täiskasvanutest tarvitab lõõgastuseks mõnd illegaalset ainet, on see suur osakaal rahvastikust. Samas saame öelda, et suur edu on see, et 85–90% ei tarvita. Alkoholi kui legaalse aine puhul on osakaalud vastupidised ja ka kahjud on siis selle võrra suuremad.

Lähiaastate narkomaaniaga seotud ennetustöö pingutused on suunatud uimastamise populaarsust vähendavate sotsiaalsete normide muutusele läbi lastevanemate ja koolikeskkonda muutvate ennetusprogrammide. Nii sotsiaalministeerium, siseministeerium kui haridus- ja teadusministeerium investeerivad lähiaastatel süstemaatiliselt vanemaharidusse ja koolipõhistesse ning kõrgendatud riskidega noortele suunatud ennetusprojektidesse, mille tulemusena loodame suurt arenguhüpet.

Kindlasti saavad aga ka vastutustundlikud täiskasvanud ja meedia normide kujundamisel kaasa aidata, vältides kanepi kirjeldamist imerohuna, mis kõik isiklikud ja ühiskondlikud hädad kui peoga pühib ja annab eakohast ja huvitavat vastandumist otsivatele teismelistele võimaluse „keelurežiimi" vastu välja astuda.

Allikas: ESPAD, 2011.

[1] *Uusküla, Anneli; Rajaleid, Kristiina; Talu, Ave; Abel-Ollo, Katri; Des Jarlais, Don C 2013. A decline in the prevalence of injecting drug users in Estonia, 2005-2009. – International Journal of Drug Policy, 24(4), lk 312–318.*

[2] *Kobin, Maarja; Allaste, Airi-Alina; Sooniste, Tuule; Derman, Niina; Vainu, Vaike; Reiska, Epp; Kaha, Kaisa; Araste, Lii; Saat, Helve; Vorobjov, Sigrid; Saar, Uno 2012. Uimastite tarvitamine koolinoorte seas: 15–16-aastaste õpilaste legaalsete ja illegaalsete narkootikumide kasutamine Eestis. Uuringu raport. Tallinn: Tallina Ülikooli rahvusvaheliste ja sotsiaaluuringute instituut, Tervise Arengu Instituut.*

Lars von Trieri filmide nädal kinos Artis

7.–13. veebruarini toimub kinos Artis Lars von Trieri filmide nädal „Trierville". Seoses Trieri uue filmi „Nümfomaan" mõlema osa linastumisega toob kino Artis kronoloogilises järjekorras ekraanile seitse valitud teost elavast klassikust režissööri varasema loomingu hulgast.

Linale jõuab vastuolulise filmitegija loodud tõelisest headusest jutustav triloogia „Laineid murdes" („Breaking the Waves", 1996), „Idioodid" („Idioterne", 1998) ja „Tantsija pimeduses" („Dancer in the Dark", 2000). Tema järgmisena alustatud triloogias käsitletakse samuti headuse teemat, kuid teise nurga alt. Omapärase kunstnikutööga draamad „Dogville" (2003) ja „Manderlay" (2005) kujutavad märtreid, kes on valmis ohverdama eesmärgi saavutamise nimel kõik. Kava jätkavad režissööri värskemad filmid „Antikristus" („Antichrist", 2009) ja „Melanhoolia" („Melancholia", 2011).

07.02. „Laineid murdes"
Harva sünnib usust, lootusest ja armastusest nii emotsionaalne, haarav ja liigutav lugu. Film pärjati 1996. aastal Cannes'i filmifestivali žürii Grand Prix'ga ja pälvis Euroopa Filmiakadeemia parima filmi auhinna. Peaosatäitja Emily Watson võitis Euroopa Filmiakadeemia parima näitlejanna auhinna ja kandideeris ka parima naispeaosalise Oscarile.

08.02. „Idioodid"
Seda linateost, milles idiootsust vastandatakse meie ühiskonna nn normaalsusele, iseloomustab režissöörile tookord omane dokumentaalsus, kus kaameratöö meenutab pigem amatöörvõtteid. Trier täitis „Idiootide" tegemisel nii filmi lavastaja, stsenaristi kui ka operaatori rolli.

09.02. „Tantsija pimeduses"
Antud linaloo puhul on tegemist omapärase draama-muusikaliga, mis teenis Cannes'i filmifestivalil Kuldse Palmioksa ja parima naisnäitleja tiitli ning 2000. aasta Euroopa parima filmi, režissööri ja naisnäitleja auhinna. Unustamatut elamust pakub filmi peategelast kehastanud ning filmile muusika kirjutanud islandi lauljatar Björk, kelle kohta Trier on öelnud, et tegemist on halvima näitlejaga, keda ta kohanud on, kuna Björk mitte ei näitle, vaid elab kaamerate ees. Björki loodud „I've Seen It All" nomineeriti parima filmilaulu Oscarile.

10.02. „Dogville"
Kuritegeliku jõugu eest pagev Grace (Nicole Kidman) saabub väikesesse Dogville'i külla. Sealsed elanikud on nõus teda varjama, kui naine vastutasuks nende heaks töötab. Filmi eest määras Euroopa Filmiakadeemia Trierile parima lavastaja ja Anthony Dod Mantle'ile parima operaatoritöö auhinna.

11.02. „Manderlay"
Grace (Bryce Dallas Howard) lahkub Dogville'i linnast koos oma isa jõuguga. „Manderlay" jätkub sealt, kus „Dogville" pooleli jäi. Tegemist on mõistulooga demokraatiast ja orjamentaliteedist.

12.02. „Antikristus"
Selles lummavas ja valusas teoses esitab Trier keerulisi küsimusi, mängides halva ja hea maitse piiril. Ta laenab seejuures filminägemusi nii Tarkovskilt kui ka Hitchcockilt ja Bergmanilt. Cannes'i festivali žürii andis parima naisnäitleja Kuldse Palmioksa üksmeelselt filmis ülima hingestatusega Naist kehastanud kaunile prantslannale Charlotte Gainsbourg'ile.

13.02. „Melanhoolia"
Psühholoogiline katastroofifilm, mis linastus Cannes'i filmifestivali võistlusprogrammis ning mille eest pälvis Kirsten Dunst Robert De Niro juhitud žüriilt parima naispeaosatäitja tunnustuse. Film kuulutati 2011. aastal Euroopa Filmiakadeemia parima filmi auhinna vääriliseks.

Seansid algavad kell 21.00. Kõik teosed linastuvad 35 mm filmilindilt originaalkeeles koos eesti- ja venekeelsete subtiitritega (v.a „Laineid murdes" ja „Idioodid", mille puhul venekeelsed subtiitrid puuduvad).

Parmupillivirtuoos Wang Li annab Tallinnas kontserdi

18. veebruaril toimub Nokia Kontserdimajas hooaja suurim pärimusmuusikakontsert, mille peaesinejaks on hiina päritolu Wang Li. Möödunud suvel Viljandi pärimusmuusika festivalil üles astunud muusik on saavutanud näiliselt inimvõimete piirideni küündiva virtuoossuse taseme, mängides üht maailma vanimat ja pretensioonitumat instrumenti – parmupilli.

Tänu ringhingamise ja kõrilaulu tehnikate kasutamisele meisterliku nüansirikkusega nii parmupillil kui ka *hulusi*'l (ehk *calabash*-flöödil) mõjuvad Wang Li improvisatsioonilised sooloesinemised alati hämmastavalt – ta suudab viia publiku meditatiivsele muusikalisele rännakule sisemaailmadesse.

Wang Li kontserdile eelneb Eesti oma pärimusfusiooni lipulaeva Paabli ja Meesteväe kontsert. Tegemist on unikaalse projektiga, mis loodi 2012. aasta pärimusmuusika festivali teemast „Mehe laul" inspireerituna ja ühendab meestelaulu väe ja pärimusest mõjutatud virtuoosse pillimängu. Alles oma kolmandat kontserti andev kooslus on pälvinud palju tähelepanu nii kuulajatelt kui ka kriitikutelt.

Kuna ekstsentrilise erakuna tuntud Wang Li ei luba oma kontserte filmida ega muul kujul salvestada, on ainus võimalus sellest maagiast osa saada ise kohale tulles.

Piletid on müügil Piletilevis ja Ticketpros.

Kaader filmist „Olga"

Kaur Koka „Olgat" näidatakse prestiižsel lühifilmifestivalil

Prantsusmaal toimuva rahvusvahelise Clermont-Ferrand' festivali näol on tegu lühifilmimaailma Cannes'iga, mille võistlusprogrammi jõudmine on iga lühifilmitegija unistus. 36. korda toimuva festivali võistlusprogrammi raames linastub sel aastal 75 filmi 57 erinevast riigist. Meie lähinaabritest on esindatud Venemaa ja Soome, mõlemad kahe filmiga. Clermont-Ferrand ei ole võõras ka eesti filmitegijatele. 2012. aastal võitis festivalil parima animafilmi preemia Ülo Pikkovi nukufilm „Keha mälu" ning 2013. aastal pälvis žürii äramärkimise Andres Tenusaare nukufilm „Kolmnurga-afäär".

Sel aastal esindab Eestit aga Kaur Koka lühifilm „Olga", mis räägib poeetilise loo parklavalvurist Olgast, kes veedab oma üksluiseid päevi autode vahelt lund koristades. Veidi vaheldust Olga päeva toob teine samasugune üksik hing, kasiinosõltlasest Joel. Kahjuks jooksevad kõik naise läheduseotsingud rappa ning ta võtab jõuluõhtul ette midagi radikaalset, et oma elu muuta.

Filmi on võimalik vaadata kinodes noorte režissööride lühifilmikasseti „Mitte keegi peale sinu" osana.

Loomade heaolu kaitseks loodi ekspertgrupp

Erinevate organisatsioonide esindajad ja loomakaitse asjatundjad alustasid ühist arutelu loomade pidamistingimuste ning nende heaolu reguleerivate seaduste ja määruste hetkeseisu parandamiseks Eestis. Omaalgatuslik ekspertgrupp on seadnud endale eesmärgiks seadusandluse hetkeolukorra kaardistamise ning valmis ollakse ka olukorra parandamise huvides omapoolseid ettepanekuid esitama.

Esimese probleemina tõi advokaat Ilo-Hanna Hõrrak välja vajaduse loomakaitseseaduse muutmiseks, et hättasattunud või väärkoheldud loomadele oleks tagatud seaduslik kaitse. Ta selgitas, et loomakaitseseadust tuleks täpsustada selleks, et omanikku, kes on pannud looma suhtes toime lubamatu teo, oleks võimalik seaduslikel alustel vastutusele võtta. Ta lisas, et praegune regulatsioon ei taga loomadele ja neid abistanud isikutele vajalikku kaitset ega arvesta tavapärastegi juhtumite eripärasid. „Probleeme tõusetub praktikas ilmnenud näidete varal just olukordades, kus on vajalik looma abistamiseks ja tema elu päästmiseks kiirelt tegutseda," kinnitas Hõrrak.

Lisaks loomakaitseseaduse muutmisele hättasattunud ja väärkoheldud loomade abistamise küsimustes plaanib ekspertrühm koguda teavet ka muude loomade pidamise ja nende heaolu tagamisega seonduvate probleemsete teemade kohta, mille puhul oleks vaja õigusaktides täpsustusi ja parandusi sisse viia.

Seega on kavas sõnastada edaspidi vajaduse korral ka loomakaitseseaduse muude võimalike kitsaskohtade ning ühtlasi teiste õigusaktide muudatusettepanekuid lisaks esmastele ettepanekutele loomakaitseseaduse muutmiseks seoses looma suhtes lubamatu teo toime pannud isikuga.

Lisateavet vaata aadressilt loomakaitse.ee.

Foto: Müürileht

EKA avatud loengud

Eesti Kunstiakadeemia arhitektuuriteaduskonna avatud loengute sarja raames on pidanud Tallinnas alates 2011. aastast loenguid mitmed maailmakuulsad arhitektid, teoreetikud, kriitikud ja urbanistid, et tutvustada arhitektuuri, disaini, linnaehituse ning kriitilise mõtte värskeid vaatenurki. Loengud toimuvad Kanuti Gildi SAALis (Pikk 20, Tallinn) harilikult algusega kell 18.00 ja on mõeldud nii arhitektuuritudengitele ja erialaga seotud professionaalidele kui ka ruumikultuurihuviliste laiemale ringile.

Järgmisena astuvad üles:
13.02. Damien Chivialle, Urban Farm Units
27.02. Anouk De Clercq
13.03. Theodore Spyropoulos, AA DRL / Minimaforms; Ricardo Santonja
27.03. Jonas Nobel, Uglycute
10.04. Sonja Bäumel
24.04. Jonas Elding, Elding Oscarson
08.05. Peter Murray, Wordsearch
22.05. Jordi Truco, ELISAVA/ HYBRIDa
05.06. Geoff Manaugh, BLDGBLOG

Loengud toimuvad inglise keeles ning on tasuta. Varasemaid loenguid saab järelvaadata Eesti Kunstiakadeemia kodulehel.

Alexandra Leykauf, Üliõpilane raamatute keskel 2012. Foto: autori erakogu.

Tallinna XVI graafikatriennaal „Kirjaoskus – kirjaoskamatus"

Neljapäeval, 6. veebruaril kell 18.00 avatakse Kumu kunstimuuseumi 5. korruse kaasaegse kunsti galeriis Tallinna XVI graafikatriennaal „Kirjaoskus – kirjaoskamatus". Triennaali kuraator on Maria Kjær Themsen (Taani). Avamisel kuulutatakse välja tänavused triennaali laureaadid, *performance*'itega esinevad kunstnikegrupp Orbita (Läti) ja KIWA.

„Kirjaoskus – kirjaoskamatus" tegeleb visuaalse kunsti ja lugemisoskuse vahekordadega, teksti ja keelega 21. sajandil, mida iseloomustab terav konkurents e-väljaannete ja raamatuformaadi vahel. Kirjaoskus pole enam ainult oskus lugeda teksti, vaid ka näiteks digitaalne kirjaoskus. Triennaalil tegelevad selle teemaga Põhjamaade, Baltikumi ja teiste riikide kunstnikud, kellega liituvad *open call*'i läbinud autorid.

Graafikatriennaaliga kaasnevad rahvusvaheline konverents Kumu auditooriumis (7. veebruar), Jaanus Samma kureeritud rändnäitus „Password: Printmaking" Tallinna Kunstihoones (8. veebruar – 16. märts) ja Tallinna XV graafikatriennaali *grand prix*' laureaadi Edmunds Jansonsi isikunäitus Tallinna Linnagaleriis (27. veebruar – 23. märts).

Mitmete teiste seas võtavad triennaalist osa Dénes Farkas, Flo Kasearu koostöös Aleksandr Roslini, Jaan Rõõmuse, Ronald Uusiga, Tõnis Kenkmaa ja Mariliis Oksaar, KIWA, Raul Meel, Daria Melnikova, Dan Mihaltianu, Katja Novitskova, Orbita, Berit Pajula, Jurgis Paškevičius, Andres Tali, Claudia Terstappen, Mads Thomsen, Peter Thörneby, Urmas Viik jt.

Tallinna XVI graafikatriennaal kestab Kumu kunstimuuseumis 1. juunini 2014.

Ilmunud on uued kirjandusajakirjad ELLA ja JESS

MTÜ Villane Raamat on alustanud kahe omapärase kontseptsiooniga kirjandusajakirja väljaandmist. Eesti Lühilugude Ajakiri (ELLA) keskendub eestikeelsele uudisproosale, Journal of Estonian Short Stories (JESS) koondab aga varem avaldamata ingliskeelseid lühijutte. ELLA ja JESSi idee sündis soovist luua eesti keeles kirjutavatele autoritele veel üks avaldamisväljund, muuta eesti kaasaegne kirjandus ingliskeelsele lugejale taskukohasema hinnaga kättesaadavaks ning pakkuda nii huvitavat lugemist kui ka avaldamisvõimalusi neile eestlaste järeltulijatele, kes ei kõnele eesti keelt enam esimese keelena.

Sõsarajakirjade pilootnumbrid sisaldavad kumbki kuut lugu. Kirjastuse asutajaliikmete sõnul saabus toimetusse esimese kaastöökutse peale kokku üle viiekümne kirjutise. Lisaks novellidele saadeti ka mitmeid miniatuure, mis andis tulevikuks idee koostada selles žanris erinumber.

Ajakirju saab tellida otse väljaandjalt. Hind sõltub tellija elukohast: Eestis on aastatellimuse hinnaks 6 eurot, Euroopa Liidu piires 10 eurot ning mujal 14 eurot. Hind sisaldab postikulusid. Aastatellimus koosneb kahest numbrist, mis ilmuvad veebruaris ja septembris ning kätkevad kumbki edaspidi kahtteist proosateksti. Kõiki ELLA ja JESSi kaastöid honoreeritakse.

Lisainfot leiab aadressilt villaneraamat.wordpress.com.

Tartu Kunstimuuseum kogub materjale Tartus tegutsenud näitusepaikade kohta

Tartu Kunstimuuseum alustab mahuka arhiiviprojektiga, mille eesmärk on viimase veerandsajandi jooksul linna kunstnike ja kunstieluga seotud pildilise, tekstilise ja suulise arhiivi kokkukogumine, selle organiseerimine, läbitöötamine ning võimalikult suurel määral kättesaadavaks tegemine.

Pilootprojektina on tähelepanu keskmes Tartus aastatel 1988–2013 tegutsenud näitusepaigad, et talletada süsteemsesse arhiivi sellised Tartu kunstielu legendid nagu Sinimandria, Illegaard, Legend ja OBU. Sellega seoses kutsub muuseum materjale jagama kõiki, kes Tartu kunstieluga sel perioodil seotud on olnud. Eriti oodatud on:

- kõiksugu näitusepaiku puudutav fotomaterjal;
- erinevad näitustega seotud infomaterjalid (flaierid, kutsed, plakatid);
- isiklikud mälestused;
- info sel perioodil tegutsenud Tartu kunstnike loomingu kohta;
- näitusepaikade ja seal toimunud näitustega seotud esemed.

Täpsemat infot saab e-posti aadressil triintulgiste@gmail.com.

Ekstreemipidude aastapäev

20.–23. veebruarini võtavad skeidi- ja BMXi-ässad üle maailma taas ette tee Tallinnasse, sest Saku Suurhallis toimub 14. korda Euroopa suurim elamusspordipidu Simple Session.

Maailma üheks vaadatuimaks *action*-spordi sündmuseks kasvanud Simple Sessionil näeb võistlemas 180 valitud sõitjat 35 riigist üle maailma. Teiste seas kohtab siinne publik uuesti oma ala säravaimaid tegijaid, nagu Ryan Sheckler ja Greg Lutzka, ning ka kohalikke skeidi- ja trikirattamehi. Igal aastal koguneb Simple Sessionile kohapeale kaasa elama 10 000 pealtvaatajat, lisaks jälgivad miljonid silmapaarid võistlust veebiülekande vahendusel. Festivalimelu kroonib väsimatu klubiprogramm, mis tiksutab rahvamasse kõigil neljal võistlusõhtul järjest. Nii koidab reaalsus tänavu loodetavasti alles kiluvõileiva läikest vabariigi aastapäeva õhtusöögilauas.

Peoprogramm hakkab pihta juba neljapäeva, 20. veebruari õhtul klubis Studio, kus ülakorrusel soojendavad rahvast võistluseks üles JÄCKi poisid ning all nõksutavad puusi lahti skeidikutid ehk Haigla DJd ja Lauri Täht. Reedene pidu toob Factory lavale Popidioti ning Sessioni residendid Flipperi (Top Billin, Helsingi / Berliin) ja Paul Oja. Laupäeval esineb Parlamendis peomusooni supergrupp Küttebänd, biiti laovad alla DJd Critical ja MVP.

Kui kõik sõidud on sõidetud ja medalid kaela riputatud, ootab ees legendaarne pühapäevaöine *afterparty* Parlamendis, mille peaesinejaks on neljane Londoni räpipunt prantsusepäraselt hästi kõlava nimega Sonne Bien. Kollektiivi moodustavad bändi asutaja Ricci Queens, räppar J-Flowz, lüürik Mad Brains ja DJ Sai, kes õnnistasid oma liidu sisse kolm aastat tagasi ilmunud suitsuse ja džässimaigulise träkiga „Smoking Section". Vahepeal jõudsid mehed end juba mitmel mandril pisut tõestada ja on saanud eelmise aasta seisuga hakkama mitme mahlaka palaga, mis ka Tallinnas esitamisele tulevad. Ühtlasi lendab oma tossuga peale kodumaise hiphopi tõusev täht Tommy Cash. Tantsuvõngete eest vastutavad peol Robert Niko, Markus Kõdar ja DJ Flipperi.

Kes ise Sessionil kohal olla ei saa, näeb toimuvat HD-veebiülekande vahendusel ka kodus külitades, külastades võistluse kodulehte session.ee. Finaale kannab üle ka Red Bull TV.

Ryan Sheckler. Foto: Jaanus Ree.

TELLI MÜÜRILEHT UUEKS AASTAKS KOJU KÄTTE

Saada kõrvalolev tellimissedel postiga meile.

MÜÜRILEHT

SAAJA
TASUB POSTIKULU
Luba nr 1826

Tellija: nimi:
aadress:
e-post:

Jah, ☐
*soovin tellida Müürilehe aastaks 18€ eest omale postkasti.**

(P.S. – lipiku pöördele võid kleepida postkaardi)

MAKSTUD VASTUS
EESTI

Müürileht
Tatari 64
10134 Tallinn

**Tellimissedel peab jõudma Müürilehe toimetusse hiljemalt 28. veebruariks. Müürileht ilmub iga kuu (v.a jaanuaris ja juulis) esimesel kolmapäeval. Aastatellimus sisaldab 10 lehenumbrit.*

Ats Luik. Foto: Kaarel Kala.

Käesoleva Müürilehe muusikaküljed on kureerinud DJ ja muusikaajakirjanik **Ats Luik**, kes veab lisaks plaatide keerutamisele ning ajakirjaniku- ja kriitikutööle koos kamraadidega Raadio 2-s „Haigla saate" nimelist muusikasaadet ning korraldab üritustesarja Haigla Pidu. Kino Sõprus Live'i eestvedajana lubab Ats varakevadeks ka uut kontserti. Niisiis pole järgmised neli lehekülge vaid pelgalt Atsi nägu, aga suuresti ka tema tegu – ta on andnud kohalikule muusikaväljale juurde olulist nooti, mistõttu saame tunnistada, et mõne viimase aasta jooksul on hakanud meile meeldima nii mõnigi artist, kellega tutvumise osas võlgneme tänu justnimelt Atsile.

KI EN RA JA KERSTEN KÕRGE HARJUTAVAD PLAADIFIRMA KAAPERDAMIST

Ats Luik

Kohalik plaadimärk Onesense ilmutab veebruaris Eesti-USA tulevikusouli duo W.T.Dronesi esikplaadi. Rahakoti ja asjaajamisega aitab kaasa Kersten Kõrge, tavapäraselt Onesense'i plaadimajandusega tegelev Heiko Kase vaatab seekord asja põnevusega kõrvalt.

Janno Vainikk artistinimega Ki En Ra on Eesti hiphopikaardil teada-tuntud tegija. Tema meisterdatud biite on kuulnud igaüks, kes on kohaliku hiphopiga vähegi kursis (Põhjamaade Hirm, Kapusta ja ?, Reket jne). Aastal 2008 ilmus Ki En Ra EP „City of Moment" nii vinüülil kui boonusmaterjaliga täidetud CDl. See oli Eesti plaadifirma Onesense esimene väljalase. Kõnealune plaadimärk jõuab tänavu oma viienda vinüülini ning ühtekokku on Onesense'il ette näidata seitse plaati, nendest kaks digitaalsed. Kohalikku elektroonilist muusikat kuulajateni toimetaval plaadifirmal ilmus 2012. aasta kevadel üllatuslikult *indie*-plaat. Ansambli Väljasõit Rohelisse 10-tollisest vinüülplaadist „Külastus" sai hobiplaadifirma (nii kutsub Onesense'i leibeli ninamees) pisike hitt. 250-eksemplarine tiraaž müüdi läbi ühe hooga. Plaadifirma juhi Heiko Kase sõnul tabas ta *indie*-plaadi väljastamisega sihikule võetud märki: „Väljasõit Rohelisse oli lisaks meeldivale muusikale ka niiöelda äriline otsus, kuna isiklikult tundus, et bändimuusikamaastikul ostetakse vinüülplaate rohkem."

Foto: Renee Altrov

Aga naaskem Ki En Ra juurde, kes ohjab W.T.Dronesi muusikalisi taustu. Tema looming on ilmunud ka paaril välismaise plaadifirma (Brownswood, Up My Alley) kogumikul. Janno kas otsib sihikindlalt või komistab juhuse tahtel erinevate värvikate tegelaste otsa. Miks kaitseb tema seljatagust Gilles Petersoni parem käsi? Kuidas leidis ta Detroidis elava MC SelfSaysi ning temaga koos loo tegi? Ja kust võlus ta välja W.T.Dronesi teise liikme, 41-aastase ameerika laulja Anthony Millsi? Neile küsimustele püüangi ma intervjuu käigus vastuseid leida.

Kes või mis on W.T.Drones?

Drones koosneb kahest osast: elektroonika on Ki En Ra rida, vokaalakrobaatika eest vastutab Anthony Mills, keda Janno iseloomustab kui džässikooliga teknomeest. Mills on ameeriklane, kes on viimased kaheksa aastat Rootsis elanud. Kersten ja Janno räägivad, et Anthonyl on pidevalt sada projekti korraga töös. Üks neist sajast projektist ehk kohalikule publikulegi tuttav hiphopiduo Wildcookie esines mõni aasta tagasi Tallinnas. Janno usub, et siit hakkaski koostöö idanema: „Wildcookie Tallinna kontserdi korraldajad lasid talle minu tehtud muusikat, mille peale Anthony minuga ühendust võttis. Nii me e-posti teel suhtlesimegi, kuni ta Eestisse lindistama kutsusin. Kui Mills kohale jõudis, ahmis ta minu tehtud materjali ikka kõvasti sisse. Ühe päevaga lindistasime kokku vist üheksa lugu. Järjest võtsime minu taustasid, mis vähegi valmis kujul olemas olid, ja ta siis laulis järgemööda nendele peale." Tulevase plaadi materjal on linti võetud kolm aastat tagasi Anton Makejevi ehk Dragan Volta kodustuudios. Osad taustabiidid on Ki En Ra vana ja kasutamata materjal uues kuues, ülejäänu värske kraam. Ujuv ja pisut hägune Flying Lotuse koolkonna elektroonika. Nihkes hiphop servaga soulvokaaliga.

Mida aga tähendab grupeeringu nimi W.T.Drones? Janno mõtleb ja ütleb: „Ausalt öeldes ei mäletagi, mis filosoofilise mõtterünnaku käigus me selle nimeni jõudsime." Nii palju on siiski teada, et möödunud suvel toimunud Intsikurmu festivali esinemise eel oli duo nimeks veel Black Russian, hiljem aga juba W.T.Drones. Ehk olete sellest kontserdist pilte näinud – mõnel neist seisab 41-aastane Anthony Mills pea peal ise samal ajal mikrofoni lauldes. Pärast seda kontserti kohalik publik tükk aega muust ei rääkinudki kui veeeteee-dronesh see ja veeeteee-dronesh too... Leiba teenib Mills väidetavalt kunstiga. „Sellepärast ta USAst ära koliski, sest sai tööd ühes Stockholmi galeriis," lisab Janno. Esimese kohtumise järel andis tookord veel nimetu duo ka kohe Tartus kontserdi. Janno mäletamist mööda laulis ka siis Anthony pea peal. Ameerika laulja ja eesti produtsendi vahel säriseb selge säde – lood sünnivad kiiresti ning meeste omavaheline klapp on kaugele näha ja kuulda. „Viimati, kui pooleks päevaks kokku saime, tegime valmis kaks lugu."

Muusikast saab vinüül

W.T.Dronesi töös oleva plaadi asjapulk number üks on **Kersten Kõrge** – DJ, helispetsialist, musafänn ning värske Sinilinnu programmijuht. Kas Kõrge ja Vainikk plaanivad Onesense'i kaaperdamist? Päris nii see siiski ei ole. Plaadifirma boss **Heiko Kase** ei ole seekordse vinüüli väljaandmisega seotud puhtalt praktilistel põhjustel. Ta tõdeb, et on põnev kõrvalt jälgida, kuidas teised tema loodud platvormi ära kasutavad. Aga kas ta tõesti suudab käsi eemale hoida? „Reaalse promo usaldan Kerstenile ja Jannole, kuna neil on palju kohalikke ja välismaiseid kontakte ning esialgsed plaanid on juba tehtud. Kindlasti proovin siin-seal abiks olla, kui võimalus või vajadus tekib. Tundub, et nad on hästi vastu pidanud ja plaat tuleb varsti välja," kommenteerib Kase. See, et plaat Hollandi tehases töösse läheks ning poelettidele jõuaks, on seekord Kersteni kätes. Kas mehed päris uue plaadifirma loomise peale ei mõelnud? Kersten: „Kuna Onesense'il on juba korralik vinüülipagas ees ja kõik on viisakad reliisid, siis milleks alustada nullist. Milleks alustada uue märgiga? Eriti kui publik on suures osas sama. Lisaks on Ki En Ra'l juba Onesense'i alt plaat väljas. Kui oleksime uue plaadifirmaga alustanud, siis oleks pidanud ka nime hakkama välja mõtlema, mis on kõige kohutavam asi maailmas." Janno noogutab kaasa: „Jah, mõttetu oleks neid seenekesi metsa alla veel rohkem juurde tuua. Neid on niikuinii omajagu. Eks Heiko ikkagi õpetab meid. Me teeme sama asja, mida tema varem tegi. Väga hea on tegutseda, kui tema arvamus on kogu aeg kõrval. Ühesõnaga – me kasutame teda ära."

Jõuludeks lettidele plaaneritud plaat ootab esialgu veel tehases. Esimeseks suuremaks komistuskiviks sai Kersteni e-posti aadress kersten.korge@err.ee. Kersten: „See on

niivõrd absurdne meiliaadress kõikide spämmimootorite jaoks, et kolm nädalat kirjavahetust trükikojaga läks tehase spämmikausta. Kui ma üldmeilile saatsin, siis läks läbi, aga kui hakkasin töötajatega otse suhtlema, ühe kindla kliendihalduriga näiteks, siis nendele meilidele vastust ei tulnud." Kõik plaadi vahelehtede spetsifikatsioone ja vinüüli kiirust puudutavad kirjad läksid seega ühe hooga tootja spämmikausta. Ühtlasi lükkus plaadi ilmumine edasi, kuna vokaal tundus algul liialt väljaulatuv. Planeeriti uue miksi tegemist. Uute testpresside tellimist. Arvutati kokku lisakulutused. Töösse otsustati siiski minna käesoleva eksemplariga.

Janno: „Tegelikult toimib see konkreetne miksivariant väga hästi. Vokaal peabki olema pisut ees. See nüanss, millest me siin räägime, on selline... ütleme, et spetsialistide värk. Siin tekkis üks uus nüanss ja teine nüanss läks kaduma."

Kersten: „Pluss see tänane variant on kindlasti raadiosõbralikum, aga pole võib-olla nii väga tantsusaalisõbralik. Ja samas, palju sa seda klubis ikka mängid..." Janno: „Anthony samas ütles, et keegi ta sõber oli klubis mänginud ja olevat väga hästi toiminud."

Jutt jätkub vinüüli tootmise teemadel, kuni selgub, et Kersten on tellinud kokkulepitud 400 vinüüli asemel 500. Janno ei tundu sellest ei häiritud ega üllatunud olevat. Kersten selgitab: „Kui Dronesi plaat välja tuleb, siis on plaanis pisike Euroopa tuur. Sellepärast ma julgesin neid vinüüle nii palju trükkida ka. Anthonyl on Euroopas päris palju kontakte. Kuus või seitse kontserti tuleb vähemalt: Rootsi, Taani, Saksamaa ja nii edasi. Tõenäoliselt toimub see kõik veebruaris."

Millal kuuleb?

Ja kui kaugel on kõnealune vinüül? Kersten: „Hetkel oleme plaadiga nii kaugel, et kui ma täna kirjutan tehasesse, et läheb asjaks, siis võtab see umbes kolm nädalat." Toetust plaadi väljaandmiseks mehed ei otsinud. Kersteni sõnul antakse plaat välja tuttavatelt kokku laenatud rahaga: „Eks ma märtsiks üritan kõik võlad ära maksta. Siis kui ma olen saanud oma tavalist kuupalka ETVst piisavalt kõrvale panna..." Teda pikalt sügava pilguga jälginud Janno tulistab vahele: „Sa ei tohi nii mõelda, see on täiesti vale mõtteraam, mees!" Kersten: „Eino, see ei ole mingi mõtteraam. Ma olen valmistunud selleks. Aga ei, muidugi – kõik on läbi mõeldud!" Mõlemad naeravad lõginal.

Hobiplaadifirma vedamist ja toimetulekut kommenteerib Onesense'i omanik Heiko Kase

„Ots otsaga kokkutulemiseks, sealhulgas kodulehe halduskulud, promo, saatmiskulud, kleepsud, plakatid ja muu selline, peab kindlasti olema hea vaist nii artisti kui tema loomingu valikul. Lisaks väljaande õige ajastus, veidi õnne ja kindel turundusplaan. Minu arvates ei ole negatiivne mõelda plaadi väljaandmisest osaliselt kui ärist. See tähendab, et riski võttes peaks väljaandja kas või umbkaudselt sihtgrupi hulka teadma. Tuleb kasutada kavalalt õigeid turunduskanaleid ja turundusnippe nii Eestis kui välismaal, määrata reliisidele realistlikud müügihinnad, võimalusel ja pikemaajaliste plaanide tegemisel hankida kindlasti levitaja, kes osa riski ning kulusid-tulusid põhimõtteliselt enda peale võtab. Olenevalt lepingust muidugi. Kindlasti on see kõik palju lihtsam *circa* 3–6-liikmelise tasuta töötava ja samas suunas mõtleva meeskonnaga kui üksi või kahekesi. Kokkuvõttes on minu tugevalt isiklik arvamus see, et kõik on võimalik, kui seda õigesti teha. Kahjuks ei tule kindlasti ka realistlik, nii-öelda suurelt mõtlemine ja üleüldine loovus probleemide lahendamisel."

W.T.Drones

Koosseis:	Anthony Mills *alias* James Earl Drones Ki En Ra *alias* Tommy Lee Drones
Žanr:	*future freakout soul*
Leibel:	Onesense Music
Koduleht:	onesensemusic.com/artists/wtdrones
Kuula:	soundcloud.com/wtdrones

SÜGAVMAAGILISE ALEX GRAY SAHTLITÄIS SOOLOPROJEKTE

Küsis Ats Luik

Keset L.A. kirevat muusikamaastikku, millel tegutsevad veelgi kirevamate nimedega artistid, võib leida Alex Gray – mehe, kelle loomingut iseloomustavad nii rohke sämplikasutus ja rahutus kui ka, vastupidi, hoopis meditatiivne rahu.

Möödunud kevadel Tallinnas Sun Araw' *live*-koosseisus lavale astunud Alex Gray on paistnud viimasel ajal silma erinevate sooloprojektidega. Teiste hulgas näiteks Heat Wave, Deep Magic, DJ Purple Image jne. Viimati ilmus temalt artistinime D/P/I alt mikrosämplitega hullutav püsimatu „Jeanette".

Millal ja kuidas algas sinu muusikutee?
Minu isa oli muusik, seega oli muusika üles kasvades pidevalt minu ümber. Kitarri hakkasin mängima umbes üheksa-aastaselt.

Kas käisid muusikakoolis või kasvas pillimäng orgaaniliselt külge? Oled sa iseõppija?
Jah, erinevate pillide mängimise sain selgeks orgaaniliselt. Eks võlgnen palju ka isale, tänu kellele ma üldse mängima hakkasin. Üldiselt olen tõesti vist iseõppija.

Sul on nii mitu erinevat artistinime, et ausalt öeldes on mu pea selle koha pealt parajalt sassis. Lisaks veel hunnik koostööprojekte. Millise projekti kallal hetkel enim tööd teed?
Kõige rohkem on praegu tööd projektiga D/P/I ning minu plaadifirmaga CHANCEIMAG.es. Ühtlasi tegeleme koos Cameroniga (*Cameron Stallones, Sun Araw' ninamees* – A.L.) pingsalt Sun Araw' laivide ettevalmistamisega. Lisaks teen muusikat koos Ahnnu, Bessed Ofi, Matthewdavidi ja Jónó Mí Lóga ning parajasti produtseerin lugusid Duppy Gunile. Viimased viis aastat olen esinenud ja lindistanud muidugi ka Deep Magicu nime all.

Deep Magic on vist kõige meditatiivsem ja rahulikum sinu tegemistest. Sinu viimane projekt D/P/I on jällegi parajalt rahutu ja nahaalne – kümneid ja kümneid näpatud pisisämpleid kokku segades ning efektide alla mattes lood vanadest *house*'i-, hiphopi- ja elektroonikaosakestest midagi täiesti uut. Kas mulle hakkavad sinu erinevad projektid vaikselt selgeks saama?
Sa oled paganama lähedal...

Aga sa pole veel maininud Heat Wave'i...
Heat Wave oli ühe töösoleva projekti esimene samm, mis on nüüd moondunud D/P/I-ks.

Selge! Ja Deep Tapes on siis sinu plaadifirma, eks?
Jah, plaadifirma, millega tegutsesin aastatel 2008–2011. See sai alguse sellest, et tegime sõpradega väga palju muusikat ning otsisime vahendit, kuidas seda laia maailma paisata. Selleks vahendiks oli Deep Tapes.

Nüüd on sinu plaadifirmaks CHANCEIMAG.es. Saan aru, et plaadikaaned ja muu sinna juurde kuuluva kunsti meisterdad ise. Ühtlasi märkasin, et müüd oma Bandcampi lehel patju ja ajakirju.
Jah, ma teen asju.

Millised näevad välja sinu sooloesinemised?
Laptop pluss video.

Kuidas alustasid koostööd Cameron Stallonesiga?
Me mängisime ükskord Los Angeleses samal üritusel. See oli vist aastal 2008. Ja hoidsime sidet ka edaspidi. Aastal 2010 palus Cameron, et ma ühineksin Sun Araw' *live*-bändiga. Samal aastal kolisingi L.A.-sse.

Kas see, et mängid *live*-bändis, tähendab, et plaadimaterjali lindistamisel sa üldiselt ei osale?
Plaadi produktsiooni asjus on tõesti bossiks Cameron. Aga usun, et koos kontserte anda, tuuritada, pidevalt uut muusikat otsida ja kuulata mõjutab nii minu kui tema soolomaterjali väga veidral viisil.

Meenub, et päev pärast Tallinna kontserti pidite algselt hommikuse bussiga Riiga sõitma. Välja kukkus hoopis nii, et eesti tüdrukud sõidutasid teid Range Roveriga Tallinnast Riiga. Vastab tõele?
Vastab küll! Selle eest tuleb tänada Indrekut (*Indrek Kasela* – A.L.). Sel päeval tutvusin kolme ingliga, kellega koos tegime suitsu ja kuulasime terve tee Lätti DJ Screw'd.

Palun iseloomusta L.A. muusikaskeene tänapäeva. Mis seal parasjagu podiseb?
Ausalt öeldes ei ole ma päris kindel.

Aga kes on artistid, keda jälgid?
Footwork, Emptyset, Kanye, Tuki, Tribal, Rashad Becker, Florian Hecker, Ahnnu, Shxcxchcxsh, Evans, Young Thug ja nii edasi.

Ja kellel tuleks meil silma peal hoida aastal 2014?
Kahtlemata kõikidel mu sõpradel: Duppy Gun, Sun Araw, M. Geddes Gengras, Matthewdavid, Matthew Sullivan, Sean McCann, Rene Hell, Ahnnu, Bessed Of / LORD_M, Ohbliv, Barnaby Bennett.

Millised on sinu plaanid aastaks 2014?
Palju tuuritamist ja palju naermist... D/P/I kassett ja digireliis „08.DD.15" Leaving Recordsile, seejärel D/P/I album plaadifirmale Boomkat Editions, pluss CHANCEIMAG.es-i CD-reliisid.

Vaata lisaks: chanceimag.es

JON RUST – KIRE, HUVI JA ARMASTUSEGA MUUSIKAS

Küsis Ats Luik

„Olen pidanud kolme aasta jooksul vähemalt kuus korda kolima, minu plaadikogu sai veeuputuse tõttu kannatada, olen töötanud korraga mitmes erinevas kohas, et kuidagi hakkama saada, aga kirg muusika vastu pole kuhugi kadunud.''

Jon Rust on Londoni DJ, plaadifirma Levels pealik ning NTS Radio raadiosaate „No Boring Intros" juht. Möödunud aastal võttis tema karjäär sisse kõvemad tuurid kui kunagi varem: Benji B kutsus ta oma lavale festivalil Dimensions plaate mängima, FACT Magazine kirjutas tema raadiosaatest oma rubriigis „Our Favourite Shows from Across the Globe" ning tema plaadifirma Levels järjekorras teine plaat sai ilmumise eel uskumatult prominentset raadioaega. Selle plaadi on teinud Joni plaadifirmale muide eesti elektroonilise muusika duo Ajukaja & Andrevski, mille varjus toimetavad Raul Saaremets ja Andre Veskimägi. Jon räägib, kuidas temast sai klubi baarmenist üks tänase päeva huvitavamaid DJsid ning kuidas Tallinna *underground*-helid UK tipptegijate plaadikohvritesse jõudsid.

See oli umbes aasta tagasi, kui ütlesid, et tuled töölt ära plaaniga keskenduda sajaprotsendiliselt muusikale. Kas vabakutselise metsik elu esialgu hirmutav ei tundunud?
Nuriseda ei ole mul praegu millegi üle. Pigem tundub, et kui oleksin nii-öelda vale tööposti peale pidama jäänud, siis oleks see palju hirmutavam olnud. Võtsin vastu otsuse tegeleda oma kirega ning viia huvi ja armastus muusika vastu järgmisele tasandile. Tuli välja, et ei ole see vabakutselise elu nii hirmutav midagi.

Millised olid sinu esimesed sammud Londoni muusikakogukonnas?
Kasvasin üles Londonist väljas ning vahetus läheduses ei toimunud midagi huvitavat. Üht-teist sain küll teada piraatraadio ja pidude flaierite kaudu, aga üldiselt olin arvamusel, et klubivärk pole minu jaoks. Muide, tookord ei saanud ilma triiksärgi ja kingadeta klubisse sissegi. Esimesed DJ-setid tegin klubis Midland üritusel nimega Detonate. Korraldaja lasi mul mängida plaate, mille olin Londonis käies ostnud. See oli aastal 2004 – *dubstep*'i algusaegadel. Umbes sel ajal hakkasin käima ka üritusel nimega FWD (*tänaseks legendaarne üritusteseeria, dubstep*'i *kui žanri kasvulava* – A.L.) klubis Plastic People. Kui kuulsin, et Ammunition, firma, mis seisis FWD toimetuste taga, otsib praktikanti, läksin ja pakkusin ennast kohe välja. Mind võeti tööle. Ammunition oli tõeliselt põnev koht, millega just sel ajahetkel seotud olla. See oli koduks Rinse FMile ning ka DJ Zinci stuudio asus sealsamas. *Dubstep* hakkas massidesse jõudma ning Rinse, mida peeti tol ajal veel illegaalseks raadiojaamaks, tegeles ametliku raadioloa saamisega. Kõik, kes Ammunitionis töötasid, tegelesid ühtvõi teistpidi uue muusika promomisega. Ega mul sel ajal erilist aimu ei olnud, millega ma ise päriselt tegeleda tahaksin, aga Ammunitioni mehed nägid, et mingisugune alge on minus siiski olemas, ning kutsusid mu Rinse'i tööle. Minust sai raadiojaama esimene produtsent. Peagi pakkusid nad mulle ka saadet. Valida oli kahe varahommikuse aja vahel: ühest kolmeni mõnel nädalapäeval või kolmest viieni pühapäeva öösel. Ma valisin pühapäeva.

Niisiis, umbes aasta jagu igal pühapäeval, pärast nädalavahetusel toimunud pidusid pakkisin kodus oma plaadid kokku ja reisisin Londoni ühest otsast teise Rinse'i stuudiosse. Kui öörongist maha jäin, pidin sinna sõitma nelja erineva bussiga. Eks kohalejõudmine oli korralik missioon, aga raadio ajas vere keema. Pikapeale hakkas öiste saadete tegemine ja igal esmaspäeval kell seitse hommikul kojujõudmine ära tüütama. Seega otsustasin Rinse'ist lahkuda. Ja ausalt öeldes tüdinesin Rinse'i helimaailmast parajalt ära, kogu *dubstep*'i-skeene oli väga produtsendikeskne ning mulle hakkasid huvi pakkuma hoopis teised žanrid ja helid. Ühtlasi lõpetasin ka *dubstep*'i-pidudel mängimise.

Kuhu liikusid pärast Rinse'i?
Edasi töötasin mõnda aega Plastic People'i baaris. Klubi omanik Ade korraldas seal õhtut nimega Balance. Need olid legendaarsed peod. Kui Ade peole hilines, lubas ta mul aeg-ajalt soojendajana plaate mängida. Reeglina hilines ta igale oma üritusele. Ka Theo Parrishil oli seal oma üritustesari ning DJd, kes klubis mängisid, läksid üleüldse muusikavalikuga väga sügavale ning miksisid kokku väga erinevaid stiile. See kõik on ka minu isiklikku maitset väga palju mõjutanud.

Ehk siis jätkasid tööd Plastic People'i baaris?
Ei, edasi hakkasin juba vaikselt ise pidusid korraldama. Ma arvan, et see oli suur õppetund – ainult siis hakkavad asjad arenema, kui võtad kätte ja hakkad oma rida ajama. Eks London võib olla väga halastamatu koht. Mul on tulnud seal ette palju tagasilööke ja olen kindel, et neid juhtub veel. Olen pidanud kolme aasta jooksul vähemalt kuus korda kolima, minu plaadikogu sai veeuputuse tõttu kannatada, olen töötanud korraga mitmes erinevas kohas, et kuidagi hakkama saada... Aga kirg muusika vastu pole kuhugi kadunud.

Kuidas sai alguse Standard Place – pidu, mida oled aastaid koos sõpradega vedanud?
Standard Place sai oma nime Plastic People'i kõrvaltänava järgi. Korraldajate kambas oleme mina, Reecha ja DJ Oneman, kes mängis ka FWD-sarjas. Põhiliselt tegime üritusi selleks, et saaks sõpradega pidutseda, nii et uhked külalised, kes meil seal aeg-ajalt mängivad, on tegelikult sõbrad, kes on parasjagu Londonisse sattunud ning nõus ka plaate mängima. Praegu peame pisikest pausi. Oleme teinud Standard Place'i üritusi ka välismaal ning hunniku Boiler Roomi sessioone. See kõik on olnud puhas *fun*!

Eelmisel aastal võttis sinu DJ-karjäär sisse uue hoo. Mängisid nii UKs kui välismaal. Millised plaadimängud on kõige eredamalt meeles?
Jah, eelmisel aastal läks tõesti väga hästi. Benji B kutsus mind mängima oma lavale festivalil Dimensions Horvaatias. Sealne helipark oli lihtsalt meeletu. Horvaatias tutvusin mitme uue ja huvitava inimesega. Ka esimene reis Eestisse on eredalt meeles. Ega tegelikult ei tea ju kunagi, kuhu satud. Aga mäletan, et Nathan Bullion (*Nathan Jenkins ehk Bullion* – A.L.) oli Tallinnast ülivõrdes rääkinud – linnast, inimestest, külalislahkusest... Ühtlasi kutsus Jamie XX mind endaga kaasa Amsterdami, kus mängisime väljamüüdud saalile.

Jutuga tagasi raadio juurde tulles – sinu saade NTS Radios on saanud palju tähelepanu laia muusikavaliku pärast. Üleüldse tundub, et NTS mängib Londoni kaasaegses muusikaskeenes

Foto: NTS Radio

suurt rolli. Ehk ka laiemalt terves Euroopas. Mis tunne on olla osa nii erilisest asjast?
Loomulikult on see eriti mõnus! NTS on arvatavasti üks kõvemaid omataolisi raadiojaamu Euroopas. See, et saan iga nädal portsu plaatidega stuudiosse jalutada ja oma asja ajada, on täielik õnnistus. NTS on platvorm, mis annab inimestele oma armastuse väljendamiseks muusika vastu täiesti vabad käed. Ja kahtlemata on just NTS aidanud minu tegemisi uuele tasemele ning uute kuulajateni viia. NTSist saab kasu terve selle ümber tiirlev kogukond!

Mis nipiga sa sinna oma saate said?
Ma teadsin NTSi bossi Femi Adeyemit Plastic People'i aegadest. Ega ma teda tookord eriti ei tundnudki, kuid mäletan teda kui mütsi ja eriti laheda muusikavalikuga tüüpi. Jälgisin ka tema blogi Nuts to Soup, mille järgi on NTS oma nime saanud. Ja kui ta ükskord rääkis, et rajab uut raadiojaama, olin kohe nõus oma saatega alustama.

Mis andis Levelsile algimpulsi? Kuidas jõudsid isikliku plaadifirma loomiseni?
Levels oli esialgu üritusteseeria. Missioon oli kutsuda külla erineva muusikamaitsega DJsid. Mängijaid, kellel oli oma loovalikuga midagi edasi anda, midagi öelda. Esimesed peod olid parajalt metsikud. Aga niipea kui sain aru, et tegelikult on minu ümber väga palju vapustavat muusikat, mida keegi välja ei anna, otsustasin alustada plaadifirmaga.

Ja millist vapustavat saundi sa taga ajad?
DJna ajan ma taga pigem tunnet. Ega seda ei olegi vist võimalik sõnadesse panna, aga küll ma aru saan, kui seda õiget asja kuulen. Plaadifirmamehena jahin ikkagi eelkõige originaalsust.

Levelsi esimene artist oli Lord Tusk. Kuidas sa temani jõudsid?
Esimest korda nägin teda esinemas jällegi Plastic People'is. *Wow!* See oli tõeliselt eriline kogemus. Puhas hullus. Olin täielikult rabatud. Aga ega ma temaga väga lihtsalt jutule ei saanud. Ta veedab osa aastast kusagil Vaikse ookeani saartel ning pärast kontserti ei olnud teda tükk aega Londonis näha. Ühel päeval sattus ta aga NTSi stuudiosse minu saatega samal ajal ja sealt see algas. Olen õnnelik, et saan tema muusikat laiemale kuulajaskonnale tutvustada.

Levelsi teise plaadi helid tulevad Tallinnast. Artistideks Ajukaja & Andrevski. Mis sind nende meeste helide külge liimis?
Esimest korda, kui Tallinnas Haigla Peol plaate mängisin, läksin pulti pärast Raul Saaremetsa ehk Ajukaja. Raul mängis eriti laheda *set*'i ning paar tema mängitud lugu jäid mind täielikult kummitama. Üks nendest oli „Benga Benga", mis, nagu välja tuli, on tema kätetöö. Igal juhul lahkusin Eestist „Benga Benga" peas mängimas. Kui Londonisse tagasi jõudsin, hoidsime Rauliga ühendust. Ja tegelikult olid ju sina see, kes mulle Rauli vanemat materjali saatis. Siis palusin Raulilt tema uuemat loomingut, misjärel ta saatis mulle lugusid, mille kallal nad Andrevskiga nokitsenud olid. Sain kohe aru, et olen millegi erilise peale sattunud.

See plaat on saanud niivõrd palju positiivset vastukaja ning seda on oma saadetes mänginud raadiomaailma tipud. Kuidas nii?
Jah, tõesti, seda on mänginud Gilles Peterson, Benji B, James Blake, Mosca, Floating Points, Tama Sumo jne. Nimekiri täieneb iga päevaga. Raul Saaremets on ju tegelikult ajanud oma asja juba aastaid ning teda tunnevad paljud. Teiste hulgas Benji B ja Gilles. Eks trikk ongi selles, et tuleb saada õiged inimesed õigel ajal sinu muusikat kuulama. Loomulikult peaks alustuseks ka muusika midagi väärt olema.

Mida tulevik toob?
Levels 003 tuleb peagi! Kindlasti mõned peod ka, rohkem ei tahakski midagi ette ära rääkida.

Vaata lisaks:
jonrust.co.uk
noboringintros.com

Foto: Florian Wahl

Florian Wahl

Seekordse UEB peatüki kangelaseks on *lo-fi*-maagiat praktiseeriv Florian Wahl, kelle muusikas kohtuvad küberpunk-fantaasiad, suveöödel kõlava linnulaulu fragmendid ning lõputuna näiv rida muid inspiratsiooniallikaid.

Räägi lühidalt, kes on Florian Wahl?
Minu nimi on Florian Wahl, olen QT 3.14 internetist, generatsioon Y, seksikaim *underground*-artist Eestis, muusikaliste värinate sõltlane, *kick snare*'i ori, *future beats fairy*. Popkultuurifriik, kes on oma kosmilisel sekspeditsioonil, voolan läbi elu nagu Dorian Gray. Praegu viibin Indias, jahin kohalikke obskuurseid plaate ning praktiseerin zen-pohhuismi.

Millise loo peale sa ütlesid, et vot nüüd aitab, tahan ise muusikat teha?
Ajendiks oli tegelikult miski muu. Taasavastasin enda jaoks klaveri ning elu põhjustatud sisemine frustratsioon pani oma lugusid kirjutama. Tahtsin sõpradega musa jagada ning lindistamisprotsessi käigus avastasin muusikatarkvara Reason. See oli poolteist aastat tagasi, aga kõik on siiani *lo-fi* ja demo tasemel. Esimene võte on alati parem kui asjade üleprodutseerimine ning viimistlemine – maagia läheb kaduma. *I like it raw.*

Sinu hiljuti ilmunud EPd „Naked Souls" kuulates meenuvad mulle sellised staarid nagu Simply Red ja James Blunt. Kas kujutad ette, et Florian Wahli muusika võiks leida koha ka vanema generatsiooni teadvuses? Kes on sinu publik?
„Naked Soulsi" inspireerisid rohkem impressionistlikumad arranžeeringud – Nelson Riddle, Les Baxter, Claude Debussy, Erik Satie. Kõik lood on lindistatud öösel. Lindistuste peale jäid ka suveöised linnulaulud, vihm jne. Ambientsed nüansid annavad lugudele orgaanilise elujõu, mis kohtub EPl elektroonikaga. Vanus ei mängi suurt rolli, kuigi noored hedonistlikud kadunud hinged on minu muusikaga muidugi rohkem rütmis.

Produktiivsus pole sinu jaoks võõras termin, sest albumeid, koostöid ja pseudonüüme sul jagub. Kas teed mõnikord muusikat ka magades?
Ma olen nokturlaab, palju loomingut tuleb magades. Hetkel, mil unne hakkan suikuma, hakkab kõlama sisemine sosin. Vaikus on parim inspiratsioon. Ühtegi albumit mul küll ei ole, võib-olla ei tule ka. Praegu on kõik super-*casual* ja lõbus, tõsist bisnesit ei aja. Ville Wannabe on ainuke, kellega koostöö sujub – ülemereprojekt, ta on põder. Ühe korra nägime näost näkku, muidu oleme *cyberfriends*.

Sel nädalal algas kandideerimisperiood Red Bull Music Academysse, mille puhul oleks paslik küsida, kas plaanid osaleda ja kas oled sellest varem kuulnud?
Ei tea, mis see on, ei kavatse osaleda. Ma olen Indias, ainus, mis on tähtis, on sisemine rahu.

Oled leidnud koha Postimehe plaadiarvustajate seltskonnas. Kuidas suhtud üldiselt sellesse, kui keegi kritiseerib sinu loodud muusikat? Ja kas muusikat on üldse võimalik kritiseerida?
Postimehega ma enam seotud pole, kirjutan ERRi kultuuriportaali. See on lahe, kui keegi, keda austad või imetled, ütleb midagi sinu helide kohta. Ma olen liiga sees selles kõiges, liiga armunud maailma, et hoolida, mida hipsterplebeid minu kohta ütlevad. Muusika on subjektiivne, seega kriitikute arvamust ei tohiks lugeda kui piiblit. Jah, ma vaatan teie otsa, Pitchforki-droonid. Kritiseerida ja analüüsida saab ikka, aga see on lihtsalt ühe inimese arvamus.

Sinu Soundcloudi profiililt leiab viiteid mitmele teisele sinu loodud kanalile. Üks nendest on ajukahjustuse sündroomi nime kandev Anton Babinski. Kes on Anton Babinski ja mis teda inspireerib?
Minu unes kõndiv *alter ego*. Seal on palju 80ndate poppi, *funk*'i ja muid nalju. Põhitemaatika keerles alguses haruldaste haiguste ning sündroomide ümber. Ma sain inspiratsiooni *vaporwave*'i liikumisest ja mul oli väga igav. Kammisin läbi vanu kadunud hitte Jaapanist, Itaaliast, USAst ja rändasin minevikku, jalutasin mööda mahajäetud tänavaid. Helid ise on *chopped & screwed*, natuke on *psy* vaibi.

Kas oled võimeline tegema kuulsuse nimel midagi sama skandaalset/taunitavat nagu Miley Cyrus eelmisel aastal MTV auhindade jagamisel või arvad, et heaks eeskujuks olemine oma fännidele on olulisem?
Ikka olen, aga mitte kuulsuse nimel. Ma tahan lihtsalt teha muusikat, mis ei kaota fookust – et kuulajal oleks kogu aeg kõrv kikkis. Muusikat, mis on super-*catchy* ja lõbus – nagu klõpsiks telekanaleid ja kogu aeg tuleb midagi uut ja põnevat. Siiras, sürreaalne, seksuaalne.

Milline instrument/programm on sinu jaoks asendamatu?
Selleks et minu küberpunk-fantaasiad täituksid, on mul vaja arvutit, seega Reason. Samas ei sünni ilma klaverita ühtegi head meloodiat või akordiprogressiooni.

Kui sul oleks võimalus teha koostööd ükskõik millise muusikuga maailmast, siis kes see oleks?
Michael Jackson. Sellest oleks tulnud kõige vägevam superpopi *jam* läbi aegade. Pidžaamareiv-*core*.

Kuidas hindad hetkeseisu Eesti elektroonilise muusika maastikul?
Suhteliselt olematu minu jaoks. Need, kes on – *not my cup of tea*. Ma ei ütle, et see sakib, sest musa on subjektiivne. Ei ole õiget ega valet, ma lihtsalt ei samastu nendega.

Nimeta mõned hetke lemmikartistid?
Metallic Ghosts, Lindsay Lowend, *vaporjuke 4 lyf*. Ma armastan Devon Hendryxit. Soojad tunded on ka Jai Pauli ning Blank Banshee vastu. Lemmikleibel on Tōkyō *Internet wave*'i esindav Maltine Records. Veel leibeleid: Airlines, Zoom Lens, Orange Milk, Hyperdub. Paljud artistid, keda fiilin, on SPF420 kommuunis. Kõige ägedam peokoht maailmas, mis asub internetis, Tinychati-põhine kommuun, *next level as fuuuuuuuuck*.

Küsis Madis Nestor

Pane kõrv peale:
soundcloud.com/florianwahl

DJ-ANKEET

Foto: johann „all around jesus" kabonen 3000

Robert Niko

Robert Nikot on DJ-puldis näinud ilmselt igaüks, kes vähegi Tallinna alternatiivsema maiguga pidudelt läbi on astunud. Peale selle, et ta koos teiste Jäcki grupeeringu poistega regulaarselt oma plaadikohvritega kohalikes peopaikades maandudes pealinna ööelul hinge sees hoiab, tekno ja *house*'i suurnimesid Eestisse esinema veab ning aeg-ajalt Raadio 2 laupäevaõhtuses saates „Klubi R2" puldinuppe keerab, on tal helimeisterdamise peale vaistu endalgi. Laiemale avalikkusele on Niko käe all valminud materjalist tuntuimad ilmselt Tommy Cashi „Guez Whoz Baki" jaoks tehtud biidid, kuid paljukiidetud loomingut leidub tema pagasis rohkemgi veel.

DJ-debüüt: Aasta oli siis vist 2009. Lokaalis Protest toimus mingi üritus, mille nime on raske meenutada. Hirmus palju tossu ja jõle halb heli.

Muusikas oluline: Minu jaoks on vist kõige tähtsam see teatud saund või nüanss loos, mis haakub külge ja lahti ei lase.

Muusikas ebaoluline: Vokaali sämpel, mida lugudes tihtipeale liiga palju ning valesti kasutatakse.

Mida mängin: Südamerütmi.

Mida ei mängi: Soovilugusid.

Eredamad mängumälestused: Patarei vanglas on Kultuuritolmu *sunrise* olnud alati üks eredamatest ja lemmikumatest mängumälestustest. Telliskivi rohelises saalis pärast Legowelti mängitud *set* tundus ka töötavat – inimeste energia kiirgus tugevalt, tekitas hea tunde.

Tehnilist: Isiklikult meeldib vinüül, aga kellelegi ülevalt alla ei vaata, kui ta midagi muud kasutab.

Nõuanne: *If you break it, you buy it!*

Viis klassikut:
Three 6 Mafia „Talk Ya Ass Off"
Sound Stream „Live Goes On"
Gecko „Just Close Your Eyes"
Bakey Ustl „Nose Candy"
Motor City Drum Ensemble „Raw Cuts #7"

Viis hetkekummitajat:
Breaker I 2 „2"
Galcher Lustwerk „Put On"
Patricia „Melting"
Vinalog „Somewhere"
Minor Science „Hapless"

Lõppsõna: Ootan aega, mil inimesed oskaksid kõik segavad faktorid klubiukse taha jätta. *No phones, no photos, no worries.*

Kuula Müürilehe veebilehelt ka Robert Niko miksteipi või pane kõrv peale: soundcloud.com/robertniko.

Baltic Trail Compilation
(The Baltic Scene, 2013)

Kuulas: Hanna-Stella Haaristo

Erinevate artistidega kogumiku puhul tuleb vist kõigepealt selgeks saada mis-kes-kus ja miks? Lühidalt on tegemist Eesti, Läti ja Leedu noorte artistidega, kes kutsuti möödunud suvel nädalaks ühte riiki ja ruumi kokku, anti kätte vahendid ja võimalused ühise loomingu tekitamiseks ning kõik, mis seal sündis, pandi sellele albumile. Nagu legendaarne Red Bull Music Academy, aga ilma suurejooneliste loengute, ürituste ning ilmselt ka veel ilma osalejate keerulise kandideerimisprotsessita. Aga eesmärk oli vinge, sest kui hästi me ikka lõunanaabrite noortel tärkavatel muusikutel silma ja kõrva peal oskame hoida?

Aga muusikast endast ka. Vinüülil on seitse ning digitaalsel albumil 17 lugu, mis kõik püüavad kokku sulatada vähemalt kahe erineva artisti loomingut. Üldiselt võib need jagada kaheks: on rahulikumaid diivanil kuulamise biite ning energilisemat klubis õõtsumise tantsumuusikat. Mõned lood tunduvad põhjalikumalt läbi mõeldud ja teiste puhul võib märgata veidi toorust. Eks see tegelikult ongi sellise kontseptsiooniga albumi heaks ja veaks. Ühest küljest on põnev mõelda, kuidas iga lugu mõne tunni või päevaga erinevate, võib-olla täiesti võõraste inimeste esmakordsel kohtumisel nende koostöös sündis. Käekirjad ja maitsed võivad ideaalselt klappida ning sulada kokku millekski geniaalseks („Curtains Fall"!), teisalt võib selline veidi pealesurutud koostöövorm sünnitada ka mitte-nii-hästi-istuvaid kooslusi. Lemmikuid leidub Baltic Traili kogumikul siiski kuhjaga. Üheks heaks märgiks on kindlasti ehtsad vokaalid, sest sageli tehakse sellist muusikat pigem instrumentaalsena või sämplitega. Samas oleks võinud vokaale rohkem kasutada – näiteks Tommy Cashi olemasolust albumil saab põhimõtteliselt aimu vaid plaadiümbrist lugedes. Aga lõpuks on minu jaoks kõige olulisem see, et tänu kogumikule on mitmed noorte andekate tüüpide nimed veidi selgemad ning Balti muusikamaastikul orienteerumine natukenegi lihtsam.

Motion Sickness of Time Travel – Ballade for a Full Moon
(2013/2014)

Kuulas: Sven Vabar

Motion Sickness of Time Traveli taga peitub USAs Georgias elav daam nimega Rachel Evans, kes teeb eksperimentaalset *ambient*'i. Projekt „Ballade for a Full Moon" on niisugune: alates eelmise aasta septembrist annab MSOTT täiskuu aegu omal käel välja CDr-albumi, millel on üksainus ligi tund aega vältav träkk. Seni on ilmunud viis albumit: „Ballade for a Harvest Moon", „Ballade for a Hunter's Moon", „Ballade for a Beaver Moon", „Ballade for a Cold Moon" ning äsjailmunud „Ballade for a Wolf Moon". Loogiliselt võttes peaks see seeria ka jätkuma. Kõik seni ilmunud viis albumit on käsitsi kujundatud ning väiksetiraažilised (50 eksemplari). Õnneks on need aga täies mahus MSOTTi Bandcampi lehel kuulatavad nagu ka ülejäänud küllaltki mahukas diskograafia.

Esimesed kolm „Full Mooni" mulle huvi ei pakkunud – igavavõitu. Seevastu neljas – „Ballade for a Cold Moon" – on erakordselt hea. Ja äsjailmunud „Wolf Moon" on ka igati kena.

Uku Kuut – Grand Hotel
(Peoples Potential Unlimited, 2013)

Kuulas: Martin Jõela

Hiljuti sain paki 80ndate teise poole peavoolusouli vinüülide omanikuks. Peale vaadates tundus, et tegu on ühe halvima perioodiga popmuusikas. Põlgliku uudishimuga kuulates jäi varjatud pärlite kõrval silma, et armastatud Uku Kuut ja tema *lo-fi*-vaimus *funk* on just sellestsamast mõjutatud. Miks mulle ka *indie*-popp alati meeldinud on – need noorukid üritasid teha popmuusikat, aga jõudsid oma käepäraste vahenditega hoopis uue kvaliteediga helideni. Sama juhtus ka Uku Kuudil.

Paremat plaadifirmat kui PPU ei oskaks tema muusika jaoks ette kujutadagi. Eks need lood olid juba varemgi ringlemas – „Vibratsioonis" kõlas näiteks „Vision of Estonia", mis oli ootamatu ja jäi mälestustesse saatma. PPU eestvedaja Andrew Morgan oskas parimad palad hästi välja valida ja koostada kaks head kogumikku. Andunud kollektsionääril on muidugi raskusi järje pidamisega, sest Uku lugudel on alati salatsevad („Secret Lovers", „Secret Dream", „My Secret", „Secret Lover") ja unistavad („Tallinn Dream", „Secret Dream", „Dream Lover") pealkirjad ning need korduvad läbi mitmete väljaannete. Lood siiski ei kattu või neid on täiendatud.

Esimene kogumik võlus oma lapseliku rikkumatusega, mida on võimalik saavutada ainult siiraste kavatsustega läbi katsetamisrõõmu, kui noor Uku sai 80ndate Rootsis välismaiste trummimasinate ja süntesaatoritega möllata. Ega Kodu-Eestis vast ükski isa või ema oma kallite süntide juurde lapsi ei lubanud. Või äkki lubasid? Kui kellelgi on salvestusi, siis võtke minuga ühendust.

Plaadil „Grand Hotel" on enamiku lugude taga aastaarv 1995. See aitab kogumikku paremini kogeda. Uku oli siis juba Tallinnas, ta oli saanud harjutada ja mängida Rootsis ning Herbie Hancocki garaažis. See on juba küpsuseksam. Aga kahjuks jäi see muusika aastal 1995 Eestis märkamatuks. Meenutagem – siis ilmusid 2 Quick Starti ja Jami albumid. Eesti muusikat ei huvitanud kvaliteet. *Underground*'i hämaruses ilmusid aga Londoni kaasaegsete meeleoludega kassetid. Kuut oli oma minevikulaadse muusikaga ajast eest.

Ka 1995. aastal jäi Uku Kuudi muusika siiraks. Võlub ikka, et lood nõuavad vähe tähelepanu, vastu antakse aga nii palju emotsioone kui kuulajal vaja.

Rachel Evans avaldab oma loomingut väga palju. Suurt osa sellest ei ole ma viitsinud kodus üle ühe-kahe korra kuulata, aga mõned ta tööd on väga märkimisväärsed. Nende mõne aasta jooksul, mil MSOTT on tegutsenud (esimene album ilmus aastal 2009), on suurepäraseid albumeid kogunenud ikka päris mitu tükki – näiteks MSOTTi kõige kuulsam „Seeping Through the Veil of the Unconscious" (2010), „Slow Architecture" (2011), „A Marbled Youth" (2012) ja kindlasti veel mõni. Sellesse ritta kuulub nüüd ka „Ballade for a Cold Moon".

MSOTT on ilusameloodiline *ambient*, aga ta ei ole triviaalne. „Cold Moon" näiteks kõlab natuke nagu Sven Grünberg, nagu too oleks võinud kõlada, aga kahjuks, kogu austuse juures, kunagi ei kõlanud. Õigupoolest on MSOTTi mõnikord taustalt esile kerkivad analoogsurinad ja -vilinad veidi hirmutavadki. Demdike Stare'ist, The Haxan Cloakist või Bee Maskist on asi siiski kaugel, MSOTT on ikkagi n-ö „ilus muusika". MSOTT sobiks oma subliimses naiivsuses *soundtrack*'iks Ray Bradbury või Neil Gaimani teostele, kus idülliline lapsepõlv ja teismeea tiivaripsutused segunevad millegi tumeda, jäise, terava, paljudimensioonilise ja lõpmatuga. Seda kõike muidugi USA lõunaosariikide hubase kollase päikese all. Või kalbe külma kuu valguses.

Kali Briis – Say Whaat?
(Eesti Pops, 2013)

Kuulas: Lauri Veski

Minu jaoks on „Say Whaat?" postapokalüptilise maailma toode. Nagu ajalooentusiastid üritaksid taastada vanade salvestiste põhjal 20. sajandi popmuusikat. Mingid killud on koos, aga mõned on puudu. Valged alad täidetakse oletustega. Afroameerika muusika kostab siin kohati läbi rootsi filtri, bluusimees laulab folkballaadi kellegi teise elust. Vahepeal etendatakse külma sõja aegset tuumapommihirmu. Meloodiad on ilusad ja turvalised, justkui üritaks aimata 20. sajandi Euroopa maitset. Kuid atmosfäär on ometi sünge, helid sünteetilised, signaal moonutatud. Nagu tulevikus ikka.

Kali Briisi jaoks võib see album olla aga omamoodi teraapilise toimega. Kuna selle kallal töötades ei seadnud ta esikohale võõrast kuulajat, on tema alateadvus saanud vabalt möllata ja erinevaid muusikalisi mõjutusi kokku kuhjata. Meenub Kurt Vonnegut, kes leidis „Tšempionide eines", et puhta lehena alustamiseks tuleks kõik kummitavad ideed ja tegelased endast ühel hetkel välja kirjutada. Ja võib-olla aitaks pärast *restart*'i see, kui proovida kätt emakeelse eneseväljendusega, et vältida vigast inglise keelt, nagu „never didn't get what I want" ja „you're a one mean lady".

Hoolimata sellest, et see on Kali Briisi album Kali Briisile, on see väga sõbralik ka välismaailma vastu. See muusika ei sunni ennast kuulama. Ta võib vabalt taustal mängida ja mitte häirida. Samas, kui sa sellesse süveneda tahad, siis on tal sulle küll ja küll rääkida. Kali Briisist peamiselt. Ning hoolimata sellest, et minu jaoks on tegemist ühtse tervikuga, leidsin ma siit ka ühe muus kontekstis töötava loo pealkirjaga „Slow It Down". Kuna seda aga singlina välja pole antud (ei videot ega võimalust Soundcloudis kuulata), siis peate selle kuulamiseks vist ikkagi albumi ostma.

Edmund Hõbe – Art Diseas
(Multiphonic Rodent, 2013)

Kuulas: Berk Vaher

Bluus, mõtlen ma. Sest avalugu on „Alentejo Blues". Helikeelelt pole sel palal ega albumi teistelgi küll suurt midagi bluusitraditsiooniga pistmist – kõik siin on veel sillerdavam, unenäolisem ja animafilmilikum kui Edmund Hõbe (või varasema artistinimega Multiphonic Rodenti) senistel omaüllituslikel helikandjatel. Aga ometi, sõnades on bluusilikku ängi, üksildust, nukrust kommunikatsioonihäire pärast. Just „häire", mitte „häirete" – midagi põhjapanevalt iseloomulikku on ses pidetustundes, mille kogemist Hõbe arvustajad siiani üsna üksmeelselt on möönnud.

Edmund Hõbe on seni nonde kriitiliste nõutuksjäämiste üle omapoolse nõutusega kurtnud, aga „Art Disease" kätkeb mingit toonimuutust. Kõike seni ette heidetut saab mitte ainult *rohkem*, vaid ka võiduka (enese)irooniaga – „jah, olen just selline ja palju enam, kui arvate (kuigi te ise ka ei saa aru, mis ma selline olen!)". Võimendunud on pinged puhtakõlalisuse ja kodusaundi, meloodiataotluste ja -hargnevuste, hääleulatuslike ambitsioonide ja helistikunihete vahel, aga nende koostoime on helge ja sundimatu, nii et patt on neid „pingeiks" nimetadagi. EH isevärki aktsent ja rõhuasetuste valimine lauldes – mitte ainult võõrkeeltes, vaid ka eesti keeles! – on kui tulnukamask, mis karikeerib tegelikku ja sügavamat eksistentsiaalset tulnukatunnet, ent mõjub nõnda osana rituaalsest etendusest, mitte pelga klounaadina (nagu mõne teise aktsendiga veiderdaja puhul).

Ja mulle isiklikult on sümpaatne, kuidas tema muidu mõneti liigagi turvaliselt progeretrolisse heliuitlemisse on sugenenud 4/4 eurodiskobiiti („Transition") või eleegilist haussigi („Kulunud kere")... Ehk pakubki sellesse rituaali tantsu lisamine võimalust kommunikatsioonihäire ületamiseks? Või hoopis võimalust *ülendada* toda häiret veel kummastavamaks kogemuseks?

Silver Sepp – Mis asi see on?
(2013)

Kuulas: Maarja Pärtna

Silver Sepa soolodebüüt kutsub kuulajat end määratlema juba enne, kui saad mahti plaadi mängijasse panna. Põhjus lihtne: kaanel pilt kaksiratsi katuseharjal istuvast Sepast, naelapill käes, pilli kohal suurelt küsimus „Mis asi see on?". Tõepoolest, mis asi see on?

Trubaduurimuusikas on ikka iseolemist väärtustatud ning nii ka Sepa plaadi puhul, ainult selle vahega, et iseolemisele on siin lisandunud ka isetegemine nii plaadi salvestamise, väljaandmise kui ka albumil kõlavate muusikariistade näol. Traditsioonilistele instrumentidele lisaks on kasutatud lugudes ka autori enda väljamõeldud (ja ehitatud) fantaasiapille – mainitud naelapilli kõrval veel ka jalgrattakodarate *kalimba*-kõlalist hüpnootilist perkussiooni loos „Mu maja taga on mets", kõlalt veidi *udu*-trummi meenutavaid kanalisatsioonitorusid („Metsik mees") ning kausipille ehk vesitrumme. Viimase kohta võib muuseas ka YouTube'ist otsides mitmeid põnevaid näiteid leida.

Kui selline tutvustus ja kaanefoto jätavad mulje, nagu ootaks kuulajat ees sukeldumine mõne helikunstniku *field-recording*'ute ja eksperimentide raskepärasesse maailma, pole see sugugi nii. Plaat on kõlapildilt ja sõnumilt helge, rõõmsameelne ja õhuline. Seda muusikat on kerge kuulata, ning enamgi veel – see teeb kuulajalgi olemise heaks.

Ühtlasi miksib Sepp lugude helikeeles erinevaid mängu- ja laulustiile, nii et tekib paratamatult tahtmine küsida, mis žanrisse see plaat kuuluda võiks? Kus on selle muusika juured? Või kas žanriline liigitamine on muusika puhul üldse oluline? Nii võiks ehk ka öelda, et „Mis asi see on?" on küsimus, mis on suunatud ühe teatava muusikast kõnelemise ja mõtlemise viisi kohta. Sest lõppeks, mida see ikka väljendaks, kui ütleksin, et tegemist on folgiga (autorilaulu, mitte pärimusmuusika tähenduses)?

Minu subjektiivne vastus esikaanelt vastu vaatavale küsimusele oleks aga, et see on muusika neile, kes suudavad veel – või tahavad teadlikult – uskuda väikeste puust linnade ja loodusläheda elu idülli ja romantika püsivust.

Gorõ Lana – Mesi
(Legendaarne Records, 2013)

Kuulas: Eik Tammemäe

See album on nii hää, et räägib iseenda eest ja ei taha lasta end arvustada. Nende lugude kohta ei saa midagi öelda, neid peab kuulama, kuid enne vaadake ära Ivan Pavljutskovi muusikal „Inside+Out", milles mängivad Gorõ Lana kutid ja kostub nende muusika.

Gorõ Lana on mäekõrguselt üle suuremast osast eestikeelsest hiphopist. Nad peaksid vallutama mitte ainult Venemaa või Ukraina, vaid kogu maailma. Miks ei võiks nad jämmida koos The Rootsiga? Questlove oleks õnnelik, kui Gorõ Lana mesimagusad värsid tema biidil voolaksid, ja Black Thought viskaks ka paar riimi vahele.

Albumi džässised käigud kulgevad mütsuvate vanakooli-trummide vahel. Traditsioonilised kraapimised kõditavad meite kõrvu. Kuttide *flow*'d hüppavad üles ja alla, vääneduvad paremale ja vasakule, kiirenevad ja aeglustuvad – seda kõike nii osavalt, et ei saagi kohe aru, kui kõiki detaile hoolikalt läbi ei tunneta. Igal keeleväändumisel, hääletoonil ja tempol on põhjus. Isegi kui venekeelsetest sõnadest aru ei saa, siis mõte jõuab igal juhul kohale, sest see *flow* ise kannab endas sõnumit. Läbi selle mõistame, mida Gorõ Lana tahab meile öelda. Nende muusika on intelligentne ja eluterve.

Mul on hea meel, et Eestis leidub kutte, kelle väärt muusikamaitse toodab seda päris asja. Kogu album on klassikaline hiphop, mis on kindlasti selle tugevus, kuid samas ka nõrkus. See album on igal juhul kindla peale minek, kuid mis oleks, kui nad peateelt pisut ka kõrvale kalduksid ja otsiksid seda oma *sound*'i, mis iseloomustaks ainult Gorõ Lana muusikat. Siis saaks õ-le ühe korraliku kriipsu peale panna ja kõik muusikakriitikud võiksid tuttu minna.

Sellel terviklikul albumil on tugevad kõik lood, seega on raske midagi esile tõsta või eristada. Järgmine samm võiks olla ainult see, et tulevasel albumil oleksid kõik lood jällegi samaväärselt võimsad, kuid oleks ka paar jumalikku hitti, mis lööksid jalad alt ka kõige tugevamatel titaanidel. „Mesi" on kohustuslik kõikidele hiphopisõpradele.

TOP 10

TÕNU NAISSOO

Tõnu Naissoo Trio albumi esikaas. Foto: Anton Mutt / Jazzaggression Records

Veebruaris annab Jazzaggression Records vinüülplaadil uuesti välja 1970. aastal ilmunud Tõnu Naissoo Trio albumi, mida võib pidada Eesti esimeseks džässalbumiks. Plaadi salvestamise ajal 17-aastane olnud pianist Tõnu Naissoo on sepistanud oma karjääri jooksul valmis 15 omanimelist albumit, mängis juba nõukogude ajal Kuubal, Saksamaal, Iirimaal ja mujal ning tegutseb muusikuna aktiivselt tänagi. 6. veebruaril annab ta koos soome muusikute Teemu Åkerblomi, Aleksi Heinola ning albumil osalenud Avo Joala ja Els Himmaga Von Krahli baaris plaadiesitluskontserdi. Naissoo esitas Müürilehele oma isikliku TOP 10 parimatest džässisoolodest.

1. Bill Evans „Israel" (Bill Evans Trio „Explorations", Riverside, 1961)
2. Erroll Garner „I'll Remember April" (Erroll Garner „Concert by the Sea", Columbia, 1955)
3. Oscar Peterson „Georgia on My Mind" (Oscar Peterson „Night Train", Verve, 1962)
4. Herbie Hancock „Orbits" (Miles Davis „Miles Smiles", Columbia, 1967)
5. Chick Corea „Matrix" (Chick Corea „Now He Sings, Now He Sobs", Solid State, 1968)
6. Keith Jarrett „Butch & Butch" (Keith Jarrett, Gary Peacock, Jack DeJohnette „Up for It", ECM, 2003)
7. Jan Johansson „Emigrantvisa" (Jan Johansson „Jazz på svenska", Megafon, 1964)
8. Tete Montoliu „Cherokee" (Tete Montoliu „The Music I Like to Play, Vol. 2", Soul Note, 1989)
9. Brad Mehldau „It's Alright With Me" (Brad Mehldau „Live at the Village Vanguard", Warner Bros, 1998)
10. Django Bates „Hot House" (Django Bates „Belovèd Bird", Lost Marble, 2010)

KÕRGKOOLIDE KUNSTIGALE-RIID PALUVAD TÄHELEPANU!

Küsis Triin Tulgiste (Nooruse galerist)

Kaks kõrgkoolide juurde loodud galeriid, EKA G Eesti Kunstiakadeemia juures ja Y galerii Tartu Ülikooli osana, on jõudnud mõlemad praeguseks punkti, kus vanades ruumides jätkamine on muutunud võimatuks, kuid selged tulevikuplaanid pole veel samuti paigas. Uurisime EKA G endiselt galeristilt ja nüüdselt Kondase Keskuse juhatajalt Gregor Taulilt, Y galerii projektijuhilt Kaisa Eichelt ja Y galerii programmi kuraatorilt Tanel Randerilt nende seisukohtade ja ootuste kohta – millisena näevad nad galeriide olukorda täna, millised on probleemid ja tulevikulootused.

Galerii Noorus täidab Tartu kontekstis teatud mõttes disainigalerii nišši, mis tutvustab eelkõige Tartu Kõrgemas Kunstikoolis tehtut, ja mulle tundub, et kooli rakendusliku tausta tõttu jääb see tihti peavoolu- ja erialameedia, aga ka kunstiringkonna tähelepanu alt välja. Y galerii ja EKA G tegelevad minu hinnangul enam nn peavoolulise kaasaegse kunstiga ja on seetõttu ka rohkem n-ö pildil. Millisena te ise EKA G ja Y galerii positsiooni või rolli kunstiväljal näete?

Kaisa Eiche: Tartu Ülikooli struktuuriüksusena tegutsev ja suurt osa ülikooli kultuurikollektiividest katusena koondav MTÜ Tartu Üliõpilasmaja haldab näiteks akadeemiliste laulukooride ja harrastusliku üliõpilasteatri kõrval ka Y galeriid, mis avati ametlikult 2004. aasta jaanuaris Tartu Ülikooli maalikunsti õppetooli õppejõu, kunstnik Anne Parmasto ja tollase Tartu linnapea Laine Randjärve ettevõtmisel ja kahe institutsiooni kokkuleppel. Tuleb silmas pidada, et kümne aasta tagune kontekst Tartus oli hoopis midagi muud kui praegune. Näiteks ei rääkinud keegi siis veel loomemajandusest, Tartu Kõrgemat Kunstikooli juhtis Ants Juske ja kunstigaleriide hulk oli piiratum kui praegu. Y galerii poolpidust tekkemüüti kroonis masueelne karnevalimeeleolu ja karjuv vajadus millegi värske ja uudse järele.

Galeristiametit pidas kuni 2007. aasta suveni Margus Kiis ning näituseprogrammi kinnitas TÜ õppejõududest ja linnavalitsuse esindajatest koosnev nõukogu. 2013./2014. aastal oleme kohati vastupidises olukorras ning ellujäämisinstinkti ajel olen tajunud vajadust muuta profiili läbimõeldumaks ja kohalikke muutunud olusid arvestavamaks või õigemini artikuleerida seda selgemalt. Selles mõttes olen pigem seisukohal, et galeriid ei väärtustata ja seda erinevatel põhjustel ning eri osapoolte perspektiivist lähtuvalt. 2013. aastal müüs Tartu Ülikool aadressil Küütri 2 asuva hoone eraettevõttele, kes on avaldanud tänaseks soovi galeriiga rendileping lõpetada. Uute ruumide otsimine ja sellega kaasnev probleemistik ilmestab selgelt institutsioonide ametnikkonna väärtushinnanguid. Keegi lihtsalt ei ütle kunagi otse, et kuulge, lõpetage ära see jama, nii on kõigil lihtsam. Ka linna rahaline toetus on aasta-aastalt vähenenud. Samas on jälle riigi fondide osakaal eelarves suurenenud, ületades nii mõnelgi aastal linna toetuse määra.

Aastate jooksul olen täheldanud, et Y galeriis käib põhiliselt noor inimene, tudeng, ja näitused/üritused ongi valdavalt selle generatsiooni kunstnikega seotud ehk kommunikatsiooniplatvormi ühisosaks on ikkagi noor kunst – siin saadakse aimu, mida teised noored mõtlevad, kuidas nad midagi interpreteerivad jne.

Meedia kohalolu ei taju ma Tartus pea üldse. Endiselt kipub nii olema, et ise teen ja ise/sõber kirjutan/kirjutab, välja arvatud siis, kui on skandaal. Tüütu, eks.

Tanel Rander: Mina kui kunstnik, kes ma olen teinud Y-s mitu näitust ja osalenud paljudel üritustel, võin öelda, et Y galeriid väärtustatakse väga. See on asetsenud minu ja teiste kunstivaldkonnaga seotud inimeste silmis väga kesksel positsioonil Tartu kunstielus. Kogu Eesti kontekstis on Y olnud koht, kus toimuvad asjad, mida mujal ette ei kujutaks. Nendeks on olnud näiteks eksperimentaalsed üritused, kus tegutsevad kirjanikud või luuletajad, teadlased-semiootikud – ühesõnaga mitte ainult kunstnikud. Aga need üritused on olnud kultuuriliselt rikastavad, Tartu skeenet moodustavad üritused. Samal ajal on Y-s toimunud ka suuremaid professionaalse kaasaegse kunstiga seotud sündmusi, kohalikke ja rahvusvahelisi. Seega ei saa öelda, et Y on puhtalt noortegalerii – sellist hierarhilist segregatsiooni pole Y galeriis toimunud ja seetõttu ongi sel Tartus väga oluline siduv ja tasakaalustav roll. Tegemist ei ole nii-öelda Tartu Ülikooli siseasjade galeriiga – see on ikkagi avalik asutus, mille taga seisavad nii ülikool, linn kui ka riik ja mis positsioneerib end tervel Eesti kunstiväljal. Aga ma rõhutan veel kord, et galerii väärtustamist ei saa hinnata ainult finantseerimise alusel, galerii väärtus ei seisne rahasummas, tuleb vaadata, mida galerii kultuurielule andnud on!

Gregor Taul: Selle aasta algusest ma enam EKA G galeristina ei tööta, mistõttu olen oma vastustes subjektiivsem ning saan mitmete teemade kohta vaid oletusi jagada. Mis puudutab aga EKA G rolli laiemalt, siis mõnevõrra küüniliselt väljendatuna peaks see vastama kunstiakadeemia enese senisele monopoliseisundile siinsel kunstiväljal – see peaks olema piisavalt professionaalne ja tsentraalne, et õigustada enese privilegeeritust ja eelisarendatust. Kui mõelda eesti kunstiloole nõukaajal ja iseseisvuse esimesel kahel dekaadil, siis vaieldamatult ja paratamatult on see ju suures plaanis peaasjalikult läbi EKA jooksnud.

Ma arvan, et EKA vanas majas toimetanud galerii kandis sellise liidrirolli ausalt välja – seal oli ägedaid näituseid, galeriid juhtisid andekad galeristid/kuraatorid ning nagu siis öeldi, oli see konkurentsitult kõige külastatum näitusepaik Tallinnas, kuna sajad kunstitudengid, õppejõud ja kõiksugused EKA söökla püsikunded voorisid sealt iga päev läbi. Oleks uue maja valmimine valutult läinud, jätkunuks *status quo* Art Plazaski ja mine tea kui kaua veel. Nüüd on olukord erinev, EKA ainuvalitsus Eesti kunstiskeenel pole kaugeltki nii iseenesestmõistetav või usutav, kui ta seda näiteks nullindate keskel oli – minu arvates võikski EKA G üks olulisi funktsioone olla selle küsimusega tegelemine.

Veel 2013. aasta detsembris olid kõik kolm kõrgkoolidega seotud galeriid väga ebamäärases seisus: EKA G-d ähvardas justkui sulgemine, Y galeriil ja Noorusel lõppesid seniste pindade omanikega lepingud. Tänaseks on kõige kindlamal pinnal Noorus, mille rendilepingut pikendati järgmiseks viieks aastaks, samuti on Tartu Kõrgem Kunstikool taganud kindla rahastuse. Kuidas on lood teistega, kas EKA G ja Y galerii jätkamise kohta on mingit täpsemat infot tekkinud?

K.E.: Nagu ma eelnevalt mainisin, läks hoone, kus galerii alates 2004. aastast tegutsenud oli, 2013. aasta kevadel uue omaniku kätte. Alguses anti galeriile mõista, et rendileping jääb kehtima kuni 2014. aasta lõpuni. Minule mitteteadaoleval põhjusel taganeti aga sellest lubadusest ja kokkuleppest eelmise aasta lõpus. Galerii palub kõigi kunstnike ja korraldajate ees vabandust, kelle projektid selle tõttu edasi lükkuvad või Y galeriis teostamata jäävad. Otsime aktiivselt uusi sobivaid ruume ja mõni pind vanalinnas on silma hakanud. Tean, et Tartu Ülikool / Tartu Üliõpilasmaja pöördunud avaldusega Tartu Linnavalitsuse poole, kust oodatakse vastust. Seega on tulevik lehe trükkimineku ajaks veel üsna lahtine. Igatahes annab uus ruum kindlasti võimaluse uue kohaidentiteedi tekkeks ja programmi sobivaks kohandamiseks.

G.T.: Taustaks nii palju, et pärast EKA vana maja lammutamist avati kunstiakadeemia galerii uuesti 2013. aasta alguses, seda ühes stalinistliku hoone klassitsistlikult dekoreeritud fuajees (Estonia pst 7, kus asub praegu rektoraat ning disainiteaduskond). Galeriile puhuti elu sisse ennekõike kommunikatsiooniprojektina. Hädasti oli vaja platvormi, millelt „tõestada" avalikkusele, et ülikoolis tegeletakse ka sisulise tööga (see oli aeg, mil EKAt nüpeldati meedias iganädalaselt seetõttu, et see enesele arutult kallist õhulossi ehitada tahab). Suhtluskanalina see teatud plaanis õnnestus, pälvides aastas neljal korral optimistlikku eetriaega ERRi õhtustes uudistes, kuid galeriina kukkus üritus siiski õnnetult läbi, sest kunstinäituste jaoks oli sealne ruumiline olukord talumatult takistusterohke (seitse ust erinevatesse asutustesse, infolett kahe töötajaga, kohustuslik fuajeemööbel, ruumi pimendamise keeld jne). Hakkasin mõne kuu möödudes galeriile uusi ruume otsima, kuid minu välja pakutud variandid laideti kõik maha kui liiga kallid.

Kui mul tekkis oktoobri lõpus võimalus kolida uuest aastast elama ja töötama Viljandisse, tahtsin teha veel enne EKAst lahkumist viimaseid ponnistusi selle nimel, et vähemalt minu lahkumise järel korralik galerii avataks. Paistis, et kõik laabubki. Leidsime minu arvates hea potentsiaaliga üüripinna Telliskivi tänaval, lisaks näitasid arvutused, et üürikulud saaks katta galerii olemasolevast eelarvest, pakkusin omalt poolt välja nupuka kunstiteaduse tudengi, kes võiks jätkata galeristina... Mida päev lähemale minu viimasele tööpäevale, seda enam aga tajusin, et uue galeriipinna üürimine ei seisa mitte nii väga raha kui huvipuuduse taga. Ühel hetkel oli selge, et kui nüüd kära ei tee, siis pole lootustki uuest aastast parema pinna üürimiseks, ning ühtlasi võib kaduda ka galeristi töökoht.

Aktsioon tasus end ära. Minu teada kuulutatakse EKA galeristi ametikoha konkurss välja veel enne kevade hakku ning koostöös Tallinna Linnavalitsuse ja erialaste loomeliitudega plaanitakse avada uus galeriiruum päris kesklinnas.

Milline oleks teie arvates ideaalne pind Y galerii ja EKA G jätkamiseks? Nooruse kogemuse põhjal võin öelda, et kuigi galerii suur ruum pakub võimalusi paljude asjade tegemiseks, mida mujal isegi kaaluda ei saaks, võib nii suure ruumi sisuka näitusega täitmine väga noortele kunstitudengitele ka probleemiks osutuda.

G.T.: Tallinna konteksti arvestades peaks see asuma kesklinnas või selle servas, seoses sukavabrikusse kolimisega õigustaks end ka asukoht Kalamajas või mujal Põhja-Tallinnas. Ideaalis peaks selle sissepääs asuma tänavatasandil (mis peaks justkui garanteerima ka selle, et „tavakülastajagi" julgeks galeriisse astuda, millesse mina hästi ei usu), kuid ma ei pelgaks ka ruume, millele tuleb läbi koridoride läheneda. Ruumis peaks olema aastaringselt talutav kliima, seal peaks tohtima seintesse auke teha, seal peaks olema mõni abiruum ning seal peaks olema võimalik vestlusringe, loenguid, filminäitamisi, kontserte ja pidusid korraldada.

K.E.: Y galerii pole vist kunagi nii ruumiliselt kui programmiliselt esindusgalerii funktsiooni välja kandnud, kuid mingisugune läbikäidava koridori või fuajee täitmine on veelgi hapum variant. Väide, et näitust võib ju teha ükskõik kus, ilmestab lihtsalt väitja teadmatust näituse korraldamise spetsiifika osas ja muud midagi. Eraldiseisev, autonoomne ja turvaline projektiruum, mis ei pea olema mõõtudelt suur, kuid kuhu võib vabalt seina auke puurida ja mis on varustatud elementaarse esitlustehnikaga, on ideaalile kirjelduselt juba päris lähedal. Ruum ruumiks. Kooligalerii funktsioon seisneb paljuski ka sisulises pooles. Kuidas me õpetame noori alustavaid kunstnike näitust ellu viima? Kas ja kuidas me näitame üles sisulist huvi nende tööde ja tegemiste vastu? Kas me anname tagasi-

Foto: Y galerii

sidet nende näituse kommunikatiivsuse kohta või me aitame neil seda ka paremini ja sisukamalt korraldada? Või teisalt, kas ja kuidas on mõttekas lülitada programmi juba tuntud tegijaid? Nagu mainisin, pole tegemist esindusgaleriiga, ja nii on staažikaid kunstnikke raskem koostööks motiveerida. Järelikult tuleks neile läheneda hoopis teisiti, et koostöö nn kooligalerii formaadis ka neile huvi pakuks ja nende loomingus huvitavaid aspekte välja tooks.

T.R.: Aga miks see oluline on, et Y galerii puhul pole tegemist esindusgaleriiga? Või mida see esindama peaks? Kunstituru ja kapitali huve? Y on olnud avalik galerii, kus on teinud näitusi igasugused kunstnikud. Y galeriil on suur potentsiaal esindada akadeemiat, ülikooli ja olla seeläbi kunstituru huvidest puutumata, olla samal ajal ka avalik galerii. Ma arvan, et taandumine puhtalt kooligaleriideks (ma räägin kõigist kolmest galeriist), kus toimuvad kunstitudengite, kel pole veel midagi huvitavat näidata, näitused, võrdub taandumisega mõnda koridori. *I'm sorry*, aga kui sul pole midagi huvitavat näidata, siis pole ka millestki rääkida! Hinne on „1" ja ma ei tea, kes selle hinde peaks saama – galerist või professor või õpilane. Igatahes, avalikku ülikooli, linna ja riigi finantseeritud galeriid pole mõtet sellise jama pärast pidada, piisab tõesti kooli koridorist või sööklast. Mida ma tahan öelda, on see, et ülikooliga seotud galerii ei saa olla koridor, õppetöö ei tohi olla igav. Kui asjad on nõnda juba eeldusena välja kujunenud (ja nii ongi!), siis tuleb õppetöö kvaliteediga midagi ette võtta. Ja tegelikult oleks vaja alternatiivseid ja omaalgatuslikke haridusprojekte just kunstivaldkonnas, miks mitte ka semiootikas jne. Y galerii ideaalne ruum peaks võimaldama säilitada galerii praeguseks välja kujunenud positsiooni ja galerii arendamist lähtuvalt sellest.

Rääkigem natuke ka galeriide programmidest. Nooruses puudub selge visiooniga kokku pandud programm, valikuid tehakse kooli juhtkonna ja galeristi koostööna ning need peegeldavad eelkõige siiski koolis töötavate õppejõudude ja koolijuhtide eelistusi. Puudub ka avalik konkurss. Millistel alustel olete seni oma programme koostanud ja mil määral olete oma otsustustes vabad olnud?

K.E.: Siiani on enamikus Tartu galeriidest puudunud selge visiooniga koostatud programmid, sest valikuid tehakse valdavalt avaliku konkursi alusel saadetavate projektitaotluste põhjal ja tulemus peegeldab alati valijate eelistusi, kuid paljuski ka saadetud projektitaotluste segmenti. Siinkohal tänan saatust, et Y galerii pole otseselt esindusgalerii rollis olnud ja on seetõttu oma otsustes pingevabam ning aktiivsem ka ise koostööettepanekuid tegema (pisut teistsuguse sortimendiga, kuivõrd siinne kihilisus seda võimaldab). Võib-olla kunagi töötab see meetod kuskil hästi, aga hetkeolukorras vajab Tartu minu meelest midagi, mis eristuks näiteks nii Kunstimaja avaliku kui Nooruse koolisisese konkursi alusel kokkupandavast, kuid ka kauaaegse kuraatorikogemusega Tartu Kunstimuuseumi uue direktrissi programmist. Seepärast otsustasin kaasata programmi koostama kuraatori, kes aitaks reflekteerida olnut, omaks kriitilist positsiooni oleva suhtes ja oleks motiveeritud panustama oma rahvusvahelist kogemust kohaliku konteksti mitmekesistamiseks.

G.T.: EKA vanas majas koostati galerii programm umbes nii, et 1/3 näitustest selgus *open call*'i järel, 1/3 olid osakondade ülevaatenäitused ja 1/3 kureeris galerist. Kuna minu ajal puudus EKA G-l põhikiri, siis olid mul näituseprogrammi koostamisel täiesti vabad käed. Kahel korral aastas kuulutasin välja *open call*'i (mille tulemuste põhjal toimusid umbes pooled näitused), veerandi näitustest moodustasid osakondade ülevaatenäitused ning veerandi jagu kureerisin ise. *Open call*'ile järgnenud näituseideid kutsusin hindama neli EKA õppejõudu/tudengit/vilistlast, kes moodustasid n-ö mitteametliku EKA G nõukogu.

Mis puutub EKA G lähitulevikku, siis enne veel, kui kuulutatakse välja konkurss galeristi ametikoha täitmiseks, töötatakse erinevate osapoolte vahel välja EKA G põhikiri, mis peaks tagama galerii teatava institutsionaalse stabiilsuse.

Keda näete oma peamise publikuna või keda arvesse võttes te programmi kokku panete? Kaisa ja Tanel, mil määral tunnete teie vastutust oma näituseprogrammis kuidagi ülikooliga suhestuda?

K.E.: Nagu enne juba mainisin, siis näengi seda protsessi kahesuunalise liiklusena. Ja seda enam, et Y galerii, erinevalt EKA G-st ja Noorusest, ei saagi eeldada, et maalikunsti õppetool terve aasta programmi eest vastutama peaks. Praegu on nende panus täiesti piisav ja loogiline ehk igal talvel toimub magistrantide grupinäitus, mida juhendab ja kureerib Jaan Elken, ning suve hakul pannakse välja lõpetajate tööd. Tihti on programmis lisaks õppejõudude või vilistlaste isiku- ja grupinäituseid. Kunstitudengite kõrval tunnevad näituste vastu huvi ka ülejäänud humanitaarid, kuid aktiivsemaid leidub enim siiski semiootika ja kunstiajaloo eriala üliõpilaste seas.

Ma navigeerin oma kogemusele ja tähelepanekutele toetudes ja teen valikuid ikkagi mingile portsule publikule mõeldes. Alati tahaks suuta, panustada rohkem ja jõuda suurema hulga inimesteni, aga see oleks kõigest küll haritud, ent siiski passiivse publiku juurdehankimine. Tanel sooviks näha galerii ruumides ja näituse kontekstis näiteks palju rohkem akadeemilise õppetöö või uurimistöö meetodite rakendamist.

T.R.: Ülikool võiks pakkuda väga palju võimalusi, mida ei ole seni kasutatud. Eesti Kunstiakadeemia arendab loomingulise uurimistööga seotud interdistsiplinaarsust doktoriõppe tasemel – osa sellest protsessist moodustavad retsenseeritavad näitused, mis on omaette akadeemiline tegevus ja toimub tihti galeriiruumis. Paljud iseseisvad kunstiprojektid on uurimuslikud ja samuti ülikooliga seotud. Näiteks on kunstnike hulgas päris mitmeid semiootikuid ja antropolooge. Ka kunstiteadlased, kunstiajaloolased ja teised humanitaarid (nt Kultuuriteooria Tippkeskusega seotud inimesed) võiksid leida oma akadeemilisele või uurimuslikule tegevusele väljundi galerii või projektiruumi tingimustes. Kui sellise väljundi kommunikeerimisega ja kontekstualiseerimisega tööd teha, siis tõstab see nii kunsti kui ka teooria intellektuaalset kvaliteeti. Selliste hariduslikult pinnalt lähtuvate kunstiprojektide rahastamise loogika ühtiks kultuurkapitali loogikaga – kui kultuurkapital finantseerib üldjuhul vaid materiaalset produktsiooni, siis sisulise töö rahastamise eest võiksid hoolitseda Archimedes ja teised allikad. See kõik, millele ma viitan, on aga teooria, kasutamata potentsiaal. Ja ühtlasi üleskutse! Seos ülikooliga võiks olla alternatiivse õppe- ja haridustegevuse korraldamine, millest ülikool, aga eeskätt tudengid ja teised võiksid huvitatud olla.

G.T.: Publiku osas on mitmeid õigeid vastuseid. Ma kaldun arvama, et praegu võiks EKA G prioriteetseks publikuks olla kunstiakadeemia enese liikmed, tuhatkond erinevate erialade tudengit ja õppejõudu, kes muidu kusagil ei kohtu. Galerii võiks olla üks koht, kus sünteesida omavahel erinevaid ideid ja vaatepunkte.

Teiseks peaks EKA G toimima ka kunsti(kultuuri)maailma ühendajana, see peaks soodustama koostööd nii Tallinna-siseselt (kaasates nii TLÜ, TTÜ ja EMTA tudengeid, kuid ka sootuks teiste alade inimesi) kui -väliselt. EKA ja EKA G peaksid kindlasti tegema koostööd Tartu, Viljandi, Pärnu, Riia, Peterburi, Helsingi jt lähilinnade kunsti(publiku) suunal.

Seejärel võiksime rääkida ülejäänud maksumaksjatest, nn tavakülastajatest, keda mina EKA G-s küll paraku haruharva nägin. Seetõttu olen ma ka seisukohal, et kunstiakadeemia galerii võiks eksperimentaalsuse poolest vabalt käigu põhja vajutada.

Milline on teie galeriide kontekstis kuraatori roll? Linnaametnike tasandil on see justkui uueks võlusõnaks muutunud, Nooruses on kuraator reeglina keegi, kes lihtsalt vastutab, aga ei panusta kuidagi intellektuaalselt. Mis on täpselt Taneli roll?

K.E.: Minu kogemuse varal vastutab näituse kuraator ikkagi oma projekti juures nii logistilise kui intellektuaalse poole eest. Programmi kuraatori roll seisneb ennekõike programmi koostamises, sh osapooltega tihedalt suhtlemises, mingitele fookuspunktidele keskendumises, teemade või kunstnike integreerimises tervikuks, kõrvalprogrammi kureerimises, mis kannaks hariduslikku eesmärki. Ideaalis võiksime jõuda sel aastal ka paarile-kolmele Taneli enda kureeritud näitusele. Juba see loetelu on suur töö. Projektijuhina katsun talle tema tegemistes igati toeks olla. Samas rolli kujunemise edu ja edasist vajalikkust saame hinnata alles aasta lõpus.

T.R.: Minu roll on hakata arendama galerii interdistsiplinaarseid ja akadeemilise tegevusega seotud aspekte, aga see ei tähenda, et galeriis hakkavadki toimuma ainult uurimuslikud näitused. Seda oleks väga raske koheselt saavutada, sest selliseid kunstnikupositsioone on Eestis vähe. Samuti tuleb arvestada Tartu kunstielu muutustega ja mõelda kohaliku skeene väljunditele. Uued ruumid muidugi otsustavad edasise osas väga palju. Ja kindlasti ei ole näitused galerii põhitegevuseks. Loengud, seminarid, esitlused, *performance*'id, *screening*'ud, isegi õppetöö jne – see kõik on osa galerii funktsioonidest. Minu roll on hakata arendama ja sisustama seda uut profiili, mis galeriil peale kolimist tekib. Detailidest ma ei saa praegu rääkida, sest ootamatu ruumivahetuse tõttu tuleb 2014. aasta programm ümber teha.

G.T.: Ennekõike peaks kuraator juhtima protsesse ja tegema õigeid valikuid selle nimel, et galeriis toimuvad näitused oleksid kvaliteetsed ja päevakohased. Mõtlen, et ideaalis võiks 2/3 EKA G näitustest toimuda *open call*'i tulemusel ning kolmandiku kureeriks kuraator ise või kutsuks Eestist või välismaalt kedagi, kes teeks midagi, mis antud kontekstis hirmus täpne oleks. Lisaks nendele näitustele peaks kuraator/galerist (kogu oma EKA G-s töötamise ajal olin sunnitud end nimetades kahe termini vahel sinna-tänna laveerima) hoolitsema asjaliku kõrvalprogrammi eest, seisma selle eest, et galerii oleks omamoodi *think tank*.

Millist toetust te kõige enam vajaksite?

K.E.: Y galerii vajadused on praeguses olukorras väga primitiivsed. Loodan, et ruumiprobleem leiab võimalikult kiiresti lahenduse, remonditööd ja kolimine lähevad valutult ning uus programmipoliitika loob vajalikke lisandväärtusi.

T.R.: Vajame ka kunstnike, kuraatorite, teoreetikute ja teiste asjalikku koostöövalmidust.

G.T.: EKA G vajas mõni aeg tagasi ennekõike kunstiakadeemia juhtkonna ja teiste tasandite huvi ja koostöösoovi. Paistab, et see on saavutatud. Nüüd tuleksid kasuks publiku kõrgendatud nõudmised.

EKA NOOR KUNST: MARIANNE JÕGI

Küsis Triin Tulgiste

4.–15. veebruarini on Draakoni galeriis avatud 2013. aasta noore kunstniku preemia laureaadi Marianne Jõgi isikunäitus „Kuuldamatud 2: ainesest sõltumatu side".

Foto: Tõnu Tunnel

Sa oled lõpetanud Georg Otsa nimelise muusikakooli ja otsustasid pärast seda EKAs skulptuuri ja installatsiooni eriala õppima asuda. Räägi palun, millest selline nihkumine muusika juurest, mis on ju teatavasti üks abstraktsemaid loomingu vorme, enamasti väga materiaalse skulptuuri juurde?

Seda on enne ka küsitud ja ma ei tea, miks sellele küsimusele on nii raske vastust leida. Ma õppisin muusikateooria eriala, mille puhul oli tähelepanu suunatud eelkõige teoste vormi ja helikeele analüüsile. See osutus hiljem põhjapanevaks minu skulptuuripraktika puhul. Mitmes mõttes oli mul enne skulptuuriõpingute alustamist väga tugev tunnetuslik baas all (seoses sellega, mis on üldse minu jaoks need kriteeriumid, mida ma kunstist otsin). Aga et miks ma eriala vahetasin? Ma arvan, et inimese elutee kujunemisele ei ole võimalik alati kronoloogiliselt sidusaid vastuseid leida, vaid need ilmnevad alles hiljem protsessi käigus või koguni siis, kui see on juba ammu lõppenud. Osa vastusest peitub ilmselt mu skulptuurides endas. Kui neid vaadata, siis nad tõenäoliselt kõnelevad neist põhjustest ja seostest.

Samas pole sa ju heliga lõpparvet teinud. Seoses Kumus toimunud näitusega „Sünkroonist väljas" on helikunst kunstiavalikkuse tähelepanu köitnud. Ka mitmed sinu tööd tegelevad heliga – kas tunned, et kuulud otsapidi näitusel kirjeldatud traditsiooni (kus helikunst on teoses peamine), või on helil sinu installatsioonides pigem kõrvaline või hoopis vormiga samaväärne osa?

See on hea küsimus. Abstraktsemas plaanis on heliline vorm olnud alati osa mu mõtlemisest, näiteks varasemate maastikuga suhestuvate objektide puhul. Mul võttis tegelikult ümberlülitumine muusikaliselt mõtlemiselt materiaalsele mõtlemisele päris kaua aega. Ma ei tahtnudki täielikult visuaalsusele alistuda, sest ma ei soovinud loobuda millestki, mis on muusikas minu arust niivõrd ainulaadne, et ma ei ole suutnud seda veel visuaalsetes kunstides tuvastada. Sellele on raske isegi nime anda... See on see muusika omadus puhastada. Võib-olla on see omadus tingitud sellest, et nägemismeele kõrval, mida peetakse primaarseks tajuks, on kuulmise rakendamine justkui pausiks. Kuigi arenguloolisel peetakse kuulmist nägemisest vanemaks. Igal juhul aktiveerib kuulmine aju kuidagi teistmoodi, mulle tundub, et palju koherentsemalt, kaugeleulatuvamalt. Ma tahaksingi saavutada publikuga sellise sideme, et mu töödega kontakti astudes reageeriksid nad kogu kehaga, mitte ainult ühe osaga oma olemusest, näiteks ainult loogika või tundepoolega. Igasugune esteetiline kogemus on minu sõnavaras hormonaalne kogemus, sest kõik stiimulid käivad läbi aju, kus vallanduvad ained, mis jõuavad erinevate reaktsioonide tagajärjel peentele füsioloogilistele tasanditele, mis mõjutavad meie edasisi valikuid ja käitumist. Kui nüüd vormi küsimuse juurde naasta, siis jah, heli on kindlasti vorm kui selline. Praegu ma taotlen seda, et akustiline ja visuaalne kogemus lõimuksid teadvustatud tasandil, et ühel päeval, mine tea, saaksid nad ehk omavahel isegi kohti vahetada; et tulemus oleks, nagu enne mainisin, midagi võib-olla senisest sidusamat.

See, kuidas sa kunstist räägid, on mõjutatud tugevalt loodusteadustest kõige laiemas mõttes, mis ei ole minu arvates eesti kunstipildis väga tavaline. Ka sinu Draakoni galerii näitus „Kuuldamatud 2: ainesest sõltumatu side" tegeleb konkreetse füüsikalise nähtusega, milleks on ülemhelid.

Magistriprojekt tõi minuni kaks olulist inimest. Nendeks olid Jacob Jessen ja Andrus Laansalu. Mõlemad tuletasid mulle oma vormikeeles meelde midagi väga olulist: kui ma tahan, et keegi minust aru saaks, siis tuleb rääkida, või üldisemalt, väljenduda keeles, mis on kõigile ühine. See otsitav arusaaja pool ei pruugi piirduda seejuures inimmõistusega, vaid võiks olla mõistetav ka loodusena.

Draakoni näitus on järg magistriprojektile. Füüsilised objektid kannavad nimetusi Südame helikeha ja Jupiteri helikeha. Esimene on mõeldud korpuseks külastaja enda reaalajas tukslevate südamelöökide jaoks, et neis peituvad ülemhelid kuuldavale tuua, ja teise puhul on resoneerivaks pinnaks ise-

TUNDELINE TEEKOND LONDONIST LONDONISSE

Kaspar Jassa

Meeleline reisikiri 13. septembrist 30. oktoobrini Londonis vanas Selfridge'i hotellis toimunud kaasaegse kunsti instituudi (ICA) korraldatud näituselt „Teekond läbi Londoni subkultuuride 1980. aastatest tänapäevani".

Thamesi muda

Saabun Londonisse sädeleva teraslinnuga oktoobri keskel, kui pärlmutterkuningad on juba lõikuspüha pidanud ning Thamesi kohal paikneb tüüpiline hägune inglise taevas ja sajab vihma. Inglise ilm on väga sarnane Eesti ilmaga ja tegelikult pole sellisest ilmast mõtet rääkida, sest see ei kõlba kuhugi.

Thames oli Londoni peaarter juba enne linna tekkimist. See on ka Londoni selgroog ja seedekulgla ning kusetee. Pole siis ka üllatav, et sellele teele on ladestunud aja jooksul igasuguseid setteid ja ägedat prahti. Nendest kontidest ja mugulatest saabki alguse möödunud sajandi lõpus Londonis lahvatanud võimas subkultuuride laine, mille järelkajad veerevad veel praeguseni Thamesi kallaste vastu.

Thamesi kaldamudast välja kaevatud pehkinud postikottidest ja muust taolisest toorest kräpist valmisid uuele subkultuursele liikumisele mantlid, püksid ja tanud. Torukestest ja pudelikaeladest kombineeriti juurde ehteid. Kui aga tuhnimise käigus leiti mõni Cromwelli-aegne münt, ei jäetud sedagi vedelema, vaid muudeti paundideks ja kulutati ära.

Subkultuurimaa

Subkultuurid on alati olnud miskitpidi mudased ja seetõttu keskpärasuste diktatuurile ka vastumeelsed. Nii on igasugu subkultuure ikka pressitud ja purustatud. Suurbritannia on olnud aga õnneks juba ajalooliselt ekstsentrikute ja dändide kodumaaks. Veidrikke on siin ikka rohkem sallitud ja veelgi enam, nad kuuluvad isegi eliidi hulka, kui tuletada meelde näiteks praeguseni tegutsevat põlist Londoni ekstsentrikute klubi. Selles mõttes oli Londonis möödunud sajandi lõpus toimunud subkultuurne plahvatus üllatav, aga kindlasti ka seaduspärane, eriti kui veel pidada silmas Thatcheri-aegse tehnokraatliku Inglismaa rõhuvat kliimat. Ja punk polnud enam piisav. Inimesed vajasid midagi uut.

Kultimultikum

Selfridgesi kaubalossid on Suurbritannias omaette kaubamärk. Hotellidest polnud ma midagi kuulnud. Londonist oli mul aimu, aga tegelikult on siin kõik teisti.

Tihenevas vihmasajus püüan ma jõuda inimsummas põigeldes Selfridgesi hooneni Orchard Streetil. Enamik neist, kes mulle vastu tulevad või minust ette jõuavad, pole ilmselgelt pärit Albioni valgetelt kaljudelt. Kollased, pruunid, rohelised ja punased inimesed muudkui mööduvad ja mööduvad katkematu jõena. Kus on siis tüüpilised inglased? Kus on tüüpilised kõvakübaratega härrasmehed, keda me oleme näinud nii tihti filmides või kellest lugenud raamatutest? Kellega saaks vahetada sõnakese *king's English*'is? Tundub, et inglastest endist on saanud märkamatult juba ammu obskuurne subkultuur.

Jõudnud remonditavate treppide vahelt näitusekoha esikusse, näen kaht jaapanlast, kes pildistavad üksteist näituse plagu foonil. Üks tõmmu mees noogutab mulle, kui astun näitusesaali suunas. Väikese lauakese taga on jällegi välismaalased. Ka ringihiilivad turvamehed on tumedad inimesed.

Ilmselt on just kolonialistlik pärand üks olulistest vundamentidest, millele toetub Londoni subkultuuride tekkimine ja levik 21. sajandil. Võõraste kultuuridega on harjutud siin kokku puutuma ja teistsugused inimesed on britte juba sajandeid ümbritsenud. Moodsad britid on tugevad ja neid on palju, seetõttu pole nad tundnud võõraste suhtes erilist hirmu ega vajadust tõmbuda kartlikku autarkiasse, nagu see on toimunud näiteks meie pisikese rahva puhul. Britid on lasknud endasse imbuda erinevaid fluidumeid, millest on kasvanud Londonisse palju eriskummalisi lilli, nagu nüüd näitusel ringi vaadates selguma hakkab.

Wunderkammer

Londoni subkultuuride näitusel või, nagu tegijad seda nimetavad, projektis on esindatud sajad nimed ja objektid, mida on võimatu käesolevas väikses nupukeses kokku võtta. Ka subkultuurid ise on püüelnud alati vastanduda populaarteaduslikule ümberseletamisele ja pakendamisele.

Ometigi on sellel näitusel siiski omajagu pakendeid ja ka näitus ise on paigutatud suuremas osas enam kui poolesajasse klaaskattega saepuruplaadist vitriinkasti, lisaks võib näha palju ekraane, installatsioone, sekka mõned mannekeenid ning kineetilised objektid. Igas sellises jalgadega kastis, mis meenutas mulle ülekuhjatud aardekirstu, on juttu erinevast loovüksusest: loojad, rühmitused, bändid, trükised, peosarjad jne.

Kogu sellel kuriositeetide kollektsioonil puudub vähimgi ambitsioon olla mingis teatud järjekorras struktureeritud.

ennast lõputult sissepoole peegeldav hõbelehtedega kaetud kerapeegel. Kera sisse silmaga ei näe, aga sellele saab läheneda mõttes. Jupiteri helikeha vormivalikul lähtusingi kujutluslikust reisist Jupiterile, mis on ühtlasi lõputu, sest planeet on meile teadaolevalt gaasilises olekus. Sellelt helikehalt resoneeruvad Jupiterilt pärinevad salvestatud elektromagnetlained, mis on muundatud meile kuuldavateks akustilisteks helideks. Galeriist kujuneb dialoogikeskkond, kus vestlevad südames peituvad hääled ja Jupiteri „laul". Aga kõige olulisem on alles ütlemata: nimelt kahelt nn vestlejalt pärit helisignaalide vaheline harmoonia või dissonants sõltub sellest, kui palju on nende vahel ühiseid ülemhelisid. Mida rohkem neid on, seda harmoonilisemana seda suhet tajutakse; mida vähem neid on, seda rohkem kaldub subjektiivne hinnang ebakõla poole. Selle projekti loomist innustas soov jagada tunne tust, et ühelt poolt meile nii lähedal paikneval südamel ja teisalt nii kaugel asuval Jupiteril on füüsikaliselt ühiseid elemente. Ja kui suhestumine on võimalik nii kaugete vahemaade puhul, siis peaks see olema saavutatav ka lähemal asuvate kehadega.

Jutt venib pikaks, aga ma ei saa jätta mainimata neid tarku ja andekaid inimesi, kelle abil see projekt teostus: metallikonstruktsioonid valmisid koostöös Jaanus Ismaeliga, helifilter Taavi Suisaluga ja klaasi aitas vormida Eino Mäelt.

Näitus on seotud noore kunstniku preemiaga, mille võitsid 2013. aastal. Mida selline preemia sinu jaoks üldse tähendab või siis mida see sulle on andnud?
See oli omamoodi tunnustus õppeperioodile.

Mida sa oma vaatajalt ootad ja mida soovid talle ise pakkuda?
See puudutab piirkonda, mis on minu jaoks kõige raskem ja seetõttu ka väga oluline – kus on minu kokkupuutepunkt maailmaga, teiste inimestega. Ma tahan anda midagi, mida mul ei ole võimalik anda. Ja ma tahan, et vaataja võtaks vastu midagi, mida ei saa kelleltki teiselt vastu võtta. Vabadus on nagu armastus – see on meeleseisund, mis virgub inimese enda sees. Kui kaks „virgunut" kohtuvad, on neil võib-olla millestki rääkida. Aga selleks, et kuulda, mida südamed räägivad, tuleb alustada enda omast ja selleks on vaja vaikust.

Nii et ma ei saagi teha muud, kui luua mingi olukorra, mis toimib minu jaoks, ja loota, et see toimib ka mõne teise inimese puhul.

Pole siin kronoloogiliselt liigendatud aega ega temaatilisi üksuseid. Pole viitasid ega selgitavaid märke. Eklektika, nagu me teame, on subkultuuride põline kronotoop.

Näitus ise on vormistatud lihtsalt, isegi robustselt, mis toonitab ehk allumatust pompoossele akadeemilisusele või igavale minimalismile. Veelgi enam, tundus, et näitus on pandud püsti avaras saalis, mida ootab peagi ees remont. Põrandaplaadid kolisesid ja liikusid, seinad olid kohati kaetud ehituskiledega ja valgustus osaliselt kustunud ja viletsavõitu. Räsitud akende taga krabises vihm. Rahvast liikus ringi palju. Püüdsin vahepeal tunda mõnes jalutavas külastajas ära inimest, kelle fotot ma just olin vitriinis vaadanud. Ilmselt nii mõnigi neist oli kohal, aga eks aastad teevad oma töö.

Olin vaadanud näitust juba mitu tundi, kui lähenes valvur, kes palus vabandust ja ütles mulle, et tänaseks aitab. Mehel olid jalas keldi mustriga botikud. Saal oli järsku tühi – olin selle päeva viimane külastaja.

Modus vivendi

Millega siis tegelesid need millenniumivahetuse Londoni dekadendid ja ekstsentrikud? Kuhu olid suunatud nende vaimustunud pilgud ja teod? Millised olid nende perepäevad?

Üheks näiteks on Soho keldritest alguse saanud ja üle maakera plahvatanud Londoni klubikultuur. DJ valitud muusika saatis kõiki neid pidusid, paraade, festivale ja moeetendusi. MCd jutustasid juurde uut filosoofiat. Kümned klubid tekkisid ja kadusid. Ja klubi, nagu me teame, tähendas räämas laohoonet, mahajäetud tootmistsehhi või lagunenud ujulat. Ning seal ei peetud pidusid, vaid reive. Pidu oli labrakas, reiv oli tunnetusüksus. Mõni reiv kestis järjest mitu nädalat. Vahelduseks siis joodi-söödi ja nõudki vaibaks kooti. Flaiereid kleebiti endale otsaette ja postereid selja peale. Kes kandis rohelist saba ja kes kandis musta ninarõngast, kes kandis gaasimaski ning kes kandis karvast trikood. Üks inimene muutus lihtsalt kilekotiks. Lisaks pidudele aga tegeleti ka loomingulise tegevusega, mille käigus sündisid autorooli abil juhitav kõlar, kortsus kohvikruus ning kroomitud soomuspõrsas.

Artishoki kolumn

Artishoki veerg on kunstikriitika blogi Artishoki ja Müürilehe koostöös valmiv veerg sellest, mis kunstiinimestel parasjagu südamel on.

ASJADE ISIKLIKULT VÕTMISEST

Maarin Mürk

Kui ma plaanisin mõnda aega tagasi oma *great escape*'i Eestist, oli kohavaliku kriteeriumite seas muu hulgas järgmine nõue: tegemist peab olema nii suure linnaga, et mul puuduksid võimalused seal ise midagi korraldama hakata. Ühelt poolt tahtsin ma pääseda pidevast projektipõhisest korraldamisrattast, kuid asjal oli veel teinegi konks – vabaneda tundest, et Eesti kunstielu on kuidagi minu isiklik asi ja mina kuidagi isiklikult vastutan selle eest, mis siin toimub. Või veelgi hullem – ei toimu.

Ühesõnaga, ma tundsin, et minu õlgadel ei lasu pidevalt mitte ainult minu enda tööd ja tegemised, vaid ka mingi ebamäärane vastutustunne laiemas plaanis. Osalt on see tekkinud kindlasti ettekujutusest, et Eesti kunstielu on nii väike, et sellel on skeene (mitte näiteks *art world*'i) tunnused ja seega ka tunnetatavad piirid. Nii hakkadki uskuma, et suudad seda kuidagi hõlmata – just juurdunud olemise, asjadega kursis olemise ning „tead-mis-toimub" tähenduses –, ja see tekitab väga isikliku suhte. Paljud minu kolleegid on ka minu head sõbrad ja tuttavad ning vahel tundub mulle, et me ei räägigi millestki muust kui meie ühisest sõbrast nimega Eesti Kunstielu, kellega juhtub kogu aeg midagi ja kelle pärast peab pidevalt muret tundma.

Kindlasti on oma osa sellel, et minu kollegiaalne põlvkond on kasvanud üles teadmisega, et ükskõik kui ägedaks me oma Eesti Kunstielu ise ei pea, näeme alati ka seda, et teistele meie väljavalitu sama äge ei tundu. Pigem jõuab meieni signaale, et tegemist on ju sellise vaese boheemlasega, kes on kindlasti huvitav kaaslane, aga tegeliku elu jaoks temast asja ei ole...

Kunsti laiemast ühiskondlikust maineprobleemist, ressursivähesusest jms teadlikuna ongi vaja tema pärast pidevalt muret tunda ja reageerida, sest kunagi ei tea, kust jälle rünnatakse või kunas meie kallis kaaslane ise mingi prohmakaga hakkama saab (nii et kunstiväli näiteks jälle vähikäigule suundub vms). Lisaks ka asjaolu, et kõik vähegi aktiivsemad tegutsejad on oma näpud mitmesse erinevasse pirukasse torganud ning tunnevad seega vastutust kõigi valdkondade ees korraga. Võib-olla tulenebki see painav vastutustunne sellest salajasest teadmisest, et sa ei ole kuskil päriselt kohal, et sa pead näpistama aega alati millegi muu arvelt ja ka siis kohe jälle edasi tormama.

Näiteid? Üks hea hiljutine näide on teles jooksnud „NO99 kunstikool". Siinkirjutaja esimene reaktsioon oli kerge ehmatus. Kuidas nad võivad niimoodi kunstist rääkida?! Nad ei saa ju üldse aru, lihtsustavad ning teevad asjad ainult hullemaks! Mida küll inimesed mõtlevad? Et kunst on mingi pealetükkiv, emotsioneeriv tegelane või „ma räägin teile, kuidas asjad käivad" tüüpi patroneerija, kes vaatab sulle kergelt hullumeelsel pilgul kuskilt võsa vahelt otsa ja kinnitab mantrana, et tegelikult on see okei?

NO kunstikool tõstataski huvitava küsimuse: kellel on üldse õigus kunstist rääkida? Vastus oleks nagu ilmselge: ikka meil, kes me igapäevaselt selles supis hulbime. Justkui lunastaksimegi seda õigust endale madalapalgalise töö ennastohverdava tegemisega, kuna meil on – kuskilt tekkinud ja jonnakalt püsiv – missioonitunne. Ja see tagaks meile justkui ka omandiõiguse.

Mille see meile veel tagab? Ohvripositsiooni.

Sellest „isiklikult võtmisest" tekib väga palju probleeme. Tekib näiteks tunne, et on „meie" ja „nemad", tekivad teatud Eeldused, kuidas keegi käituma peaks. Tekib tunne, et keegi käitub teinekord justkui kohatult, teeb midagi ebasobivat, isegi piinlikku. Ja suhu jääb kogu sellest Eesti Kunstielust tihti ebamääraselt mõru maitse.

Tegelikult on paljud neist probleemidest meie endi põhjustatud. Me lihtsalt ise oleme otsustanud arvata (mis sellest, et näiteks missioonitundest), et see puudutab meid kuidagi isiklikult. Kuid mida isiklikumalt me võtame, mida rohkem me „hoolime", seda rohkem aega kulutame pisiasjadele reageerimiseks, muretsemiseks, kellegi manitsemiseks, omavaheliseks nägelemiseks jne. Seda vähem aega jääb suure pildi üle mõtisklemiseks ning sellest mitte-tähelepanust valitsev poliitilis-majanduslik hoiak ainult unistabki. Nii et kokkuvõttes ei tee asjade isiklikult võtmine meid paremateks kunstitöötajateks, vaid vastupidi. Me ei aita sellega oma Eesti Kunstielu ka kuidagi edasi.

Koos vähem isiklikult võtmisega peaks toimuma ka vabanemine kontrollisoovist. Mis sellest, et meil on tunne, et oleme siinsel kunstiväljal nii hästi juurdunud, et meil on sellega oma kirglik suhe – me ei peaks selle pärast kogu aeg muretsema. Ega mõtlema selle üle, kuidas ta teistele paistab. Ega vaevama südant seetõttu, et suurele osale ühiskonnast ta ei meeldi. Ja NO teatril on hoopis oma arvamus sellest, mis kaasaegse kunsti puhul oluline on. Sest õnneks ei ole Eesti Kunstielu ainult üks, vaid igaühele oma.

Sellest aga, mis sai minu isiklikust *great escape*'ist, juba mõnel järgmisel korral.

Autor: Maarin Mürk

LIHTNE MEES JALGRATTAGA ANTARKTIKAS

Margus Kiis

Daniel Burton sõitis esimesena tavalisel jalgrattal Antarktika rannikult poolusele.

Daniel Burton Amundsen-Scotti polaarjaamas. Foto aadressilt epicsouthpole.blogspot.com.

21. jaanuaril 2014 jõudis lõunapoolusele Daniel Burton, tavaline 50-aastane USA kodanik Utah osariigist, ametilt poepidaja.

Kuna Antarktika on muutunud atraktiivseks, kuigi kallivõitu turismipiirkonnaks, siis ühe keskmise ameeriklase jõudmine Maa kõige lõunapoolsemasse otsa polegi ehk suuremat sorti ime. Ka omal jalal mitte, sest suusatajaid, kes alustavad rannikult Hercules Inletist polegi nii vähe. Aga jah, Daniel Burton ei tulnud isegi suusatades.

Nagu pealkirjast võis aru saada, saabus Daniel Burton üle 1200 km kauguselt Hercules Inletist jalgrattaga. Täiesti tavalise paksurehvilise Borealise kaherattalisega, milliseid on olnud võimalik kohata ka Eestis, näiteks Tartu rattamaratonil. Jalgratas polnud spetsiaalselt ette valmistatud (pigem vastupidi, sest sõidu käigus otsustas Burton eemaldada kõik lisavidinad). Ja ka Daniel Burton ise on täiesti tavaline – elukutselt endine programmeerija, mormoon, kes otsustas mõni aasta tagasi seoses terviseprobleemidega väikest viisi jalgrattaspordiga tegelema hakata ning seetõttu ka ühe rattapoe osta. Ta ei ole olnud kunagi elukutseline ekstreem- ega seiklussportlane.

Asja juures on kõige intrigeerivam aga see, et tal õnnestus võita just proffe. 2012. aasta detsembris püüdles sama eesmärgi poole ka tuntud seiklussportlane Eric Larsen, kes oli suusatanud 2010. aastal mõlemale poolusele ja roninud ühtlasi ka Mount Everesti tippu. Larsen otsustas aga naasta baasi peale 500 km läbimist. Sama reisi planeerijaid on olnud elukutseliste seas teisigi. Larseniga umbes samal ajal startis pooluse suunas noor hispaania profiseikleja Juan Menéndez Granados, kes aga varsti peale starti ratta kelgule otsustas siduda ja edaspidi enamasti suusatas, pedaalides vaid sobivatel tingimustel. Detsembris jõudis kõigest paari nädalaga oma spetsiaalse kolmerattalisega ja hooldetiimi abil McMurdo (Antarktika ainuke linna moodi asula) ja pooluse vahelisel lumeteel sõites sihtmärgini britt Maria Leijerstam. Tema on seega maailma esimene poolusele pedaalija, kuigi mitte tavalisel jalgrattal.

Dan Burton alustas teekonda 3. detsembril. Antarktikas on sel ajal suvi; rannikul oli sulailm. Lumi oli muidugi väga pehme ja algus seetõttu raske. Alles sadakond kilomeetrit sisemaal hakkas ilm külmemaks ja lumi kõvemaks minema. Burton ei valinud McMurdo ja pooluse vahelist spetsiaalselt veotraktoritele mõeldud lumeteed, mis oleks olnud jalgrattale oluliselt sobivam. Tõenäoliselt põhjusel, et seal ei pakuta turistidele varustuspunktide paigutamise teenust nagu suusateel nimega Hercules Route. Granados seevastu enda teele varustuspunkte ei sättinud, läbides teekonna täiesti ilma välise toetuseta.

Antarktika jääkilp on kuplikujuline, seega on poolusele lähenemine pidev mäkketõus, lisaks tuleb seda teha enamasti vastutuult. Pealegi pole maastik sugugi lage ja sile, nagu piltidelt võib mulje jääda, vaid teele jäävad mäed, lumevaalud ja ka salakavalad jäälõhed. Segab ka peene lume tolmust tekkiv udutaoline *whiteout* – täielik valgus, millest ei näe läbi. Tõsise tormi kätte Burton siiski õnneks ei jäänud.

Burtoni sõit kestis peaaegu 50 päeva (mormoonina ta pühapäeviti ei sõitnud). Just enne lõppu hakkasid mehe meeleolu ja orienteerumisvõime alt vedama, mille juurtena võib näha kõrgmäestikutõve tunnuseid – poolus on peaaegu kolme kilomeetri kõrgusel merepinnast, kus madal õhurõhk hakkab inimesele selgelt tundma andma.

Aga 21. jaanuaril jõudis Daniel Burton poolusel asuva Amundsen-Scotti polaarjaamani, olles läbinud esimese inimesena kogu vahemaa rannikult poolusele tavalisel jalgrattal. Oma blogis epicsouthpole.blogspot.com meenutas ta päev hiljem, kuidas ta oli koolis kõige kehvem sportlane olnud, keda keegi oma tiimi ei tahtnud. Nüüd oli ta tõestanud, et ka kõige tavalisem inimene ilma igasuguste eelduste ja sobiva taustata suudab teha suuri asju ning olla pioneer, esimene ja kõige parem. Ja see ON oluline, isegi kogu inimkonna mastaabis.

LAVASTAJAD, KELLEL ON VÄGA RASKE ELU

Küsis Keiu Virro

Kas kolm lavastajat ühe lavastuse kallal keedavad head suppi? Aga kui nad on veel ka erinevast rahvusest? Kas see tähendab teineteise täiendamist või näritakse üksteisel juba prooviprotsessi käigus hing seest?

Eesti, Leedu ja USA kohtuvad Von Krahli teatris. Õigupoolest tähendab see seda, et selles teatris on koha sisse võtnud kolmepäine sõbralik lohe eestlanna Marit Sirgmetsa, ameeriklase Robert M. Johansoni ja leedulanna Simona Biekšaite kujul. Just need kolm noort inimest toovad Von Krahli trupiga välja lavastuse „Life Is Very Hard".

Kuigi kolm lavastajat teevad tööd Von Krahlis, kohtun nendega hoopis ühes teises teatris, nimelt NO99-s. Marit, Rob ja Simona plaanivad vaadata Juhan Ulfsaki ja Taavi Eelmaa lavastust „Kadunud sõbra juhtum". Kohvikus on pandud püsti lava ja mõned neiud laulavad seal Amy Winehouse'i laule. Lavastajad ümisevad automaatselt kaasa.

Kuidas te üksteist teate ja miks te üldse sellise külmaga Eestisse olete tulnud?
Robert M. Johanson: Tegin mõne aja eest lavastust, kus Marit oli näitleja ja Simona kunstnik. Nendega oli nii hea koostööd teha, nii et kui nad mulle koostööettepaneku tegid ja ma avastasin, et mul on festivalituuridest paus, siis võtsin selle vastu.
Simona Biekšaite: Me käisime Maritiga samas koolis, Norra teatriakadeemias, ja elasime kolm aastat sisuliselt koos.

Kaks loomingulist inimest koos elamas... Ja te ei vihkagi veel teineteist?
Marit Sirgmets: Oo, me vaidlesime väga palju, aga tead, see on meie töömeetod. Me karjume teineteise peale, aga teame juba tüli ajal, et see on tegelikult produktiivne. Näiteks oli meil seda lavastust plaanides vaidlus parukatest tehtud aluspesu üle. Me lõime kumbki oma versiooni ja ei olnud teineteise pakutud variantidega üldse rahul. Mina teatasin Simonale, et ärgu bitšigu.
S.B.: Mina leidsin, et Marit ajab oma asja, ilma et ta üldse korrakski kuulaks, mida ma räägin. Nojah, lõpuks ei läinud kasutusse küll kumbki aluspesuversioon...
M.S.: See, et sa julged vaidluste või suisa tülideni välja minna, on tegelikult hea. See tähendab, et me usaldame teineteist piisavalt ja tuleme sellest kõigest alati välja nii, et see annab midagi uut, mitte ei võta.
S.B.: Me püüame hoiduda solvangutest isiklikul tasandil, pigem käivad tülid konkreetse teema ümber. Kokkuvõttes oleme me ikkagi head sõbrad ja teineteise hoolikas kuulamine on väga oluline.
R.J.: Ja minul polnud kogu selle aja vältel õrna aimugi, et midagi sellist toimus. Kuulsin sellest alles hiljem.

Simona, lavastuses „Life Is Very Hard" osaled sa lavastajana, aga tegelikult oled hoopis stsenograafitaustaga?
S.B.: Jaa, ja see taust ongi siin kasulik. Mul on tänu sellele laval toimuva osas hoopis teistsugune vaatenurk. Ma vaatan rohkem, kuidas laval toimuv välja näeb, kuidas näitlejad lava täidavad. Tegelikult huvitavad mind stsenograafia kõrval ka dramaturgia, tööprotsessid ja kontseptsioonid. Ma näen teatrit kui terviklikku kunstivormi ja avastasin ühel hetkel, et ma ei suuda inimestega täielikult suhestuda ja ideid jagada, kui täidan vaid lavakunstniku osa. Parimad ideed tekivad ühistöö käigus.

Rob, mis on sinu osa selles lavastuses?
R.J.: Haha, mis on minu osa... Selles tükis olen üks lavastajatest. Tulen aga Nature Theatre of Oklahomast, kus tegutsen näitleja, muusiku ja heliloojana.
M.S.: Nature Theater of Oklahomast tulebki mõte kasutada eelnevalt salvestatud teksti ja seda hiljem näitlejatele iPodide kaudu lavastuse ajal ette mängida.
R.J.: Tekst on pärit näitlejatega suvel tehtud intervjuudest. Osa tekstidest on eesti keelde tõlgitud, aga selle käigus on säilitatud kõik öö-d, ää-d ja khm-id. Kui need nüüd uuesti laval ette kanda, siis muutub see mõneti absurdseks – väljendid kõlavad suuremalt, kui need loomulikult kõneledes oleksid.

Loen pidevalt teatrite kodulehekülgedelt, et see või teine lavastus on elust ja inimestest meie ümber. Isegi teie lavastuse esimene tutvustus, mis minuni jõudis, oli midagi taolist. Aga see kehtib ju nii umbes iga lavastuse kohta. Äkki te ikka oskate nüüd kuidagi ühe lausega sõnastada, millest teie lavastus ikkagi on?
R.J.: (Itsitab uskumatult) Ühe lausega... Lavastus on sellest, kui imelikud me oleme; kui imelik on olla inimene; kui imelik on inimestevaheline suhtlus. Sa kuuled ju praegu, kuidas ma tegelikult kogu aeg aatan ja eetan. Muide, sellistest veidrustest suhtlemises sünnib lavale palju koomikat. Mõtle juba kas või sellele, et ma tulin siia USAst, täiesti teisest keskkonnast, ja nüüd pidid kõik need näitlejad hakkama minuga inglise keeles rääkima. See ei ole ju nende emakeel, nende väljenduslaad on seetõttu hoopis teine.
M.S.: Laval on väike grupp inimesi, kelle tegevusse sekkub mingi väline maailm. See ei pea olema tingimata USA, see on pigem midagi abstraktset ja neist suuremat.
R.J.: Muide, Euroopa inglise keel on ju äärmiselt huvitav. See, kuidas näiteks Marit ja Simona kasutavad suhtlemiseks inglise keelt, kuigi see ei ole kummagi emakeel. Sellise suhtlemise puhul võtab mõtteni jõudmine rohkem aega.

Kui sa nüüd nii ütled, siis mulle tundub, et see võib ka vastupidi olla. Kui inglise keel ei ole minu emakeel, siis äkki ma ei tunne ennast piisavalt mugavalt, et mingisuguse sõnadehäguga vaeva näha, ja jõuan kiiremini selleni, mida ma öelda tahan?
R.J.: Sõnade hulga puhul võib-olla jõuadki, aga tead, nende väljaütlemine võtab füüsiliselt ikkagi kauem aega. Aga pigem vist on ikkagi nii, et mina võin sõnastada oma mõtted vajaduse korral viie sõnaga, kui keegi teine siit jõuab selleni hoopis viie lausega.
M.S.: Mind huvitab küll ka keeleline pool, aga veel huvitavamad on minu jaoks erinevad liinid – laval on üheaegselt tekst ja füüsilise liikumise näol toimuvad sündmused, aga need ei ole omavahel seotud. Kui ma ise teatris käin, siis ma tegelikult teksti sageli eriti ei jälgi. Ma vaatan, mida näitlejad teevad – milline on nende liikumine, kehakeel. Need erinevad tasandid, mida me nüüd kasutame, ei jää siiski eraldiseisvaks. Selles mõttes, et need tekitavad resonantsi. Kõigi nende tasandite vahepealsel alal on mingi koht, kus sünnivad uued tähendused, mingi uus väärtus ja energia.
S.B.: Kogu nende tekst tuleb neilt endilt ja nad toovad kõik oma mõtted kõnes lavale. Igal sekundil esitlevad nad oma kohalolu siin ja praegu kõikmõeldavatel viisidel.

Kuidas te näitlejatega läbi saate? Tulevad kaks noort tüdrukut ja üks mees kuskilt USAst ja hakkavad muudkui suuniseid jagama...
R.J.: Näitlejad on suurepärased, nad mõtlevad tohutult kaasa.
M.S.: Nad on usaldavad näitlejad, nad ei istu kuskil nurgas ega oota lihtsalt, mis saama hakkab.
S.B.: Näitlejatelt tuleb palju ideid, mida me lõpuks ka lavastuses kasutame.
M.S.: Näiteks Erkil ja Tiinal on ühtlasi lavastajavaistu. Kui nemad millestki vaimustuvad, siis see mõjutab ka teisi näitlejaid.
R.J.: Mina ja Marit oleme ühtlasi näitlejad, me oskame asju sellest seisukohast lähtuvalt vaadata.
M.S.: Täna, kui me orgiastseeni tegime...

Hoiate ikka Von Krahli stereotüüpe elus? Alastiolek ja orgiad ja oksendamine?
R.J.: Mina paraku ei tea, mis need siinsed stereotüübid on, ma lihtsalt tegelen materjaliga.
M.S.: Kokkuvõttes ei ole oluline, milliseid füüsilisi vahendeid me tulemuseni jõudmiseks kasutame. Oluline on see, et me saaksime kätte tugevad kujundid ja need tähendustasandid, mida me vajame.
S.B.: Me seame selle lavastuse tarbeks enesele ise piire ja vajaduse korral astume neist üle. Siinsed näitlejad on kõik kogenud ja julgevad riskida.

Kas näitlejad suhtlevad publikuga?
M.S.: See ei ole interaktiivne lavastus. Näitlejad suhtlevad publikuga ja publikul on võimalus sekkuda, aga see ei ole lavastuse osa ega eeldus.
R.J.: Mul on kunagi olnud roll, kus mul on samamoodi iPod kõrvas, mis tähendab, et ma pean jätkama oma tekstiga just selles rütmis, kuidas see mulle ette mängitakse. Aga ühel hetkel pidin publikule küsimusi esitama ja mõnikord nad vastasid. Pidin leidma võimaluse, kuidas nendega suhelda.

Kuidas see iPodide asi nüüd ikkagi toimib?
R.J.: Suvel tehtud ingliskeelsed audiointervjuud said paberile pandud ja seejärel uuesti eesti keelde tõlgitud. Näitleja kuuleb lavastuse ajal õigupoolest iseenese häält ja hoiab täpselt seda rütmi, mis seal tekstis on. See on muide äärmiselt raske tekst, mida õppida. Sellised tekstiosad nagu „ee... khm... ee... minu ema...". Ja kõik peab olema lõpuks kuulda.
S.B.: Näitlejatel on sama tekst, mida nad alguses spontaanse intervjuu käigus rääkisid, aga puudub see emotsioon, millega seda esialgu öeldi. Neid kokutamisi koheldakse nüüd nagu sõnu, need saavad hoopis teistsuguse tooni.

Kuulge, aga lavastuse pealkiri on „Elu on väga raske". Kui raske see teil täpselt on?
M.S.: Küsisin kunagi oma õelt, kuidas ta elu läheb. Ta ütles, et elu on väga raske, aga järgmisel nädalal läheb paremini. Sealt see pealkiri alguse sai.
S.B.: Ja selle lavastuse ettevalmistamine teeb ilmselgelt meie elu raskeks. Me saame nii vähe magada ja peame veel omavahel vaidlema...
M.S.: No näitlejatel on ka ikka väga raske.

„Life Is Very Hard"

Lavastajad ja dramaturgid: *Robert M. Johanson (USA, Nature Theater of Oklahoma), Marit Sirgmets (Eesti, Guts United) ja Simona Biekšaite (Leedu, Guts United)*
Kunstnik: *Simona Biekšaite*
Näitlejad: *Tiina Tauraite, Erki Laur, Jim Ashilevi, Kait Kall, Ott Kartau, Liis Lindmaa, Loore Martma, Tõnis Niinemets, Ivo Reinok ja Ragne Veensalu*
Esietendus 15. veebruaril 2014 Von Krahli teatris

Foto: Renee Altrov

TEATRIKRIITIK – KES TA ON?

Liisa Pool

Kriitika funktsioonidest ja nende täitmisel tekkivatest probleemidest on viimaste aastate jooksul palju räägitud, märgatavalt vähem on pööratud tähelepanu arvustuste autorile – kriitikule. Näib, et kultuuriajakirjanduses toimunud raputuste tagajärjel on arvustuste tagant uuesti autor paistma hakanud.

Aasta alguses ametisse asunud Sirbi peatoimetaja Ott Karulini kontseptsioon näeb ühe osana ette kriitikakunsti arendamist: arvustuste žanrilist mitmekesistamist, tagasiside andmist autoritele ja noorte kriitikute pealekasvu. Järgnevalt räägin teatrikriitikust kui loovtöötajast ning püüan harutada lahti mõned kriitikutöö sõlmpunktid.

Perifeeria või keskpunkt?

Kultuuritööstused on valdkonnad, mille eesmärgiks on uute tähenduste ja laiemas mõttes kultuuritekstide loomine ning levitamine. Teatrikriitiku tegevusala paigutub selles kontekstis huvitavalt: teater ja etenduskunstid on kultuuritööstustes nii-öelda perifeerne (*peripheral*) valdkond. See ei tähenda kindlasti etenduskunstide marginaliseerimist, vaid tähelepanu juhtimist nii teatri-, kuid ka näiteks maali- ja skulptuurikunsti mittetööstuslikule loomismeetodile. Erinevate ressursside kulu on suur, kuid reproduktsioonide arv väike, mistõttu ei jõua loodud tulemus nii suure auditooriumini kui näiteks ajakirjandus või filmikunst. Teatrikriitik kui kirjutav loovtöötaja kuulub oma tegevusala poolest aga kesksete (*core*) kultuuritööstuste hulka (trüki- ja veebiajakirjandus, turundus ja reklaam, ringhääling jm), millele on vastupidiselt omane laialdane levik.[1]

Teatrikunstist tervikuna ei saa kindlasti rääkida kui kultuurimaailma äärealast või millestki marginaalsest. 2012. aastal oli Eestis üle 1,1 miljoni teatrikülastuse ja esietendus ligi 200 lavastust, mida ei ole Eesti mastaape arvestades kindlasti vähe. Perifeersete ja põhiliste valdkondade vastandus saab arusaadavamaks, kui võtta arvesse üksiklavastuste ja -etenduste publikuhulkasid ning kõrvutada neid kriitikat avaldavate väljaannete lugejanumbritega. Näiteks NO99 saal mahutab 196 vaatajat, mis tähendab, et ülejärgmisel päeval jõuab ligi 50 000 tiraažiga Postimehes ilmunud arvustus sadu kordi rohkemate inimesteni, kui tegelikult kõnealust etendust näha sai. Seega toimub teatrikriitikute kirjutatud arvustuste tulemusel nii-öelda „mittetööstusliku" teose teisendamine „tööstuslikuks" ehk suure leviga kultuuritekstiks – perifeerne muutub keskseks.

Kriitiku ülesanded

Miks on vaja, et toimuks ühe kultuuritööstuse vahendamine teise kaudu? Jooksvate teatrisündmustega kursis püsimiseks on teatrite mängukavad ja uudisteportaalid, selleks ei ole vaja kriitikuid, vaid toimivat teatri turundusosakonda. Millist funktsiooni täidab siis kriitiku arvamus?

Teatriteadlane Ott Karulin on omistanud kriitikale kuus funktsiooni: jäädvustamine ajaloo tarbeks, teose tõlgendamine, teose vahendamine potentsiaalsele publikule, teosele väärtushinnangu andmine, tagasiside kunstnikele ja esteetilise naudingu pakkumine lugejale.[2] Kõigi nende funktsioonide üheaegne täitmine ühe arvustuse piires on praktiliselt võimatu, eriti võttes arvesse päevalehtedes avaldatava kriitika vähest lubatavat tähemärkide arvu (*ca* 3000). Kuigi kultuuriväljaanded Sirp ja Teater. Muusika. Kino võimaldavad avaldada süvitsiminevamaid analüüse, ei ole sealgi võimalik kõigile osapooltele meeltmööda olla. Probleemivaba kriitika võimatusest on kirjutanud pikalt Alvar Loog, kes ütleb järgmist: „Ajalukku vaadates avastame, et (teatri)kriitika seisu on kaasaegsete poolt alati ühemõtteliselt halvaks hinnatud /---/. Ka tänapäeva teatrikriitika vastuvõttu ja renomeed vaagides tuleb tunnistada, et rahul pole keegi, ei lugejad, toimetajad, näitlejad, lavastajad ega ka mitte autorid ise. /---/ Asja laiemalt vaadates näeme, et sellist asja nagu armastatud kriitik ei ole lihtsalt olemas (mõtelgem seejuures võrdluseks mõistepaaridele armastatud kirjanik, armastatud näitleja, armastatud lavastaja jne)."[3]

Vaatamata tõenäoliselt igavesti kestvale rahulolematusele, on kriitikat ja kriitikuid eespool loetletud kuue funktsiooni täitmiseks siiski vaja. Isegi kui jätta lugemisnaudingu pakkumise roll ilukirjanduse kanda, jääb alles viis olulist punkti, mis põhjendavad kriitikute vajalikkust. Kes on need inimesed, kes selle vastuolulise rolli omaks võtavad ja teatrikriitikuna tegutsevad?

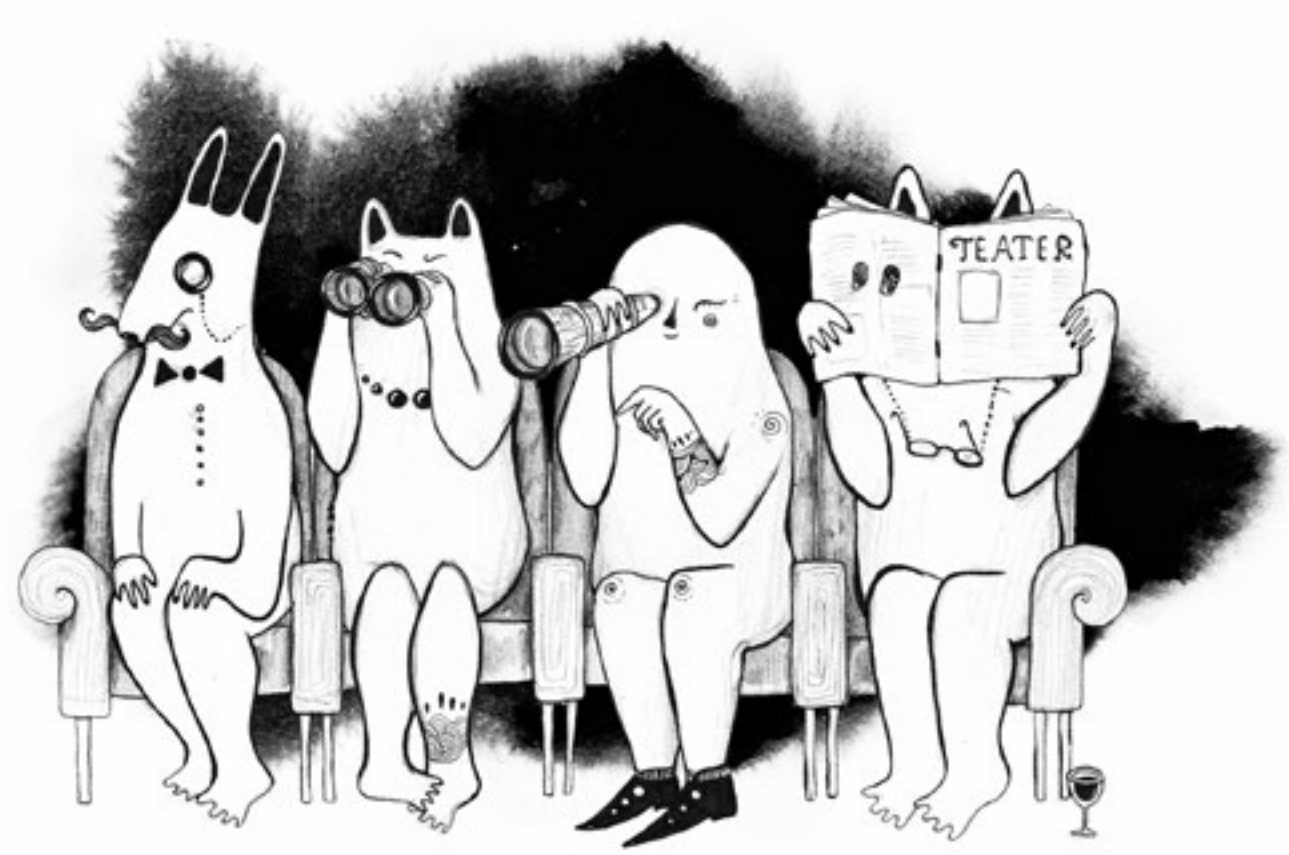

Illustratsioon: Maari Soekov

Kust tulevad teatrikriitikud?

Valitseb üldlevinud arvamus, et teatrikriitikuks õpitakse Tartu Ülikoolis. Ometi ei ole teatriteaduse diplom teatrikriitikuna töötamisel oluline, samuti ei anna ainuüksi vastav lõpudiplom alust end kriitikuks nimetada. „Heal teatrikriitikul peab olema ka annet. Kõike ei saa õpetada," leiab Eestis teatriteaduse õppele aluse pannud Luule Epner.[4]

Bakalaureuseõppes saab kirjanduse ja kultuuriteaduste erialal valida endale pea- või kõrvalerialaks teatriteaduse, ent seal omandatakse pigem laiapõhjaline humanitaarharidus, teatrikriitika kirjutamisega õppeprotsessis kokku ei puututa. Teatriteaduse magistriõppes toimub teatriteoreetiliste teemade süvendatum uurimine, kuid sealgi on ainult üks 3 EAP mahus otseselt teatrikriitikat puudutav kursus. Teatriteadust õppides omandatakse laialdased taustteadmised, et nende pinnalt iseseisvalt kriitikuks areneda. See on võrreldav kirjanduse õppimise ja kirjanikuks saamisega – haridus aitab kaasa, kuid üksnes sellest ei piisa. Selles valguses on eriti tervitatav Sirbi suunavõtt autoritele tagasiside andmise poole.

Mitmed teatrikriitikud on lõpetanud mõne muu eriala ja hakanud kirjutama oma kõrgendatud teatrihuvist ja sügavast kultuuritunnetusest lähtuvalt. Nii kirjutavadki teatriteaduse taustaga kriitikute (nt Madli Pesti, Ott Karulin, Rait Avestik) kõrval arvustusi ka esimese haridusena müürsepa-betoneerija-puusepa eriala lõpetanud Alvar Loog, ajaloo ja sotsioloogia haridusega Jaak Allik, igapäevaselt kaitseministeeriumis töötav Meelis Oidsalu, kuid ka kirjanikud Tõnu Õnnepalu ja Rein Veidemann, piirdudes ainult mõnede näidetega. Mille alusel siis kriitikuks olemist defineerida, kui ka haridus selleks sobiv indikaator pole?

Võttes aluseks järjepideva teatriarvustuste avaldamise, jõuame sujuvalt teatriblogideni, mida on nullindate keskpaigast saadik juurde tulnud, hääbunud aga ka püsima jäänud. Kuigi suurema osa blogijatest moodustavad nii-öelda tavalised teatrivaatajad, kes oma etendusejärgseid muljeid jagavad, on blogijate hulgas olnud praegu või varem aktiivsed ka teatrikriitikutena tuntud Aare Pilv, Meelis Oidsalu, Ott Karulin, kollektiivset blogi püüdsid edendada teatriuurijate ühenduse liikmed. Kas iga nädal ühe pika blogipostituse avaldamine teeb teatriarmastajast kriitiku? Ei ole ju kindla hariduse olemasolu kriitikuks olemisel vajalik.

Kõige tuntum teatriblogija on ilmselt Danzumees, kes on avaldanud oma blogis (danzumees.blogspot.com) aastaid etenduste kohta põhjalikke analüüse ning keda on seetõttu paljudes blogosfääri käsitlevates artiklites välja toodud (nt kogumikus „Teatrielu 2012"), kasvatades seeläbi veelgi tema tuntust. Igapäevaselt majandusalal töötav Danzumees on jõudnud oma blogi pilkupüüdvusega sinnamaale, et temaga tehti Müürilehes intervjuu (2011, nr 14) ja teda kutsuti Klassikaraadiosse teatriaastat 2012 analüüsima. Kuigi Danzumehe blogi loevad nii teatritegijad, -kriitikud kui -vaatajad (iga kuu üle 10 000 erineva külastaja), nimetatakse teda ikkagi blogijaks, mitte teatrikriitikuks. Esialgu paistab kriitiku ja blogija vahel siiski teatav eristus säilivat. Pole aga välistatud vertikaalne mobiilsus ning praeguste blogijate ülenemine kriitikuteks. Filmikriitikas on selline tendents juba toimunud – näiteks filmiblogija Joonas (filmijutt.blogspot.com) avaldab artikleid Sirbis.

Teatrikriitiku nimetuse omandamine näib olevat ebamäärane ja reguleerimata, peamiselt tunnetusel põhinev protsess, seejuures ei pea autor ennast ise esimesena kriitikuna defineerima. Määratlus „teatrikriitik" lisatakse autori nime alla sageli toimetajate initsiatiivil. Tihti eelistavad teatriteaduse taustaga autorid nimetada ennast hoopis teatriteadlaseks, teatriuurijaks või teatriteaduse tudengiks/magistrandiks. Selle kohta neilt üldiselt arvamust siiski ei küsita. Teatrikriitikuks hakatakse uut kirjutajat nimetama juba üsna ruttu: paarilt noorelt kriitikult küsides selgus, et see tiitel omistati neile juba pärast paari-kolme arvustust, üks kriitik leidis enda nime pärast 14 erinevates väljaannetes avaldatud artiklit ristsõna küsimusena. Kiire „sildistamine" näitab meedia janu noorema põlvkonna kriitikute järele ning tundub, et uued autorid võetakse kiiresti omaks.

Teatrikriitiku ametikoht

„Küsimuse peale, mida meie käest tõesti küsitakse, et kus on siis teatrikriitikud, keda te koolitate, küsin mina tavaliselt, et

kas kusagil on siis mõni teatrikriitiku ametikoht juba loodud. Ülikool ei saa koolitada inimesi ametikohtadele, mida ei ole olemas."[5] Need Tartu Ülikooli teatriteaduse professori Anneli Saro öeldud sõnad viivad meid uue teatrikriitiku tööd puudutava probleemkoha juurde – õigupoolest panevad need sõnad küsima, kas teatrikriitikuks olemine on üldse klassikalises mõttes töö?

Eestis ei ole ühelgi väljaandel palgalist (teatri)kriitiku ametikohta. Kultuuriväljaannetes Sirp ja Teater. Muusika. Kino on olemas teatritoimetajad, kes kirjutavad rohkem või vähem artikleid ka ise, kuid peamiselt tellivad tekste toimetusevälistelt autoritelt. Sama funktsiooni täidavad päevalehtede juures töötavad kultuuritoimetajad. Järelikult on kõik teatrikriitikud vabakutselised ja ei ole seotud ühegi konkreetse väljaandega, vaid kirjutavad arvustusi tellimuse peale erinevatele väljaannetele.

Mart Aas tegi 2012. aastal Tartu Uues Teatris lavastuse pealkirjaga „Projekt Elu", mis oli reaktsiooniks kultuurivaldkonna (ja laiemalt ühiskonna) aina projektipõhisemaks muutumisele. Kuigi puudub palgaline kriitiku ametikoht, on teatrikriitiku tegevus siiski töö, kui vaadelda seda nagu iga teist projektipõhist loomingulist ametit – üks projekt on üks arvustus.

Mõned Eesti teatrikriitikud on teinud eksperimente ning püüdnud ennast üksnes vabakutselise kriitikutööga ära elatada, kuid seni on kõik katsed ebaõnnestunud. Artiklite honorarid on selleks liialt väiksed ning avaldamiskohti napib. Järelikult saab arvustusi kirjutada üksnes lisatööna mõne muu ametikoha kõrvalt, mille abil oma eluks vajalikud kulud tasuda.

Lavastaja ja näitleja Leino Rei tõi Lasteateatri blogi kommentaariumis välja põneva idee teatrikriitikute puuduse lahendamiseks.[6] Paraku on tema mõte seisma jäänud ning pole edasist diskussiooni tekitanud. Rei pakub, et võiks luua teatrikriitiku ametikoha mõne iseseisva liidu või ühingu juurde, kellelt väljaanded saaksid tellida artikleid praegu toimiva süsteemi alusel, makstes arvustuse pealt honorari. Kriitiku põhipalk tuleks aga mõnest muust kanalist (kultuuriministeerium, kultuurkapital vms). Sel moel oleks kriitikutel võimalik oma tööle pühenduda, ilma et tuleks muretseda, kuidas majanduslikult hakkama saada. Selline süsteem leevendaks arvustustepõuda, mis vaevab väljaspool Tartut ja Tallinna asuvaid teatreid ja lastelavastusi. Arvustuste eest saadavad honorarid on nii väiksed, et kriitikutel ei tasu nende nimel Pärnusse või Viljandisse sõita ning sealse ööbimise eest tasuda. Eesti bussiliiklus paraku samal õhtul tagasipöördumist üldiselt ei võimalda.

Teatrikriitiku töö olemus

Teatriteaduse taustaga kriitikud on sageli korraga kahes rollis: ühelt poolt kriitikud, kes peaksid olema lugejale arusaadavad ja mõistetavad, võiks isegi öelda ajakirjanduslikud, ja teisalt teatriuurijad, kes tahaksid läheneda nähtule süvitsi ja rakendada oma erialaseid teadmisi ning sõnavara. See, kumma stiili poole kriitik oma arvustuses kaldub, sõltub väljaandest, kus tema artikkel ilmub. Päevalehtede kriitika on pealiskaudsem ja „kergelt tarbitav", kultuuriväljaannete arvustused teoreetilisemad.

Eestis (ja ka teistes riikides, nagu Soome ja Šveits) on arvustuste avaldamise võimalused aina enam kokku tõmbunud. Vähendatakse kultuurikülgede mahtu ning arvustuste asemel eelistatakse intervjuusid. Pikemaid ja süvenenumaid teatritekste saab avaldada peamiselt Sirbis ja Teater. Muusika. Kinos, mis võimaldavad ainsana teatri metakeele kasutamist.[7] Kuna päevalehtede ja kultuuriväljaannete tiraažide erinevus on mitmekordne, siis on arusaadav, et just seal avaldatud arvustused jõuavad suurema lugejaskonnani ning süvendavad seeläbi rahulolematust seoses kriitika ja kriitikutega.

Kõrvutades teatrikriitiku tööd vabakutselisuse aspektist näiteks modellide ja uusmeedia töötajatega[8], selgub, et sarnasusi koguneb ootamatule võrdlusmaterjalile vaatamata mitmeid. Nii modelle kui teatrikriitikuid iseloomustavad suur iseseisvus ja otsustusvabadus, töö lühiajalisus ja loomingulisus, pideva enesetäiendamise vajalikkus, teatava „portfoolio" ning kontaktide olulisus (*networking*). Kultuurivaldkonnas loeb sarnaselt teistele aladele ande ja oskuste kõrval aina enam reputatsioon. Alljärgnevalt peatungi veidi pikemalt kontaktide loomisel ja selle olulisusel teatrikriitiku töös.

Võrgustikusotsiaalsus

Andreas Wittel on juhtinud tähelepanu sellele, et ühe valdkonna inimestest moodustuvad kogukonnad on omavahel aina nõrgemalt seotud, ja kirjeldanud neis levivat võrgustikusotsiaalsust (*network sociality*). Võrgustikusotsiaalsuse korral ei põhine suhted üksteise pikaajalisel tundmisel ja narratiividel, vaid tööintervjuulaadsetel infokildudel ning suhete pealiskaudsel säilitamisel edasise koostöö huvides[9] Selline *networking* toimub peamiselt mitteformaalsetes olukordades, mis tähendab kriitikutöö puhul näiteks esietenduste pidusid või teatrite hooajaavamisi ja -lõpetamisi.

Juhtub ilmselt harva, et teatrikriitiku esimene arvustus ilmub kohe Teater. Muusika. Kinos, tavaliselt alustatakse nii-öelda madalama astme väljaannetest, nagu maakonnalehed (Tartu Postimees, Sakala) ning seal endale veidi tuntust kogununa jõutakse oma lugudega Sirpi ja Teater. Muusika. Kinosse. Kuigi blogimine ei tee veel kedagi kriitikuks, on blogi ometi üheks hüppelauaks, kus oma sõnaseadmist harjutada, et selle pinnalt edasi paberväljaannetesse sukelduda. Seda funktsiooni täidavad näiteks festivali Draama (etfestival.wordpress.com) ja Teatriteaduse Üliõpilaste Looži blogi (tylblog.wordpress.com), kus avaldavad oma esimesi kriitikakatsetusi teatriteaduse tudengid.

Mainisin eelnevalt, et toimetajate ülesandeks on tellida autoritelt artikleid, mis tähendab paratamatult seda, et toimetajad pöörduvad autorite poole, kellega nad on varem koostööd teinud või muul moel kokku puutunud. Erinevaid väljaandeid järjekindlalt lugedes on võimalik märgata korduvat püsiautorite ringi. Korra juba avaldatuna on tõenäoline saada samast väljaandest uusi artiklitellimusi. Alles alustavad kriitikud võivad teha ise väljaannetele pakkumisi arvustuste kirjutamiseks, kuid siin tuleb kasuks, kui mõni kogenum kirjutaja noort autorit toimetajale isiklikult soovitab ning noorkriitikul on mõni varasem kirjutis ette näidata.

Seega on teatrikriitikute isiklik tutvus teiste kriitikute ja toimetajatega kindlasti kasulik mitte üksnes tööpakkumiste, vaid ka arendavate vestluste poolest. Kriitikud loevad tavaliselt teiste kirjutatud kriitikat ja oskavad seetõttu üksteisele tagasisidet anda. Iseasi, kas seda muidugi ka tehakse, kuid kui teema tõstatada, võib üht-teist väärtuslikku teada saada.

Kui tutvused kaaskriitikute ja toimetajatega tulevad teatrikriitiku töös kasuks, võivad tutvused näitlejate ja lavastajatega mõjuda vastupidiselt. Ott Karulin on kirjutanud teatrikriitiku tööeetikast ning toonud välja, et teatrikriitik ei tohiks kirjutada lavastustest, mille valmimisele on aidanud kaasa tema sõbrad, sugulased, kolleegid või muul moel lähedalseisvad isikud. Isegi kui kriitik suudab olla oma hinnangutes mittekallutatud, on tema suhted loovmeeskonnaga ikkagi teada ning arvustuse tõsiseltvõetavus saanud kannatada.[10] Anneli Saro on eetikateemat kommenteerides öelnud: „Paljud inimesed, sh meie lõpetajad, kes töötavad teatrites, tunnevad, et neil on ebaeetiline arvustada teiste teatrite lavastusi, kui nad ise töötavad konkureerivas asutuses."[11] Ehk annab see vastuse küsimusele, kuhu kaovad „Tartu Ülikoolis õpetatavad kriitikud" – asudes erialalisele tööle mõnes teatris ei ole enam eetiline kriitikuna tegutseda. Tutvuste võrgustik on teatrikriitikule justkui kaheteraline mõõk: ühelt poolt kasulik, ent teatud piirist alates ohtlik. See, millal kontaktid kriitiku tõsiseltvõetavust õõnestama hakkavad, on ilmselt sama hägune kui kriitikuks nimetamise hetke defineerimine.

1 Hesmondhalgh, David 2007. The Cultural Industries. 2nd edition. SAGE Publications Ltd, lk 12–13.
2 Karulin, Ott 2012. Liftikriitika – paratamatus või mitte? – Sirp, 28.09.
3 Loog, Alvar 2007. Kriitika võim ja võimatus. Esteetilise totalitarismi ja esteetilise konformismi vastu (teatri) avalikus retseptsioonis. – Teater. Muusika. Kino, nr 4, lk 34–47.
4 Kolk, Madis 2013. Võim, raha ja teatriteadus. – Teater. Muusika. Kino, nr 6.
5 Kolk, Madis 2013.
6 Miks me seda blogi peame? – Lasteteatri blogi (http://lasteteater.wordpress.com/2012/05/01/miks-me-seda-blogi-peame/, vaadatud 11.01.2014).
7 Kolk, Madis 2013.
8 Neff, Gina et al. 2005. Entrepreneurial Labour among Cultural Producers: „Cool" Jobs in „Hot" Industries. – Social Semiotics, 15 (3), lk 307–334.
9 Wittel, Andreas 2001. Toward a Network Sociality. – Theory, Culture & Society, 18 (6), lk 51–76.
10 Karulin, Ott 2007. Teatrikriitika eetika. – Sirp, 08.06.
11 Kolk, Madis 2013.

TEATRISÄUTS

@veikotubin

„Neli aastaaega" on poeetiline nuga, mis heegeldab end sinu naha alla ja laugude vahele. Heletume tuul ulgumas südame ümber.
#Linnateater #neliaastaaega

@piretjaaks

Kui te, naiivsed, ei uskunud, et üle 80-aastasel mehel võivad tema elu särisevaimad hetked ees olla, siis mõelge uuesti – Raineril on.
#TallinnaKammerteater #rainerihommik

@tormitorop

Kes ei tahaks õhtuga edasi anda renessanss-geeniuse maailmanägemust? Veski&Co üritavad seda, minetades näitlejameisterlikkuse tehnika kasuks.
#CabaretRhizome #rhizomedia

@kairiprints

elupeki viimne verivektor veel meeleheites 6ielehti rebib / epic syda > epic fail @julfsak@teelmaa: kus draakon magab? maaylesuse ydi kummub v2lja
#TeaterNO99 #kadunudsõbrajuhtum

@meelisoidsalu

Targalt perversne
#TeaterNO99 #kadunudsõbrajuhtum

BIOMARKET

JAGAME TERVIST JA RÕÕMU JUBA KUUES POES TALLINNAS JA TARTUS

KAUBAMAJA BIOMARKET

Tallinna Kaubamaja
Gonsiori 2, Tallinn
E–P 9–21

ROCCA AL MARE BIOMARKET

Rocca al Mare
Kaubanduskeskus
Paldiski mnt 102, Tallinn
E–P 10–21

SOLARISE BIOMARKET

Solarise Keskus
Estonia pst 9, Tallinn
E–P 10–21

ÜLEMISTE BIOMARKET

Ülemiste
Kaubanduskeskus
Suur-Sõjamäe tee 4, Tallinn
E–P 10–21

VIIMSI BIOMARKET

Viimsi
Kaubanduskeskus
Randvere tee 6, Viimsi
E–R 10–20
L 10–18, P 10–16

TARTU BIOMARKET

Tartu Kesklinna Keskus
Küüni 7, Tartu
E–R 10–20
L 10–18, P 10–16

ÖKOKOGUKONNAD OTSIVAD ELUSAMAT ELU

Küsis Katrin Jõgisaar

Jätkusuutlikkuse uurija Kaidi Tamm on võtnud südameasjaks saada teada, miks ja kuidas inimesed ökokogukondi loovad ja mida laiem ühiskond sealsest eluviisist õppida võiks. Bioneer uuris Kaidilt, kas ökokogukonnad on teostamatu utoopia või tänapäevane edukas ühiskonna- ja kultuurimudel.

Miks hakkasid kogukondadega tegelema?
Semiootikatudengina uurisin utoopiaid. Thomas More'i vermitud mõiste utoopia tähendab kohta, mida pole, ning utoopia formaati on kasutatud juba hallidest aegadest suhteliselt ohutu ühiskonnakriitika võimalusena. Alguses keskendusin utoopiatele rahvapärimuses ja kirjanduses, hiljem utoopiavisioonide elluviimise katsetele.

Nii uurisin magistritöös Eestis ainulaadset, juba 1992. aastast eksisteerinud Lilleoru kogukonda. Lähenesin Lilleorule esialgu kui utoopia elluviimise katsele ja tahtsin teada, mis seda kogukonda juba aastakümneid koos hoiab. Muu hulgas on Lilleoru ka ökokogukond ning sealt sai alguse minu huvi ökokogukondade liikumise vastu.

Mida ökokogukonnad endast kujutavad?
Ökoküla mõiste võeti kasutusele varastel 90ndatel ettevalmistustööde käigus, mis viisid Rahvusvahelise Ökokülade Võrgustiku (Global Ecovillage Network ehk GEN) loomiseni 1995. aastal. Esialgu koondas GEN vaid kavatsuslikke, täpsemalt säästva eluviisi sihiga loodud maakogukondi, hiljem on profiil laienenud ning oodatud on ka linnakogukonnad ja aastasadade jooksul kujunenud looduslähedaselt elavad külakogukonnad.
Paljud end ökokogukonnana määratlevad grupid pole kuidagi organiseerunud ega allu reeglitele või kriteeriumidele. Kuna ökoloogia tähendab keskkonnaga suhestumist ja igal kogukonnal on keskkonnaga oma suhe, on iga kogukond sisuliselt ökokogukond. Küll aga on mõni teistest keskkonnateadlikum, arvestades hetkevajaduste kõrval ka looduskeskkonna taastumisvõime, tulevaste inimpõlvede ja teiste looduse osade vajadustega. Just sellist laiemat ja sihipärast keskkonnateadlikkust peetaksegi enamasti ökokogukonnast rääkides silmas.
Enamik ökokogukondi jagab laiemat arusaama jätkusuutlikust eluviisist. Lisaks tavapärasele kolmetisele jätkusuutlikkuse mudelile, mis sisaldab majanduslikke, ökoloogilisi ja ühiskondlikke mõõtmeid, hõlmab ökokogukondade esindajate arusaam ka kultuurilist ehk vaimset vaadet. Selle oluliseks pidamine ei tähenda, et enamik ökokogukondi teatud vaimseid õpetusi järgiks, vaid üldist austavat suhtumist ellu, üksteisesse ja planeeti Maa. Enamasti on ökokogukondades elavate inimeste maailmavaade seotud permakultuuri ja süvaökoloogia põhimõtetega, mida rakendatakse sageli ka igapäevases elus.

Palun too näiteid selle kohta, milliseid erinevaid kogukondi eksisteerib.
Toon kolm näidet kogukondadest, mida paremini tunnen.

Üks maailma vanimaid ja suurimaid ökokogukondi on 1968. aastal Lõuna-Indias Puducherry lähedal asutatud Auroville. Selles inimkonna evolutsiooni laboratooriumis, nagu nad end ise nimetavad, elab üle 1600 püsielaniku enam kui 30 riigist. Joogi Sri Aurobindo nägemuse alusel loodud Auroville'i eesmärgiks on luua globaalne rahu ja üksteisemõistmise keskus, mis oleks rahvusvaheliseks eeskujuks ja toeks. Seda algatust on toetanud läbi 40 aasta ka UNESCO. Tunnustust on Auroville pälvinud aastakümneid väldanud ulatuslike maastiku taastamistöödega. Nimelt oli keskuse ala 1960ndatel kuiv ja paljas kõnnumaa, millest on kujunenud tänu istutus- ja niisutustöödele viljakas haljasala. Kiidetakse ka Auroville'i asukate koostööd ümbruskonnas elavate kohalikega.

Sotsiaalsest aspektist on motiveeritud näiteks 1995. aastal asutatud Tamera kogukond Lõuna-Portugalis. Ka see ligi 160 elanikuga teineteisemõistmise ja rahu eest seisev kogukond, mis kirjeldab end tuleviku laboratooriumi ja utoopiana, on pälvinud rahvusvahelist tunnustust kõrbestuva maastiku taaselustamise eest. Ehkki Tamera asub Portugalis, on lõviosa elanikest sakslased, sealhulgas on palju akadeemilise taustaga inimesi. Elatutakse peamiselt annetustest. Projekti juured ulatuvad 1970ndate Saksamaale. Kuni viimase paari aasta taguse ajani keskenduti peamiselt inimestevahelise ususe ja vägivallatu suhtluse loomisele. Tamera on omandanud vaba armastusega seotud kogukonna maine ja paljud külastajad on lahkudes pettunud, kuna ei leidnud eest seda, mida olid ette kujutanud. Füüsiline lähedus ei ole Tameras kaugeltki esmane – eesmärgiks on taastada ausus ja lõpetada sõda inimeste sees ja inimeste vahel ning sealt edasi lõpetada vägivaldne käitumine looduse suhtes.

Sieben Lindeni idee sai alguse 1989. aastal, kuid sobilik maatükk õnnestus osta alles aastal 1997. See Põhja-Saksamaal endise Ida- ja Lääne-Saksamaa piirialal asuv kogukond sai alguse ökoloogilisest huvist – soovist elada senisest suuremas kooskõlas oma loodussäästlike põhimõtetega. Sieben Lindenis elab ligi 120 inimest. Paraku on kogukonnaga liitumine oluliselt aeglasem, kui soovitud. Sieben Linden teenib suure osa oma sissetulekutest koolitusi korraldades ja on ka üks ÜRO säästva arengu hariduse dekaadi partneritest.

Kas ökokogukonnad mõjutavad ühiskonna mitmekesisust?
Kindlasti rikastavad ökokogukonnad ühiskonna mitmekesisust, tuues esile aspekte, millele teised huvigrupid seni olulist rõhku pannud ei ole. Siinkohal ilmneb üks huvitav suundumus, mis pöörab enamasti puuduseks peetud asjaolu säästva arenguga seoses hoopis plussiks.

Toon isikliku näite. Kogemusi, mida paljud Lääne – ja üha enam ka siinsed – linnainimesed ökokogukondadesse otsima lähevad, kogesin mina juba lapsepõlves. Nõukaaegse lapsena kasvasin üles paljude perede vahel jagatud Nõmme majas, kus isikliku ruumi vähesus ja jagamine olid normiks – ühiselt kasutati nii tualetti, keldrit, pesuööki, kaevu kui peenramaad. Jagamine nagu ka asjadele ja materjalidele üha uute otstarvete otsimine – moodsa sõnaga *re-* või *upcycling* –, samuti parandamine ja leidlikkust nõudev isetegemine on toimingud, mida Läänes paljuski uuesti avastatakse.

Olgugi et sellised oskused olid Läänes olemas veel mõned põlvkonnad tagasi, asendati need sõjajärgsel heaolulainel meelsasti mugava, kuid passiivsema tarbijamentaliteediga. Säästva arengu seisukohalt on n-ö arengumaadel ja endise idabloki riikidel üksikisiku tasandil hoiakute ja oskuste osas ka omad eelised!

Kas näed võimalust võtta ökokogukondade tegutsemisest üle midagi olulist kodanikuühiskonda laiemalt?
Üks praktilisi hoiakuid, mis laiemasse avalikkusesse levida võiks, on ökokogukondade suhtumine töösse. Ühelt poolt avaldub siin võrdsus: iga töö on oluline ja väärib keskendumist ning parimat sooritust. Teisalt on igaühel võimalik oma oskusi jagada ja teistelt õppida – olen oma silmaga näinud, kuidas keskkoolist tulnud poisist sai paari aastaga Lilleorus ökoloogilise ehituse asjatundja, kes nüüd sellel alal töötab.

Kuidas toimub ökokogukondade vahel infovahetus? Kas see on üldse vajalik?
Ebaühtlases suhtluses ja infovahetuses peitub selle liikumise nõrkus, nagu ka paljude teiste valdavalt vabatahtlikkusel ja entusiasmil põhinevate rohujuuretasandi liikumiste puhul. Kuna tunnen hästi just Euroopa ökokülasid, ütlengi paar sõna nende kohta.

Teatud üldisel tasandil infovahetus toimib – näiteks teatakse, kus toimus eelmise või toimub järgmise aasta üldkokkutulek, kuid millest seal juttu oli või tuleb, teavad valdavalt vaid paar suhtlusega tegelevat inimest, kes reeglina ka ise osalevad. Vähese suhtluse tulemusena panustatakse liiga palju aega ja energiat n-ö jalgrataste ehk uuenduslike lahenduste leiutamisse, ehkki mitmel pool maailmas on vastavad lahendused juba eri variatsioonides kasutusel. Teisalt loob see aluse kõrgendatud enesehinnangule ja nägemusele oma ainulaadsusest, mida sääraste gruppide puhul ootamatult sageli ette tuleb ja mis pigem takistab kui hõlbustab koostööd.

Kolmandaks on ökokülade liikumisel pakkuda arvukalt laiemalt rakendatavaid säästvaid ja leidlikke lahendusi, kuid killustatus ei võimalda enamat kui projektipõhist koostööd nii omavahel kui võimustruktuuridega, mistõttu jääb mõju napiks ja lokaalseks.

Siinjuures on oluline mainida ajaloolist vastuseisu ökoaktivistide ja valitsusstruktuuride vahel. Kui 1960.–1980. aastatel olid looduskaitsele orienteeritud grupid peamiselt kontrakultuuriline nähtus, siis 1990. ja 2000. aastaid on iseloomustanud pööre koostööalti hoiaku suunas. Nähakse, et süsteemi on seestpoolt mõistlikum mõjutada, kui sellega väljastpoolt sõdida.

Sageli kerkib ka arutlusi teemal, kui kaugele on eetiline koostööga minna. Näiteks läinud suvel oli GENis küsimuseks koostöö ärisektoriga: leiti, et on kohane, kui maailma mastaabis väike looduskosmeetikafirma Lush GENi toetab, kuid suurkorporatsiooni L'Oreali sarnasest pakkumisest keelduti võimaliku rohepesu põhjendusel.

Mikrotasandil – üks süda korraga, nagu ökokülade liikumises sageli öeldakse – toimub infojagamine ja -vahetus pidevalt. Paljud ökokülad toimivad ka koolituskeskustena ning läbi kursuste toimuvat muutust peetakse väärtuslikumaks kui masside pealiskaudsemat informeerimist.

Täispikka intervjuud loe rohelise eluviisi portaalist www.bioneer.ee.

Lilleoru keskmes asuv Elulille park. Foto: Lilleoru arhiiv.

FILMIFESTIVALIDE VÄLIMÄÄRAJA

Festivalid valis: Emilie Toomela

Kuhu minna sel aastal filmifestivalile? Soovitusi ja muljeid jagavad Mari-Liis Rebane, Johannes Lõhmus, Laurence Boyce, Emilie Toomela, Kadri Rood, Reelika Virunurm, Evelin Orgmets, Melissa Sepp, Maria Reinup ja Anna Veilande-Kustikova.

Seekord viib Müürileht „Kinotripi" rubriigi asemel reisile läbi käesoleva aasta filmifestivalide, mis meil või (peaaegu) naaberriikides aset leiavad. Valisime välja lahedaimad, mõned on nišikad, mõned animatsiooniteemalised, mõned juba väga tuntud, aga siiski hoomatava suuruse ja piletihinnaga. Ja mis peamine: need festivalid on kõik piisavalt lähedal, et sinna ka päriselt minna! Joovastavas festivalipalavikus on kerge juba varem planeeritud reisi jooksul kohalikku melusse sobituda või põgenedagi nädalavahetuseks üle piiri ainult selleks, et argipäeva vaheldust tuua ja saada osa *cool*'idest filmidest, mis Eesti kinolevisse võib-olla ei jõuagi.

PÖFFi-tARTuFFi programmidest räägime pikemalt õige aja saabudes, nii et neid siit ei leia. Ega siis midagi, uurisime siit ja sealt, mis teeb iga festivali eriliseks, ning puhusime juttu ka ise kohal käinud filmisõpradega. Kes suveks tegevust otsib, siis märkisime ka vabatahtlike-sõbralikumad festivalid ära, ja kui filmide vastuvõtt on festivalile juba / ikka veel avatud, siis sai seegi kirja.

AMEERIKA KULTUSFILMIDE FESTIVAL FREEDOM FRIES

3.–9. aprillini näeb taaskord ameerika žanrikino valitud pärleid, fanaatilisi meistriteoseid ja piinlikkuseni *low budget featurette*'e. See filmifestival on kui retrospektiiv aega, mil sai suitsetada vabalt seal, kus hing ihaldas, joobuda seal, kus kokteilid olid kangemad, mehed šikimad ja naised julgemad. Kõike seda segamini ja üheskoos. Ameerika kultuur kogu oma headuses ja eheduses ning ikka Sõpruses (jutud käivad ja lootus säilib, et ka Tartus). Varasemad „friikad" on toonud publiku ette teiste seas Todd Solondzi „Happinessi", David Lynchi „Eraserheadi", kurikuulsa maffiapornoka „Deep Throat" ja John Watersi filmi „Pink Flamingos". Nii mõnedki neist seanssidest möödusid hamburgereid või kohapeal jagatud priikartuleid pugides.

2014. aastal projitseerib *cult*-filmide festival kinolinale halastamatuid kaadreid New Yorgi tänavaelust, lõppematuid Ameerika maanteid ja mägesid, kiirust, iha ja armastust. Me kipume vahel unustama, kui vapustavalt suur ja võimas on õigupoolest Ameerika oma Ühendriikidega, aga Freedom Fries tuletab meile seda meelde. Kõik filmid linastuvad ikka 35 või 16 mm filmilindilt. Allen Ginsberg kirjutas kunagi: „Ameerika, ma olen sulle andnud kõik ning nüüd olen ma eimiski." Lubagem Ameerikal vastuteene osutada!

Vaata lisaks ka Freedom Friesi Facebooki lehte.

ANIMATSIOONIFESTIVAL ANIMATRICKS

Soome tähistab tänavu kohaliku animatsiooni 100. aastapäeva, nii et miks mitte võtta kevadisel päeval ette sõit üle lahe, et tutvuda oma põhjanaabrite animavaramu ja uute tegijatega? Animatricks on ainus Soomes toimuv animafilmide festival, mis leiab sel aastal aset 25.–27. aprillini Helsingi südalinnas. Tänavu on esmakordselt kavas ka rahvusvaheline võistlusprogramm. Kolmepäevane sündmus on oma olemuselt mõnusalt sõbralik ning paras kohtumispaik nii oma ala professionaalidele kui ka animahuvilistele. Animatricks iseloomustab end kui festivali, mis soovib pakkuda publikule animatsiooni kordumatuid imesid ning näidata ekraanil lugusid, mida ei saaks üheski teises kunstivormis paremini jutustada. Kes mitmeks päevaks jääb, soetab endale neljapiletilise passi (*ca* 20 €).

„Isutekitamiseks" on Animatricksi kodulehel eraldi rubriik „Gallery", kus saab tutvuda soome animatsiooni koorekihiga otse veebis. Galerii on kureeritud erinevate teemade kaupa, kuid vahel satub kohaliku paremiku sekka ka rahvusvahelisi pärleid väljastpoolt põdramaad.

Vaata lisaks: animatricks.net

TRANSILVAANIA RAHVUSVAHELINE FILMIFESTIVAL

Rumeenia on filmimaailmas tuntud ennekõike tänu seekord 30. maist 8. juunini vältavale Transilvaania filmifestivalile (TIFF), mis on kujunenud nüüdseks vaat et sama oluliseks, kui vägevad Cannes'i, Berliini ja Veneetsia filmifestivalid. TIFF on toonud ootamatult palju glamuuri ja kõmu idablokki, segades juurde süüdimatut ja elutervet informaalsust, mis on filmitegijatele ja -kriitikutele eriti südamelähedane. Suvisel festivalil näeb Cluj-Napocas (suuruselt teine linn Rumeenias, muide) filmihiiglaste õnnestunumaid teoseid, aga ka Ida-Euroopa filmitoodangu paremikku ja eraldi programmidena ka friigi-, õudus- ja fantaasialühifilme. Raudse närvikavaga tüübid seavad sammud „Fără limite" / „No Limiti" kõige šokeerivamate ja uuenduslikemate linateostega seanssidele. Igal juhul pakub TIFF festivalikogemusi, mis jäävad terveks eluks meelde. Festival tunneb uhkust oma suure ja kirju vabatahtlike hulga üle, eelmisel aastal oli neid kokku isegi 405. Transilvaaniasse niisama vist väga ei satu, vabatahtlikuna kergeneb piletiostukoorem ja näha saab lisaks filmidele ka võimsa festivali telgitaguseid.

Filme saab festivalile saata kuni 15. veebruarini (lühi- ja täispikad filmid).

Vaata lisaks: tiff.ro

HAAPSALU ÕUDUS- JA FANTAASIAFILMIDE FESTIVAL

Tänavu 24.–27. aprillini toimuv HÕFF on neljapäevane õudus- ja fantaasiafilmide maraton. Pigem õudusfilmide näitamisega kuulsaks saanud HÕFFi kavas kohtab ka viimaste aastate parimaid fantaasiafilme, unustatud klassikat, *trash*-, *cult*- ja friigikino. See on harukordne võimalus näha suurelt ekraanilt teoseid, mida ka lähiriikide festivalid ei paku, olgu need täispikad mängu-, lühi- või dokumentaalfilmid. Programm, mis ajab seest kihelema ja täidab imeliku nostalgiaga. HÕFFist teeb HÕFFi puhas lõbu, mis kaasneb päevasel ajal õõva najal ergastumise ning öösiti end fantaasiast ülespumbatuna tühjaks tantsimisega. HÕFF on pärast Méliès'i liikmeks (Euroopa žanrikino festivalide paremikku ühendav organisatsioon) saamist iga aastaga kasvanud, ampluaa rikastunud, kuid sama peotäiega on antud juurde ka hubasust ning Haapsalu võtab õõvasõpru igal aastal vastu erilise hoolega. Kevadel on selles linnas eriti mõnus! Kes ei tahaks pärast pikka talve basseinis sulistades filme vaadata ja keldrikorrusel veel natuke vanu nõukaaegseid VHS-kassette kedrata?

Vaata lisaks: hoff.ee

Encountersi filmikriitikute töötoa ajalehed läksid nagu soojad saiad. Foto: Anne Oswald

Suured silmad Armastus & Anarhia filmifestivalil. Foto: Anu Pynnonen.

Roosad flamingod Freedom Friesil. Foto: Alver Linnamägi.

Timothy Brock juhatab Oulu Sümfooniaorkestrit Midnight Sun festivali tummfilmilinastustel. Foto: Santeri Happonen.

Filmilindid veeretatakse Hamburgi filmifestivali peakorterisse. Foto: pressifoto.

SODANKYLÄ FILMIFESTIVAL MIDNIGHT SUN

Kaugel Soome põhjalas (120 km polaarjoonest põhjas), kus valitseb pool aastat pilkane pimedus ja teine pool hele päevavalgus, seab end 11.–15. juunini sisse filmifestival Midnight Sun. 1986. aastal Aki ja Mika Kaurismäki algatatud filmipidu, mis on saanud teoks suuresti tänu vendade ja soome suurima filmiakadeemiku Peter von Baghi kontaktidele filmimaailmas. Festival on täis kõige lihtsamat ja kodusemat ehedust. Puuduvad punased vaibad, auhinnad ja lipsustatud vastuvõtud. Staare on selle eest jalaga segada ning nendega vabas õhkkonnas suhtlemine ja vastastikku naljatamine on võimalik kõige tõenäolisemalt just Sodankyläs. See on filmimaailma puhkuse oaas. Festival, millest kõik, kel vähegi aega on, tahaksid osa saada. Varasemate külaliste hulka kuuluvad näiteks Jim Jarmusch, Claude Chabrol, Terry Gilliam, Emir Kusturica ja Francis Ford Coppola (nimekiri: *msfilmfestival.fi/index.php/en/history-eng*).

Ka tänavu on festivali üldises plaanis 4–5 režissööri retrospektiivid koos hommikuste mitmetunniste küsimuste ja vastuste voorudega, tummfilmikontserdid suures tsirkusetelgis (25 €), maailma juhtivate filmikriitikute valitud ja korraldatud filmivaatamised koos aruteludega (8 €, 12 korra pilet 80 €), karaokeseanss ja loomulikult uusimad pärlid maailma ja soome viimase aasta parimate filmide hulgast. Pressikonverents, kus avaldatakse tänavune programm ja külaliste nimekiri, toimub aprilli lõpus. 24 tundi järjest Sodankyläs filme vaadata pole mingi küsimus ja on kindlasti selle 1075 km vahemaa läbimist väärt.

Vaata lisaks: msfilmfestival.fi

ENCOUNTERSI LÜHI- JA ANIMAFILMIFESTIVAL

Sügispäikese all 16.–21. septembrini Bristoli sadamapiirkonnas toimuv Encountersi filmifestival toob kokku filmigurud kõikjalt üle maailma. Hiiglaslikku endisesse banaanitehasesse loodud kinokompleksist Watershedist ja sellest üle kanali asuvast modernse arhitektuuriga Arnolfini multimeediakeskusest käib nädala jooksul läbi lõputuna näiv uute filmide voor. Filme on kõikvõimalikke, imelikke ja ägedaid, judinaid tekitavaid dokke Aafrikast ja südamlikke kokkuvõtteid briti animatsiooni ajaloost (piletid 4 £ ringis). Ikkagi Wallace'i ja Gromiti sünnilinn. Kuigi festivalibaar kubiseb filmikuulsustest ja -kriitikutest („Roosa pantri" autor, Jesse Armstrong jt), mõjub festivali atmosfäär ennekõike soojalt ja hubaselt. Väga kerge on leida end ühest lauast eelnevalt nimetatud tegelastega jutustamas.

Ei saa mainimata jätta ka seda, et eelmisel aastal oli festivali ühe fookusprogrammi keskmes ei miski muu kui eesti animatsioon. Encounters on tuntud oma leidlike külalisprogrammide poolest, tunamullu olid luubi all soome lühifilmid, mida sai muuseas vaadata välikinos tünnisaunas istudes. Viimane kord tünnisauna kahjuks ei olnud, aga see-eest olid Watershedi kohvikus Priit Tender („Ussinuumaja", „Köögi dimensioonid") ning Anna Hints ja Marion Koppel („Vaba maa").

Encounters korraldab ka noorte filmikriitikute töötuba, millel tasub silma peal hoida – majutus ning transport makstakse kinni, lisaks saab festivalipassi ja osaleda inspireerivatel paneeldiskussioonidel. Ilma mingi tasuta!

Filmide vastuvõtt on juba avatud (2013. aasta filmidele kuni 28. märtsini ja 2014. aastal valminutele 16. maini). Žanripiiranguid ei ole, teretulnud on ka muusikavideod ja kõik muu ulm, mis alla 30-minutilisse videolõiku mahub.

Vaata lisaks: encounters-festival.org.uk

FILMIFESTIVAL RAKKAUTTA & ANARKIA

Soome suurim rahvusvaheline filmifestival Rakkautta & Anarkiaa (Armastus & Anarhia) on tulemas Helsingis juba 27. korda, seekord vahemikus 18.–28. september. Eelmisest, 2013. aasta festivalist on edasi anda küll vaid positiivseid muljeid. Programm oli erakordselt rahvusvaheline ning näitas nii tol hetkel „kuumi" ja üle maailma kõne all olevaid festivalifilme kui ka kvaliteetseid noppeid sellistest riikidest nagu Horvaatia, Bosnia ja Hertsegoviina, Sloveenia, aga ka Lõuna-Aafrika Vabariik, mille toodangut muidu naljalt näha ei saa. Festivalikava jaguneb kõigi Helsingi kesklinna kinode vahel arvukate saalidega kobarkinodest kuni väärtfilmisõpradele mõeldud hubase Orioni ja ka Engeli kinoni linnamuuseumi keldris. Eriline maiuspala on vaid eriürituste ajal lahti olev hiigelsuur Bio Rexi kino, mis – kui võrrelda vanade postkaartidega – pole alates 1930ndatest karvavõrdki muutunud. Festivali sujuv korraldus, mõnus atmosfäär ja lisaks kvaliteetsele programmile toimuvad tasuta *industry*-üritused ja paneelid annavad piisava põhjuse jälle Helsingisse minna. Suuremal filmisõbral tasuks kindlasti osta festivalipass (65 €, üksikpilet 8 €), mis sisaldab lisaks 11 piletile ka põhjalikku kataloogi.

Vaata lisaks: hiff.fi

HAMBURGI FILMIFESTIVAL

Saksamaal pakub väga laia filmipaletti sel aastal 25. septembrist 4. oktoobrini laiutav Filmfest Hamburg, mille juured ulatuvad tegelikult juba 1950ndatesse. Tegu on kahtlemata selle välimääraja kõige peenema festivaliga, kus õnnelikud saavad ka punasel vaibal kaamerasähvatuste saatel tippida. Tee ekraanile leiab nii saksa kui ka rahvusvaheliste noorte režissööride looming koos tuntud ja tunnustatud filmitegijate omaga, boonusena saksa televisiooni eriproduktsioonid. Programm on tuntud filmimaailmas just narratiivi edasiandmise tavasid nihutavate ning eksperimenteerivate filmide poolest ja öö läbi kestvate klubiüritustega ajatakse publiku meeleolu lõplikult üle võlli.

Programmi kuulub umbes 140 erinevat linateost, mis varieeruvad *art house*'i tüüpi filmidest uuendusliku peavoolukinoni. Filmigurmaanid leiavad erinevatest alaprogrammidest, nagu „Voilà!", „Northern Lights", „Asia Express", „Eurovisuell", „Deluxe", „WORD!", „16:9" ning eraldi laste- ja noorteprogramm „Michel", vaatamisväärset tervest maailmast.

Piletihinnad on Saksamaale vastavad ning algavad 8.50-st. Filmitööstuse asjaosalistel, ajakirjanikel, näitlejatel, filmi- ja meediatudengitel on võimalik taotleda festivali külastamiseks *industry*-passi (45 €).

Oma täispika või dokumentaalfilmi, pikkusega vähemalt 45 minutit, saatmiseks on aega 28. juulini, taotlusvoor on juba avatud. *Augen auf*!

Vaata lisaks: filmfesthamburg.de

Filmipiknik Armastus & Anarhia filmifestivalil. Foto: Mari Herrala

jätkub >

FILMIFESTIVAL VILNIUS FILM SHORTS

Selge on see, et lühifilme on kõige parem vaadata festivalil, kus terviklik programm ja melu võimendavad filmidest saadavaid emotsioone veelgi. Baltimaade suurim lühifilmifestival Vilnius Film Shorts tutvustab oktoobrikuu keskel valikut aasta jooksul publikumenu nautinud lühi- ja animafilmidest ning seab erilisse valgusesse Baltikumi filmitoodangu. Baltic Pitching Forum korraldab treeningpäeva, mille raames saavad osalejad nautida näiteks nelja silma all kokkusaamisi produtsentidega ja püüda niidiotsi väärtuslike kontaktide loomiseks. Eelmisel aastal võidutses foorumil Eesti ja „The Butterfly Man" (Edina Csüllögi Mehis Heinsaare lühijutu põhjal loodud film) valiti ka lühifilmide „Cannes'i" ehk rahvusvahelise Clermont-Ferrand' lühifilmifestivali kavva just tänu sellele festivalile. Linastuste vahel saab osaleda ka töötubades ja seminaridel, uurida valgusinstallatsioone ja baaris filmitegijatega tutvust sobitada. Elu on lühike, miks siis mitte vaadata ka lühikesi filme, millest ei saa kunagi isu täis!

Filmi saatmiseks Baltic Pitching Forumile tuleb veel oodata. Saata võib kuni 30-minutilisi originaalstsenaariumiga lühifilme. Foorumil osalemine on prii.

Vaata lisaks: filmshorts.lt

RIIA RAHVUSVAHELINE LÜHIFILMIFESTIVAL 2ANNAS

Kui sõita pärast Vilniuse festivali Riiga, siis tõenäoliselt võib seal kohtuda (uuesti) just äsja Vilniuses olnud filmiseltskonnaga, sest oktoobri lõpus leiab Riias aset järgmine lühifilmifestival. Tegemist on samuti Baltic Pitching Forumi koostööpartneriga (kolmas sõber Vilniuse ja Riia kõrval on muidugi Tallinn Sleepwalkersiga), kes ootab avasüli noori filmitegijaid oma ideid proovile panema ja hoogsalt *network*'ima. 2ANNAS loob igal aastal enda ümber unikaalse mõjuala, mis äratab kinolinal ellu sõltumatuse ja ekstreemse loovuse. Programm on vaat et eksperimentaalseim ja avangardistlikem Baltikumi lühifilmide skeenel, kuna festival ei käsitle lühifilmi kui esimest sammu täispika filmi loomisel, vaid iseseisva struktuuri ja eripäraga žanri. Näidatakse ka täispikki filme, animatsioone ja dokumentaale, mida toetavad põnevad üritused ja seminarid.

Kui eelmisel aastal said kinolinal sõna prostituudid, koduperenaised ja feministid, siis tänavu on fookusprogrammi („Transgressors") teemaks patustamine, mis käsitleb filme ja lavastajaid, kelle tööd iseloomustab ennekõike tavaelupuurist väljamurdmine ja kunstiliste ning filmitehniliste piirete kangutamine. 2014. aasta on ühtlasi esimene kord, mil 2ANNAS kaasab oma programmi täispikki filme. Filmitegijad saavad saata võistlema oma esimese või teise täispika filmi.

Vaata lisaks: 2annas.lv

Festivalitants Midnight Suni tsirkusetelgi ees, kus filme näidati. Foto: Santeri Happonen.

2ANNAS filmifestivali saalis. Pressifoto.

KOPENHAAGENI RAHVUSVAHELINE DOKUMENTAALFILMIDE FESTIVAL CPH:DOX

6.–16. novembrini kostitab CPH:DOX jalgrattalinna turiste ajas rändava filmivaliku ja erinevate multimeediaprojektidega filmitegijatele, nagu DOX:LAB, mis keskendub Euroopast ja väljastpoolt Euroopat pärit autorite koostöö arendamisele. DOXi kavalehelt ei puudu ka erinevad seminarid, konverentsid, vägevad filmipeod ja *live*-kontserdid. Alafestival AUDIO:VISUALS kombineerib kontsertsalvestusi hiljem toimuva elavas esituses kontserdiga (eelmisel aastal teiste seas ka Trentemøller!), mille käigus astuvad üles ka taani tuntud VJd. Programmi eredaimateks filmideks on kahtlemata värsked dokumentaalid, aga näidatakse ka klassikat ning erinevate poliitiliste režiimide ajal keelatud olnud filme. Eelmise aasta fookuses oli keeruline kompott poliitika, muusika ja toidu kujutamisest filmis. Maiuspalaks oli hiina kurioosse kunstniku Ai Weiwei kureeritud programm ja tema värske filmi „Stay Home!" maailmaesilinastus.

Alates 3. veebruarist on võimalik ka oma filme festivali programmi kandideerima saata. Silmapaistvamad tööd suunduvad edasi Rotterdami rahvusvahelisele filmifestivalile, Louisiana moodsa kunsti muuseumi erilinastustele ja teiste CPH:DOXi rahvusvaheliste partnerite ekraanidele. Piletihind on krõbe nagu taani saiakesed – tavahind on 10 €, kümne kaupa ostes saab 6 € eest, nii et jääb raha ka *croissant*'i haukamiseks. Festivalile saab minna ka vabatahtlikuks ja praktikale, taani keelt oskama ei pea!

Vaata lisaks: cphdox.dk

STOCKHOLMI RAHVUSVAHELINE FILMIFESTIVAL

Kaheteistkümne halli ja vihmase novembrikuupäeva (6.–17. novembri) jooksul täidetakse Stockholmi filmifestivali raames linna kaheksa suuremat ja populaarsemat kino 180 filmiga 50 erinevast riigist. Festivali kinode hulka kuulub ka kuulsal Drottninggatanil asuv Skandia, üks Euroopa vanimaid ja uhkemaid kinosid, kuhu tasub filme vaatama minna juba ainuüksi hoone interjööri pärast. Festivalilt leiab väga suures variatsioonis *indie*-, lühi-, ulme-, õudus- ja dokumentaalfilme. Korraldatakse ka filmiviktoriine (jess!), pidusid, seminare, töötubasid, õpilastele suunatud koolikino seansse, juuniorfestivali ja muudki. Suurematel filmifännidel tasub osa võtta Face2Face'i avatud intervjuudest, kus publikule antakse võimalus filmitegijatega mõnusas õhkkonnas arutelusid pidada. Kes rohkem filme tahab näha, siis Stockholmi filmifestival on üsna rahakotisõbralik, päevapilet maksab näiteks 5.70 €. Lisaks suurejoonelisele põhifestivalile novembris hoiab Stockholmi filmifestival filmihuvilisi lõa otsas kogu aasta vältel. Festivali aastakaardi (25 €) omanikud saavad igas kuus üht tasuta filmilinastust nautida ning mitmetest filmipidudest, konkurssidest ja seminaridest osa võtta.

Pimedatel ja soojadel augustikuuõhtutel toimub festivali osana ka Sommarbio ehk suvekino, kus Stockholmi kesklinnas asetsevas Rålambshovsi pargis näidatakse neljal järjestikusel õhtul suurel ekraanil tasuta filme.

Filme oodatakse kandideerima 20. juunini.

Vaata lisaks: stockholmfilmfestival.se

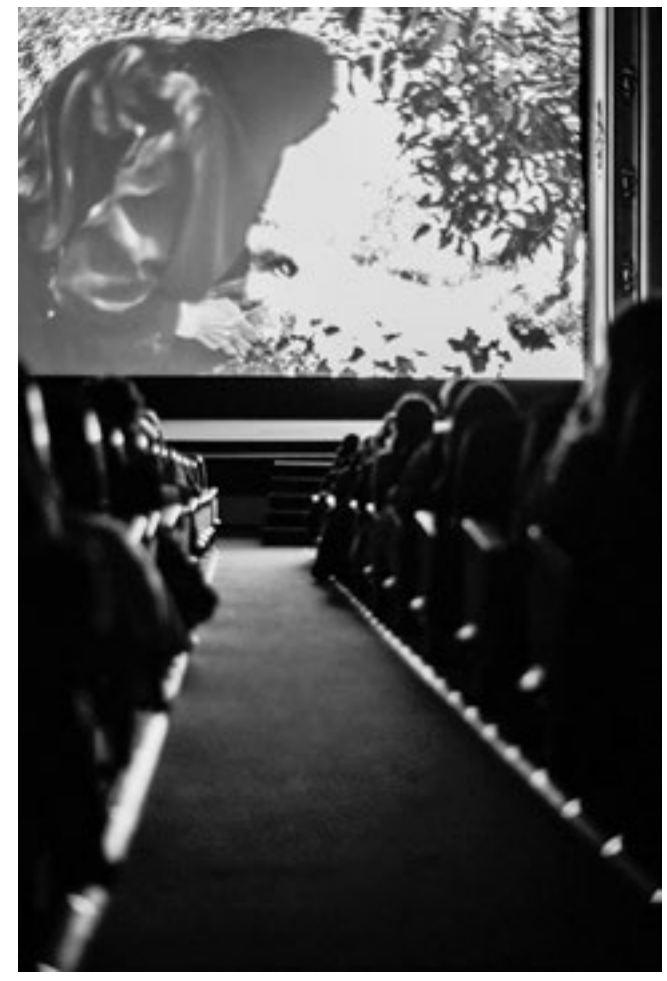

2ANNAS filmifestivali saalis. Pressifoto.

Auhindade jagamine Stockholmi filmifestivalil. Foto: Carla Orrego Veliz.

„New York, New York!" festivalil Armastus & Anarhia. Foto: Pauli Haanpaa.

< algus pöördel

UUS EESTI ANIMATSIOON: SANDRO KATAMASHVILI

Tõlkijad: Mari Krusten ja Emilie Toomela

Gruusia animatsioonikunstnik pakub vahedat kõrvalpilku eesti animamaastikul toimuvale.

Tahaksin jagada oma mõtteid, mis hakkasid idanema juba eelmisel aastal PÖFFi külastades, mil anti hea ülevaade eesti anima hetkeseisust. Mina nimelt arvan, et eesti animatsioon peaks keskenduma kunstiliste filmide tegemisele – sellele, mida Priit Pärn tegi 1980.–1990. aastatel.

Kui ma kaks aastat tagasi esimest korda siia tulin, lootsin kohata uut põlvkonda kunstnikke, kes liiguvad minevikust jõudu ammutades tuleviku suunas, kuna Eesti on minu jaoks alati just tugevate kunstiliste filmidega seostunud. Tegelikkuses ootas mind ees aga sootuks teistsugune pilt. Enamik uue põlvkonna animaatoreid ei erinenud kuidagi ülejäänud maailmast – tegemist on nn Vimeo-kunstnikega, kes on äravahetamiseni sarnased oma läikivate ja juustuselt „ilusate" animatsioonide ning tele- ja internetireklaamidega. Luuakse asju, mida näeb, kui klõpsata lehel vimeo.com esimesel ettejuhtuval animeeritud videol. Samu probleeme kohtab ka Gruusias ja teistes riikides.

Mulle tundub, et eesti animatsioon on kaotamas oma hinnalist ja võrratut sära. Ma pean silmas haruldast oskust muuta inimeste elusid; ja seda, kuidas ma ise vaatasin meie riikliku kunstiakadeemia keldristuudios ajal, mil Gruusia tänavatel toimusid poliitilised miitingud, katkiselt VHSilt (üldiselt ei näe ma vanamoodsas tehnikas midagi romantilist) Priit Pärna filme, mis on samal riiulil näiteks Jan Švankmajeri ja Aleksandr Aleksejevi töödega. Sooviksin näha taolisi filme ka tänapäeva Eesti kontekstis; sooviksin, et uue põlvkonna kunstnikud asuksid tegutsema ja realiseeriksid olemasoleva potentsiaali. Näiteks Joonisfilm ja Nukufilm, aga ka ülikoolid, nagu BFM ja EKA, on tõmmanud endale juba väga edukalt rahvusvahelist tähelepanu, rääkimata eesti nukufilmitraditsioonidest, mis on üle maailma tuntud. Kogu mu tohutu austuse juures Janno Põldma ja Heiki Ernitsa vastu arvan siiski, et „Lotte" üksinda ei päästa olukorda, vaid vaja oleks midagi uut. Kommertsfilmide loomine on õigustatud ainult senikaua, kuni noortel kunstnikel ja tudengitel on aega selle kõrvalt ka müüginumbritest vähem motiveeritud projektide elluviimiseks. Kahtlemata on tegemist minu subjektiivse arvamusega, sest ma ei ole tuttav kogu eesti kaasaegse filmimaailmaga ja kirjutan toetudes vaid enda muljetele.

Olukord Gruusias ei ole sugugi nii paljulubav kui Eestis. Ka meid iseloomustab nõukogude minevik, kust pärineb filmide tegemise kogemus suurtes riiklikes filmistuudiotes halastamatu tsensuuri all. Samas leidis Thbilisis 1980ndatel aset tõeliselt aktiivne loovinimeste liikumine, mis hõlmas ka animafilmide tegijaid – võiks isegi öelda, et tegemist oli sovetlike Disney-tüüpi animatsioonide tootmisele järgnenud „uue lainega". Samal ajaperioodil võitsime ka 37. Cannes'i filmifestivalil Kuldse Palmioksa parima lühifilmi kategoorias (David Takaichvili „Katk"). Pärast Nõukogude Liidu lagunemist toimus Gruusias kodusõda ning kõik protestivad ja teisiti mõtlevad rühmitused lihtsalt vaigistati (hiljem hakati neid kutsuma nn kadunud põlvkonnaks). 1990ndatel toimus korruptsiooni tõttu kriis (nagu ka kõigis teistes endistes Nõukogude Liidu liikmesriikides) ning seetõttu rändasid Gruusia riiklikud filmistuudiod eraomanike kätesse. Kui ma ise viimaks tolleaegset kunsti väärtustama hakkasin, oli kõik juba varastatud või hävinenud. Jäänud on vähe inimesi, kes suudavad õpetada ja anda edasi gruusia animatsiooni kunstilisi eripärasid. Üritame praegu selleni jõuda, et rahvusvahelisel skeenel meie olemasolu tunnustataks. Irooniline on muidugi see, et nõukaajal oli olemas rahaline toetus, aga valitses karm tsensuur. Nüüd on minu meelest situatsioon vastupidine ja raskused palju suuremad.

Kaadrid Priit Pärna filmist „1985"

Kommentaar: Priit Tender

Ma ei tea, kui palju on meie gruusia sõber näinud viimase aja eesti animatsiooni, aga üldjoontes olen ma tema kriitikaga nõus. Meie, eriti aga minust noorem põlvkond, on muutunud „pehmodeks". Ei tehta enam suurt ja eksistentsiaalset kunsti – kunsti, mis inimese alustaladeni läbi raputaks, kunsti, mis üritaks päästa maailma. Rääkides 80ndate eesti animafilmidest, aimame me neis peituva taotluse tõsidust, mida tänapäeval ei kohta. Animatsioon on muutunud mingiks tilililuks.

Gruusiast vaadates võib olukord tunduda veel eriti masendav – meil justkui oleks raha, mille eest filme teha, aga pole sisu (niisamuti oleme ka meie kiiganud Lääne poole, ehk teeme seda siiani). Meil tehakse mingeid lastefilme, millel on nõrk stsenaarium, ja autorifilme, millel pole jõulist sõnumit. Ilmselt on see paratamatu, kui ühiskonnas ei ole toimunud lähiajal sõda või muud dramaatilist sündmust. Nii minu kui ka noorem generatsioon ei ole elanud läbi reaalset eksistentsiaalset kriisi, mis võimaldaks kogeda inimeseks olemise sügavust. Ma arvan, et ega enne olukord ei muutu, kui meie heaoluühiskond jõuab sama kaugele kui näiteks Taani, kus elukeskkond on nii reglementeeritud ja turvaline, et inimesel tekivad just tänu sellele päriselulised, isegi psüühilised probleemid, mis sünnitavad selliseid geeniusi nagu Lars von Trier jt.

Eesti autorifilmi võiks vaikselt siiski edasi rahastada, et heade aegade tagasi tulles oleks võimalik peerud kahest otsast süüdata.

Heal disainil aitab silma peal hoida Eesti Disainikeskus:

INTERVJUU: ALICE RAWSTHORN

Küsis Tanel Veenre, tõlkija Mariliis Mõttus

Märtsi alguses Tallinna külastav tunnustatud disainikriitik Alice Rawsthorn heidab pilgu kaasaegsele disainikultuurile ning vestleb disainihariduse tulevikust.

Alice Rawsthorn. Foto: pressifoto.

Alice Rawsthorn on disainimaailma mõtestajana teinud ära tohutu töö – tema iganädalased veerud International New York Timesi külgedel on jõudnud miljonite lugejateni. Lisaks meedia kaudu disainimõtte vahendamisele on ta andnud välja mitmeid raamatuid (viimati „Hello World: Where Design Meets Life", kuid varem näiteks ka Yves Saint Laurent'i biograafia) ja juhtinud Londoni disainimuuseumi.

Mis tähendab tänapäeva disainis sinu jaoks revolutsiooni?
Teoorias peaks iga disainitegevus olema revolutsioon või vähemalt küllastunud revolutsiooni vaimust. Disain on keeruline, tihtipeale hoomamatu fenomen, mis on sajandite jooksul erinevates kontekstides erinevaid maskeeringuid, tähendusi ja eesmärke omaks võttes dramaatiliselt muutunud, kuid mille lakkamatu roll on olnud tegutseda muudatuste saadikuna, aidates meil meie ümber toimuvast aru saada ning seda enda kasuks pöörata. Iga disainiga seotud tegevuse eesmärk on midagi muuta, olgu selleks siis miljonite inimeste elude ümberkujundamine või marginaalne mõju ainult ühele neist. Ja disain teeb seda järjepidevalt. Oma parimatele omadustele toetudes saab disain tagada, et mis tahes tüüpi muudatusi – olgu need siis teaduslikud, tehnoloogilised, kultuurilised, poliitilised, majanduslikud, sotsiaalsed, keskkondlikud või käitumuslikud – tutvustatakse maailmale viisidel, mis on pigem positiivsed ja jõulised kui keelavad ja hävitavad.

Samas sõltub disaini võime seda teha ka ühiskonna ootustest. Disaini muutis professionaalseks industrialiseerimine, kuid seda hoiti ka kindlates raamides, mis olid enamasti kommertslikud. Ma usun, et see on üleminekumoment, mil eelindustriaalne idee disainist kui muutuvast, intuitiivsest distsipliinist taaselustatakse, võimaldades sel sügavamalt ja tähendusrikkamalt meie eludesse panustada, näiteks keskkonnakriisi ning teravate sotsiaalprobleemidega, nagu kodutus ja töötus, tegelemise läbi, mis kuulub tavaliselt sotsiaal- või majandusteadlaste valdkonda. Seal on disainirevolutsionääridele palju mänguruumi.

Kuidas muuta disain noorema põlvkonna jaoks huvipakkuvaks? Kuidas asetada see sotsiaalvõrgustike konteksti (mina-generatsiooni jaoks)?
Ma arvan, et niinimetatud mina-generatsioonil (*selfie-generation* – toim.) on disainiga palju dünaamilisem ja nõudlikum suhe kui selle eelkäijatel. Esiteks, olenemata kõigist nõrkadest külgedest on disainikultuur praegu rikkalikum ja sügavam kui kunagi varem. Teiseks ei paku digitaalne tehnoloogia meile igapäevaselt pelgalt tõestust selle kohta, et disaini võimuses on muuta meie elusid, vaid see võimaldab meil disainiga veelgi mõjuvamalt suhestuda. Instinktiivselt ja enesele teadvustamata käitume me oma elu erinevates aspektides juba nagu disainerid, kavandades käike internetis, et otsingumootoritest informatsiooni selekteerida, ja kujundades oma identiteeti, mida me endast tehtud fotodel ning sotsiaalmeediapostitustes peegeldada tahame. Kuna 3D-printimine ja teised digitaalse tootmise tehnoloogiad arenevad, on igapäevaselt kasutatavate asjade disain üha enam meie kontrolli all. Ma usun sügavalt, et mida rohkem on inimesed disainist teadlikud, seda teravamõttelisemad nad selle suhtes on ning seda rohkem on disainil võimalusi meie elukvaliteeti nii uutel kui vanadel elualadel paremaks muuta. Teiste sõnadega: mida põhjalikumad ja valgustatumad on meie teadmised disainist, seda tõenäolisemalt saame me selle tugevustest kasu lõigata ning nõrkusi vältida. Seetõttu on disaini omaksvõtt mina-generatsiooni puhul niivõrd julgustav.

Kuidas tulla taolisel muutuval ning vabavarale suunatud ajal toime autoriõigustega?
Üks disainikultuuri tugevusi, kuid samas ka nõrkusi, on selle loomuomane optimism, mis võib ulatuda vahel lausa ülistamiseni. Erutus, millega 3D-printimine ja teised digitaalse tootmise vormid vastu on võetud, on tüüpiline. On palju põhjuseid, miks antud tehnoloogiate pärast põnevil olla, aga kui me neist täit kasu tahame saada, peab disainiga seotud tegevusaladel olulisi muudatusi tegema, sealhulgas seoses autoriõigustega. Paljudes riikides kehtivad intellektuaalse omandi seadused on juurdunud industriaalajastul ning vajavad seetõttu oma eesmärgi täitmiseks digitaalsel ajajärgul radikaalseid muutusi.

Viibisin hiljaaegu Dublinis Cumuluse disainikonverentsil ning üks märgatav tendents oli see, et disainimine kätkeb endas üha enam uurimistööd – töötamist nagu sotsioloog, antropoloog, filosoof... See tähendab enam-vähem seda, et disainerist saab tõlk või vahendaja, kes organiseerib elu (ja juba olemasolevat). Kuidas sa neid arengusuundi kommenteeriksid?
Traditsiooniliselt hinnati disaini peamiselt asjade alusel, mida see tootis: need olid kas käega katsutavad, näiteks objektid või pildid, või immateriaalsed, nagu tarkvara. Praegu nähakse väärtust ka disainiprotsessis endas ja seda rakendatakse aina rohkem strateegilistes ja organisatoorsetes küsimustes kujul, mida kutsutakse tihtipeale „disainimõtlemiseks" (*design thinking* – toim.) või „süsteemidisainiks". Disainiprotsessi traditsioonilisest tulemusest vabastamise näol võimaldab disainimõtlemine rakendada disaineritel neile loomuomaseid kommunikatsiooni, kriitilise mõtlemise ja visualiseerimisega seotud tugevusi suurema hulga väljakutsete puhul ning nad töötavad tihtipeale kõrvuti mainitud spetsialistidega, kelleks on sotsioloogid, antropoloogid, filosoofid ja paljud teised. Sotsiaalse disaini tormakas areng on selle üks huvitavamaid näiteid. Sarnaselt kunstnikele on mõned disainerid otsustanud kasutada disainiprotsessi kui uurimis- ja intellektuaalse arutlemise vahendit, et aidata meil mõista maailma ning seda, kuidas see niinimetatud kontseptuaalsete ja kriitilise disaini projektide läbi muutub. Vältimatult on nende lähenemiste areng olnud aeg-ajalt problemaatiline, kuid siiski tohutult põnev, ning mida rikkalikumaks ja eklektilisemaks disainipraktika muutub, seda enam meelitab see ligi kõige andekamaid ja ambitsioonikamaid tegijaid.

Teisalt on meil ju ka käsitöödisain. Ma näen, et minu

ehtekunstitudengid eelistavad enamasti just kõige traditsioonilisemaid ja keerulisemaid tehnikaid. Tundub, et need oskused annavad neile ebakindlateks aegadeks mingi kindlustunde, kuigi tehnilisi kursuseid on suurte kulude tõttu raske kogu aeg korraldada (see kõik sõltub praegu antud tingimustes parimate lahenduste leidmisest). Kuhu sa need oskused suuremas pildis asetaksid? Kas me vajame neid veel 25 aasta pärast?
Kindlasti. Üks digitaalse tehnoloogia vohamise ootamatuid, kuid paeluvaid külgi on see, et suure osa ajast arvutiekraani ees veetmine tekitab meis igatsust traditsioonilise käsitöö tooruse, sensuaalsuse, spontaansuse ja vahetuse järele ning paneb meid seda ühtlasi kõrgemalt hindama. Samasugust fenomeni võib märgata viimasel ajal ka plahvatuslikus huvis *live*-ürituste vastu, nagu esinemised, ettekanded, debatid ja nii edasi.

Ma olen isiklikult väga disainihariduse arengusuundadest huvitatud, kuid samas panevad need mind ka muretsema. Kuidas sa disainihariduse tulevikku näed? Kuhu me oma laevad (=koolid) juhtima peaksime?
Kui disain suudab realiseerida oma potentsiaali tulevikus meie elukvaliteeti parandada, peavad disainerid arendama välja uusi töösuundi, mis on paindlikumad, rohkem koostööl põhinevad ja diplomaatilisemad. Disainiharidus mängib siinkohal suurt rolli, et disainereid selleks ette valmistada. Tulevikus peavad disainerid olema avatumad koostööle teiste tegevusaladega. Veel üheks katsumuseks on uue, kaasahaaravama suhte loomine inimestega, kes disainiprotsessi lõpptulemust kasutama hakkavad ja tänu digitaalse tootmise tehnoloogiate arengule, nagu 3D-printimine, selle üle üha rohkem mõju omavad.

Lisaks peavad disainerid oma eesmärgi eest seistes veenvamad olema. Hoolimata disaini saavutustest, on see endiselt avatud segadustele ja valedele tõlgendustele ning on tulemusena tihtipeale tühiseks muudetud. Riski suurendab raskemate katsumuste ettevõtmine sellistel aladel nagu sotsiaaldisain, kuna läbikukkumise tagajärjed on süngemad. Disainerid ei peaks harjutama suuremat järeleandmatust ainult oma töös, vaid olema osavamad ka seda kaitstes. Ühtlasi on disainikoolidel kohustus tagada ühiskonnale parimad võimalikud disainerid, kuid see ei saa juhtuda, kui tegemist on valdavalt valgete ja meessoost isikutega. Üks asi, mis on mulle disaini juures alati pettumust valmistanud ja mind hämmastanud, on mitmekesisuse puudumine. Ükski kultuur ei saa oodata õitsengut, kui see ei peegelda tervet ühiskonda, ning disain on liiga tähtis, et olla vaid mõne privilegeeritud ühiskonnaosa haldusala.

Millisena näed sa tänapäeva disainis esteetika rolli? Kui palju usume me seda, mida me näeme?
Me elame ajal, mil me ei saa tänu tehnoloogia arengule sõna otseses mõttes oma silmi uskuda, kuigi see ei tähenda, et me ei võiks seda, mida me näeme, enam nautida. Kahtlemata on meie ettekujutus sellest, mida me visuaalselt meeldivaks peame, viimastel aastatel muljetavaldavalt muutunud ning see jätkab muutumist ka tulevikus. Näiteks on futurismi visuaalne stereotüüp nihkumas juba praegu kuuekümnendate kosmoseajastu klantsitud minimalismist, mille tüüpnäiteks on Stanley Kubricku filmis „2001: A Space Odyssey" nähtud kosmoselaev, väga keerukate, mõranenud ja muutlike vormideni, mille on toonud kaasa andmete visualiseerimine ja 3D-printimine. Samasugused muutused toimuvad ilmselt ka teiste esteetikate puhul, kuigi teretulnud on kõrgendatud arusaamine, et disainiprojekti sensuaalne veetlus ei tulene selle visuaalsest küljest, vaid tunnetusest, lõhnast, helist ja narratiivist. Lugu, kuidas disain tekkis ja realiseerus, ning disaini eesmärgid, sealhulgas eetilised ja keskkondlikud mõjud, on teadmised, mida me kaldume omandama vaistlikult, kuid millel on võimas mõju sellele, kas me peame disaini meeldivaks või mitte.

Kui sa vaatad oma kodus ringi, siis milliste disainiobjektide üle sa kõige tänulikum oled?
Kõige kasulikemate üle.

Kirjelda kolme sõnaga oma ootusi disaini tuleviku suhtes.
Optimism. Empaatia. Leidlikkus.

Alice Rawsthorni tasuta avalik seminar „Hello World: Where Design Meets Life" toimub 3. märtsil kell 16.00 Tallinna Ülikoolis. Kohtade arv on piiratud, vajalik on eelregistreerimine. Täpsem info Eesti Disainikeskuse kodulehel disainikeskus.ee.

UUS EESTI DISAIN: JONURM

Küsis Triin Loosaar

Foto: erakogu

Jonurme nime taga peituv Johanna Nurm ei pea ennast moekunstnikuks, kuid tema vormikäsitlus ning konstruktsioon/dekonstruktsioon annavad rõivastele omamoodi skulpturaalsuse. Johanna tähelepanelik suhtumine kvaliteeti ning rätsepatöösse panustab rõivaste kauakestvusesse ja funktsionaalsusesse ning ei jäta kandjat varju, vaid aitab tema isiksust ja stiili välja tuua. Sügisel Disainiööl toimunud „Moekolmikul" debüteeris Jonurm oma *unisex*-kollektsiooniga ning alates 13. veebruarist on seda võimalik näha Londonis toimuval International Fashion Showcase'il.

Millal ja kuidas sind mood huvitama hakkas?
Millal... Seda aega määratleda on raske. Kasvasin üles arhitektidest vanemate kõrval, vaadates pealt, kuidas konstrueeritakse maju, jooniseid ja lõikeid. Ilmselt oli see kõige varasem inspiratsioon. Hiljem avastasin ennast juba lõikeid ümber tegemast. Seejärel läksingi kohe pärast põhikooli lõigete konstrueerimist ja rätsepatööd õppima. Nüüd on see mul hinges nii tugevalt, et midagi muud ei soovigi teha.

Millised on sinu peamised inspiratsiooniallikad?
Inspiratsiooni loominguks ammutan põhimõtteliselt kõigest – lõhnadest, tunnetest, meeleolust, keskkonnast, struktuuridest, pindadest, mõtetest jne. Selleks et kujuneksid värsked ideed uueks kollektsiooniks, ongi kõigepealt vaja sellele aluspõhja – hinge. Eelnimetatust loon tala ja siis hakkan edasi mõtlema ja vaatama. Materjalid ja lõiked kujunevad välja algideest. Eeskujuks on alati eelnevalt tehtud töö. Sellest on kõige parem õppida. Ma vaatan alati ajas tagasi, nii enda töödele kui ka teiste disainerite ja kujundajate loomingule. Ühtlasi mõtlen sellele, kuidas see võiks tulevikus välja näha.

Keda ja kuidas sa oma loominguga kõnetada sooviksid?
Oma loominguga soovin kõnetada eelkõige neid, kes hoolivad, millega nad läbi elu ja sündmuste astuvad, aga mitte ainult. Minu üheks eesmärgiks on inspireerida ka neid, kes ei ole pööranud varem tähelepanu sellele, mida nad kannavad ja tarbivad. Kui õnnestub muidu moest mittehuvituv inimene panna mõtlema, uurima, proovima – see on minu silmis suur õnnestumine.

Millisena näed moedisaini hetkeolukorda ning enda osa selles?
Praegu on väga palju noori ja andekaid moedisainereid esile kerkinud. See on hea, sest annab tarbijatele laiahaardelisema valiku. Suured brändid hakkavad minu silmis aina vähem olukorda dikteerima.

danud moekonsultant Anna Orsini. Kuidas ja kui palju mõjutas see sind ja su loomingulist lähenemist?
Kohtumine Anna Orsiniga oli väga inspireeriv. Enda disaini tutvustamine niisugusele inimesele oli omaette kogemus. Tema nõu oli väga asjakohane ja andis jõudu edasi tegutsemiseks.

Kui palju sa disainimisel üldiselt teiste nõuandeid ja soovitusi kuulad?
Tegutsen oma loominguga järjest viiendat aastat ja üksi disainimine ei ole kerge. Seega kuulan alati oma klientide soovitusi ja nõuandeid. Kõige enam huvitab mind meeskliendite tagasiside. Meesteriiete disainimine meeldib mulle väga. Mees ei tohi olla liialt moodne, naiste puhul ei ole aga piire.

Kas sul on keegi, kelle disainikäsitlus on ka sinu omaga väga sarnane ning keda sa pidevalt jälgid? Või lähtud pigem enda kogetust?

Kollektsioon a/w 2014. Foto: Johanna Nurm.

Mis on sinu arvates disainimisel esmatähtis ning mida sa rõivaste juures kandjana ise hindad?
Lihtsust ja loogilisust. Disain ei tohi olla keeruline, sa pead sellest kohe aru saama ja seda peab olema mugav kasutada ja kokku sobitada. Just selle poolest erineb disain suuresti kunstist. Siinkohal tahangi öelda seda, et ma ei ole kunstnik. Ma disainin, et luua mugavaid keha katvaid esemeid, mis saavad ajapikku sinu usaldusväärseteks sõpradeks.

Seoses International Fashion Showcase'iga andis osalevatele disaineritele nõu detsembris Eestis seminari pi-

Mõlemat. Enda disaini puhul teen seda, mis vastab minu ideedele. Küll aga on kindlad disainerid, kelle tegevusel ma silma peal hoian, näiteks Carol Christian Poell, Haider Ackermann, Boris Bidjan Saberi, Yohji Yamamoto ja Paul Harnden.

Septembris esitlesid oma kollektsiooni Disainiöö raames toimunud „Moekolmikul", nüüd saab su loomingut näha 13.–18. veebruaril International Fashion Showcase'il toimuval väljapanekul. Millised on su edasised plaanid?
Jätkata, jätkata ja jätkata. Kindlasti mõtlen iga kollektsiooni juures ka meeste peale.

SÜMBIOOTILISE ELUVORMI OTSINGUIL

Küsis Veronika Valk

„Me ei peaks lähenema keskkonnale enam lihtsalt kui objektile või objektide kogumile, vaid võiksime näha seda kui arengut, linna kui protsessi. Selles peitub suur potentsiaal teha midagi, mis polnud turumajanduse mudeli puhul võimalik – kaasata erinevaid osapooli ning seada neid seeläbi jõupositsioonile.''

Eesti Kunstiakadeemia arhitektuuriteaduskonna avatud loengute sarjas astus Tallinnas 31. oktoobril üles Tor Inge Hjemdal, tunnustatud norra kriitik ja arhitekt, kes on võitnud mitmeid rahvusvahelisi arhitektuurivõistlusi ja stipendiume ning osalenud nii 2010. kui 2012. aasta Veneetsia arhitektuuribiennaalil. Praegu on Hjemdal ühtlasi ajakirja CONDITIONS peatoimetaja ja osanik ning Norra riikliku arhitektuuriseltsi arhitektuurimänedžer-projektijuht. Ta oli üks 2010. aasta Oslo arhitektuuritriennaali kuraatoritest ning ta on olnud nii Oslo arhitektuuri- ja disainikooli (AHO) kui ka Norra teaduse ja tehnoloogia ülikooli (NTNU) õppejõud.

CONDITIONS on ajakirjana teemavaba. Samas on igal numbril siiski pealkiri, neist ühel põnevamal, nimelt 8. numbril, oli selleks „Tundmatuseks valmistumine". Kas linnade tulevikuennustused peaksid kasvama välja tänasest?
Tulevikustsenaariumide või visioonide koostamine on praeguseks niivõrd tavaline. Arhitektid on selles päris head. Loome lugusid ja tulevikusoove, millesse asetuvad ka meie tulevikuprojektid. Enamikul juhtudest peavad need visioonid põhinema tänasel päeval, et neid oleks võimalik kommunikeerida ja müüa. Minu arvates piirab see võimalusi. Võtkem näiteks „Blade Runneri", mida ma aeg-ajalt loengus näiteks toon. See film tehti 1982. aastal, projitseerides tegevuse aastasse 2019. Käes on aasta 2013, kuid ma olen üsna kindel, et meil pole lendavaid autosid ka kuue aasta pärast. Ainus, mida visioonide kohta teame, on see, et need ei täitu kunagi meie ennustuste kohaselt. Selle jaoks on tulevik liiga keeruline. Kui vaadata CONDITIONSi 11./12. numbrit, mis keskendus Gröönimaa tulevikuvõimalustele, siis on esitletud projektide ülesanne esmajoones diskussiooni ja arenguprotsesse käivitada, mis seekord ka õnnestus.

Häid strateegiaid tuleb luua. Sellega tegelesimegi numbris pealkirjaga „Tundmatuseks valmistumine". Põnev oli vestelda Kopenhaageni filmikooli juhataja Poul Nesgaardiga, kelle koolijuhtimisstrateegia on nn hõõrde tekitamine, mille abil ta provotseerib ja togib inimesi, et ümbrus ja ühiskond muutuksid paremaks, et inimesed mõtleksid ja mõtleksid veel kord, muutuksid teadlikumaks, käituksid adekvaatselt. Just strateegia – mitte visiooni – väljatöötamine tekitab olukorra, kus on võimalik tegutseda.

Miks on arhitektuuri ja linnaehituse küsimusi nii keeruline inimestele seletada?
Ka siin on mitu vastust. Meie suhtluskeel on teistsugune ja muutub kohati elitaarsemaks, kui vaja oleks. Meil on vajadus olla erinev. Oleme vahetevahel rohkem mures üksteise – s.t teiste arhitektide – kui avalikkusega suhtlemise pärast. Sisemist tõsiseltvõetavust lisab pigem see, kui kolleeg, keda hindad, õlale patsutab, kui suhtlemine nendega, kes meie loomingut ei mõista. See osutab arhitektile kui kunstnikule ja taolist suhtumist võib valdkonnas endiselt kohata.

Kui aga teistpidi võtta, siis proovime teiste keele järgi joonduda. Näiteks püüame rääkida sama keelt inseneri või majandusteadlasega. Probleem on selles, et see ei tule meil väga hästi välja. Peaksime selle asemel hoopis oma teadmisi paremini edasi andma – rääkima sellest, millest me midagi teame. See muidugi omakorda ei tähenda, et peaksime veelgi introvertsemaks muutuma ja vaid arhitektkonnas isekeskis suhtlema, keskendudes seejuures vaid oma valdkonnale.

Kuidas üks arhitektuuri- (või ka üldisemalt kultuuri-) väljaanne tänasel päeval ellu jääb?
Võib-olla on vaja väiksemaid väljaandeid, mille tõestuseks oleme viimase kuue aasta jooksul – alates sellest ajast, mil CONDITIONSiga alustasime – näinud paljude ajakirjade sündi. Kultuurivaldkonna trükiajakirjad peaksid olema „silmaklappidega" ehk teisisõnu spetsialiseeruma konkreetselt oma kitsale nišile. Segasem on aga see, kuidas niisugust asja rahastada – sellele küsimusele polegi head vastust.

Milline roll peaks arhitektidel ja planeerijatel ühiskonnas olema?
See on väga tähtis küsimus ja sellele keskendusin ka oma loengus. Arhitektuuri ja arhitektuuriloome protsessi nähakse väga kitsalt. Samas arvame toimetuses, et teeme arhitektuuri, kui anname välja CONDITIONSit. Siin peitub üks algus. Arutasime Kopenhaageni ärikooli õppejõu Kristian Kreineriga CONDITIONSi 7. numbris, et arhitektil on kaks oskust: võime luua uusi seoseid ja võime eraldiasetsevaid üksikosi esteetiliseks mõtestatud tervikuks koondada. Kui neid kaht oskust vaadata, siis muutub kõik arhitektuuriks, kui näha asju läbi „arhitektiprillide". Enam ei saa väita, et arhitekt on ainuüksi see, kes maju joonistab.

Iben Falconer kritiseeris kord CONDITIONSis Taani nn kultuurikahurit. Näen ses paralleeli Eesti – miks ka mitte Euroopa – tänase suunitlusega arhitektuuriekspordile ja sellega seotud konsensuseotsingutele, et mis on hea arhitektuur. Falconer täheldab, et konsensus kui etteantud rollide, võimaluste ja kompetentsi piires tegutsemine on miski, mis on igasuguse loovuse vaenlane

ALEMÃO, MANSHIYA JA GOOGLE'I SURNUHALDUS

Veronika Valk

Tähelepanekuid Stockholmi kuningliku tehnoloogiainstituudi (KTH) arhitektuurieriala diplomitööde kaitsmiselt. Lisaks allakirjutanule osalesid jaanuarikuises žüriitöös Sam Jacob, tuntud briti arhitekt ja arhitektuuribüroo FAT üks juhte, ning Roger Riewe, austria arhitekt ning Grazis tegutseva Riegler Riewe arhitektuuribüroo äripartner.

Alemão *favela* Rio de Janeiros Brasiilias. Ja Frej Miro Fredrik Lind-Holmi diplomitöö kui strateegia, kuidas sealsete elanike eluolu parandada (juhendaja Bojan Boric). Slummid mitte ainult ei kasva, vaid söövad suurlinnu nagu umbrohi. 30% ehk kaks miljardit inimest elavat täna slummis. Arvatakse, et 15 aastaga jõuab see number 4 miljardini – pea pooleni planeedi elanikkonnast. Aafrika, India, Ladina-Ameerika... Angolas 86,5% elanikest slummis, Kesk-Aafrika Vabariigis 94,1%, Tšaadis 91,3%, Sierra Leones 94,2%, Bangladeshis 70,8% ehk üle 25 miljoni inimese, Kambodžas 78,8%, Haitil 70,1%. Brasiilias siis vastavalt 29%, mis teeb üle 45 miljoni inimese. Eks proovi seda Rootsist lahendada – ometi pakkus Frej, kes on aastaid Rios elanud, oma diplomitöös välja veekasutussüsteemi ja sellega seonduva asumikeskuse hoonetüübi, mis võiks aidata kohalike eluolu parandada.

Julia Eriksson „Water World".

Elenita Borgi töö „Must linn / valge linn" (juhendajad Ori Merom ja Charlie Gullström Hughes) fookuses oli Tel Aviv – vaid sajandivanune linn, mille tekke kohta on loodud müüt, justkui see oleks tühjalt kohalt, mereäärsetest düünidest „liivast tõusnud". Ometi oli siin Jaffa ja tänase Tel Avivi keskme vahel kunagi Manshiya-nimeline palestiinlaste küla, mis poliitilistel põhjustel maa pealt pühiti ja hiiglaslikuks lagedaks muruga kaetud pargialaks muudeti. Tuntud prantsuse arhitekt Jean Nouvel olevat esimest korda Tel Avivi külastades ühel katuseterrassil öelnud: „Mulle öeldi, et see linn on valge. Kas te näete valget? Ma ei näe mingit valget." 2007. aastal joonistas kunstnik Ronen Eidelman pargimurule kunagised külatänavad. Elenita diplomitöö läks aga sellest kaugemale – tema projekt teeb ettepaneku ehitada pargiala Hakovshimi (tõlkes Vallutaja) aia osas välja maa-alune Manshiya abstraheeritud tänavavõrk ehk avaliku ruumi osa. Kuigi Elenita töö on üldjoontes väga sümpaatne, siis tegelik maa-aluse ruumi elavdamine ja tegevustega täitmine oli lõpuni läbi mõtlemata ja liiga üheülbaline. Mitmekesine ruumikasutus – mitte ainult memoriaaliga piirdumine – oleks aidanud arhitektuuri kõvasti edasi arendada, projekti täpsustada ja seeläbi hulga huvitavamaks muuta.

Memoriaalide teemal pakkus Robin Belvén oma diplomitöös välja n-ö Google'i surnuaia (juhendajad Leif Brodersen, Teres Selberg ja Elizabeth Hatz). Idee sai alguse sellest, kui Robin sai sõbralt LinkedIni kutse – sõber ise oli aga juba mitu aastat surnud olnud. Kummituslikke surnuprofiile täis Google'i digiajastu virtuaalmaailm vajab Robini arvates rituaali, mis võimaldaks profiile kustutada – ja rituaal omakorda ruumi, kus seda teha. „Google'i surnuhalduse" pühamu kavandas ta Tantolundeni parki Stockholmis, kuid tegi seda äärmiselt konventsionaalselt, tsentraalsele keskteljele paigutatud sümmeetrilise vabaõhu- ja künka sisse uuristatud koobasruumina. Esimene neist ruudukujulise põhiplaani ja allapoole ahenevate sammastega, teine ringikujuline ja välisruumi omasid matkivate sammastega. Mäe sisse õgvendatud memoriaali siseruumi täidavad OLED-tehnoloogial põhinevad pikslid, mis kuvavad mälestatava virtuaalset elu, kui Google seda parasjagu süsteemist kustutab. Vaatamata kontseptsiooni ja tehnoloogia värskusele mõjus arhitektuur liialt tavapäraselt memoriaallik-monumentaalse, sentimentaalse ja raskena.

Üks teinegi töö keskendus „mäele" ja selle sees toimuvale – Julia Eriksson rekonstrueeris ühe Stockholmi kaheteistkümnest joogiveereservuaarist (juhendaja Anders Wilhelmson). Uggleviksreservoareni veetorn ehitati 1935. aastal moder-

Tor Inge Hjemdal. Foto: Reio Avaste.

nii kunstis kui poliitikas. See-eest osutab ta „dissensusele", milleks on infoedastus viisil, mis ei kopeeri ega imiteeri olemasolevat ega ka vastandu sellele aktiivselt, vaid avab võimalusi teisitimõistmisele või -mõtlemisele. Kas arhitektuuripraktikas on tänases neoliberaalses majanduskontekstis veel kohta sellisele „dissensusele"?
CONDITIONSi 10. numbris lahkasime erialasisese kriitika puudumist. Kriitika on asendunud kuulujutuga. Ja sel on seos konsensuse-dissensuse küsimusega. Kuulujutt toidab mõlemat. Tänases ühiskonnas, kus otsime silmapilkset tunnustust, oleme kaotanud võime arendada oma eriala edasi kriitika ja „dissensuse" abil. Tuleb vaadata, kuidas arhitektuuri luuakse – protsessi ja arusaama selles kontekstis, milleks on sageli linn. Arhitektuuri loomeprotsess on muutumas, sest uus kapitalism on senisest sotsiaalsem ja ei põhine enam nii paljus äritehingutel. Kasutame töövahendeid, mis toetavad nii seda muutust kui nihet üleilmselt kohalikule. Me ei peaks lähenema keskkonnale enam lihtsalt kui objektile või objektide kogumile, vaid võiksime näha seda kui arengut, lina kui protsessi. Selles peitub suur potentsiaal teha midagi, mis polnud turumajanduse mudeli puhul võimalik – kaasata erinevaid osapooli ning seada neid seeläbi jõupositsioonile. Kui tootmine ja rollid muutuvad, teiseneb ka „dissensuse" olemus – täna keskendume suures osas sellele, mida tellija tahab.

Ajakirja CONDITIONS leviala ulatub Skandinaaviast USAsse ja mujalegi, tiraaž orienteeruvalt 2500. Autor: CONDITIONS

Mõned aastad tagasi kirjutas Rachel Armstrong CONDITIONSis, et arhitektuur on keskkondade loomise tehnika – selle esmane ülesanne on tekitada sünteetiline nahk inimestest loojate ümber ja keskkond, kus asukad saavad lähiümbruse enesele sobivaks timmida, kõrvaldades sealt vaenulikud elemendid. Ajalooliselt on parimad ehitusmaterjalid olnud inertsed ja keskkonna suhtes agressiivsed. Ta viitas sellele, et arhitektuuri ja looduse vahel peaks toimima mõlemapoolne, kahesuunaline suhtlus, et jõuaksime nn elusa tehnoloogiani, milles arhitektuur ja loodus on sümbioosis. Kui kaugele oleme sel teel – aineringluse mõttes sümbiootilise elukeskkonnani – jõudnud?
Seda küsimust saab vaadata nii füüsilisel kui abstraktsel tasandil. Füüsilise poole oskab Armstrong ilmselt ise paremini lahti seletada, kuid abstraktse osas keskendus geoloog Minik Rosing CONDITIONSi 11./12. numbris eelmise aasta Veneetsia biennaali kontekstis adaptsioonile, kohanemisvõimele. Selleks et mõista loodusega sümbioosis elamist ja elukeskkonna aineringlust, peame mõistma adaptsiooni, kohanemise sisu. Ja ma arvan, et me pole sel teel just kuigi kaugele jõudnud. Vaadates kas või säästva arengu diskussiooni – see, kui säästlikud me oleme, sõltub meie kohanemisvõimelisusest. Pärast pikka jutuajamist Snøhetta arhitekti Kjetil Trædal Thorseniga ütles ta, et demokraatial on vaja leida oma vorm. See kõlab kokku varem välja öelduga, et keskkonna loomise protsess on muutumas – II ilmasõja eelsest ja järgsest linnaplaneerimisest turusõbraliku projektipõhisuseni, sealt edasi elukeskkonna loomise tulevikumudelini. Eks see kõik ole vaevarikas nii osalistele kui demokraatiale tervikuna. Ja seetõttu on Thorseni ütluses oma iva, kui ta kõneleb sümbiootilise elu mõistest.

nistliku betoontemplina (autor Paul Hedqvist), tänaseks on mahuti liiga väike, esineb probleeme veetaseme hoidmisega, konstruktsioon on väsinud ja turvanõuded vee kvaliteedi tagamiseks oluliselt rangemad. Kummalisel kombel otsustas Julia maskeerida uue veetorni sõna otseses mõttes mäeks. Tehisküngas näeb välja vägagi imposantne – justkui „päris" –, tekitades žürii seas elava diskussiooni sellest, kuidas me ümbritsevat maastikku tajume, mis on „reaalsus" ja mis on kuvand. Vaatamata provotseerivale ülesandepüstitusele jättis töö puhul soovida mäe sisemuse konstruktsiooni lihtlabasus – kontseptsiooni edasi arendades oleks võinud autor jõuda sümbiootilisema lahenduseni, mis õpib loodussüsteemidest ja pakub seeläbi „elusamat", paindlikumat ja tehnoloogiliselt põnevamat tervikut.

Hüperreaalsuse teema kulminatsiooniks ja seekordsete kaitsmiste tipuks oli Beatrice Orlandi „Opus Alchemicum" (juhendajad Ori Merom ja Charlie Gullström Hughes). Äge töö müütidest ja mõjudest, isegi kui see otseselt (tavamõistes) arhitektuurini vaat et ei jõudnudki. Beatrice uuris inimeste käitumise ja elukeskkonna vahelisi seoseid Rumeenia näitel – varemed ja kuld, nähtamatud väärtused ja peidetud mõjud, kadunud maa ja soovunelmate nostalgia, metamorfoosid ja mustlaspaleed, diasporaa ja kostüümid. Kõik kokku üks mõjus arhitektuuri-alkeemiline *performance*, mis näitas KTH akustikalaboris helitorni, purskkaevu ja salaaia projektina esitletuna veenvalt, kuidas ähmastest ideedest võib kooruda muljetavaldav tegelikkus. Töö justkui konstrueeris uusi kujuteldavaid müüte, kuid seeläbi harutas edukalt lahti ka Rumeenia seniseid müüdipüüniseid. Kui Beatrice'i töö puhul millegi suhtes kriitiline olla, siis võiks öelda, et autor ehitas diplomitöö lõpptulemuse üles liialt teadusliku eksperimendi protokolli järgivalt – siin oleks töömeetodi ja -protsessi osas oodanud suuremat leidlikkust. Samas tuleb nõustuda, et Beatrice'i pakutud metodoloogiat järgides on võimalik mis tahes kultuuriruumis tõenäoliselt üsna huvitavate tulemusteni jõuda.

ANARHITEKT

ARHITEKT MUST

Arhitekt Must on eesti arhitekt. On õppinud Eesti Kunstiakadeemias sisearhitektuuri, arhitektuuri ja linnaplaneerimist ning osalenud mitmes ülikoolis arhitektuurimagistrantuuri programmides (Londonis, Kopenhaagenis, Delftis, Viinis).
Praegu tegeleb Must omanimelise arhitektuuri- ja disainibüroo rajamisega.

Arhitekt Must kannab Philip Johnsonilt saadud prille ning Steve Jobsist üle jäänud musta pluusi. Foto: Arhitekt Must.

Mis on ulme?
Ulme on paljusus – olla vallaline, omada armukest Pariisis, olla kahe lapse isa, olla abielus mehega.
Mis on funktsionaalsus?
Arvuti renderdab, 3D-printer prindib, CNC freesib, mina magan.
Mis on koht?
Vana trükikoda. Tatari 64. Ruum 3013. Reedel kell 18.00… Valpolicella Ripasso.
Mis on omal kohal?
Plaanid, lõiked, vaated, sõlmed ja vana hea seletuskiri.
Mida on vaja?
Tahan endale isiklikku laserlõikurit.
Mis on üle?
Üle on suhtumine, et siin perifeerias ei saagi arhitektuuri teha.

LUULE ON KUTSE MEDITATSIOONILE

Küsis Riina Jesmin

Peter Sragher, üks veebruaris Rumeenias ilmuva tänapäeva eesti luule antoloogia toimetajatest ning Hullunud Tartu festivali värvikamatest väliskülalistest, kirjutab ja tõlgib mitmes keeles, kuid on luuletajana sellele vaatamata peamiselt vaikuseusku.

Sinu esimene luulekogu „Miks andsid mulle vihkamissuudluse" ilmus 2005. aastal. Kas mäletad, millal hakkasid luuletama?
olin vetsus, mida mu vend **thomas** nimetas **trooniks**, nagu oleks tolles istmes midagi kuninglikku, mõjukat, palusin kiiruga kirjutusmaterjali ja sain joonistusvihikulehe, õigupoolest kartongitüki, millele talletasin mõtted, mis mulle enam pähe ega hinge ei mahtunud, sestap on luuletuse pealkiri *joonistusvihiku tippudel*. rumeenia keele õpetajale **nicolae saftule**, intelligentsele inimesele – ta andis 1967. aastast alates välja kooli ajakirja secolul XX, mille rumeenia-, saksa- ja inglis-keelsete kirjutiste autoriteks olid õpilased ja illustraatoreiks andekad kunstiõpilased –, meeldis see nii väga, et ta otsustas avaldada luuletuse gümnaasiumiklasside osas; kõrval oli ühe gümnaasiumiõpilase joonistus, mille oli inspireerinud minu luuletus. *ut pictura poesis*.

Sa oled kirjutanud palju luulest ja luuletajast, keelest, vaikusest, sõnadest. Oma esimeses luulekogus ütled, et luule on vaikimine. Ühe kogu pealkiri on „Kuula vaikuse juttu" ning proloogis ütled järgmist: „language doesn't exist. words don't exist; they are only a cluster of sounds that travel through space, reaching the ears, producing noise, and disturbing silence" („keelt pole olemas. sõnu pole olemas; need on vaid helikobarad, mis liiguvad ruumis, jõuavad kõrvusse, tekitavad müra ja häirivad vaikust") Luule, sõnade, vaikuse ja vaikimise suhted on sulle olulised. Miks?
ma arvan, et minu jaoks sai ajapikku väga tähtsaks kõne, mille pidas suur luuletaja **paul celan** büchneri auhinda vastu võttes ja mille ta lõpetas sõnadega *luule on vaikimine*. **celan** ei tahtnud öelda, et luule peaks olema sõnatu: luule peaks olema meditatsioon või kutse meditatsioonile; tähtsad on sõnad, mis kutsuvad meditatsiooni vaikusse. luule pole lõpp-punkt, nii nagu pole lõpp ka teatritükk või maal, mitte miski, mis loob ilu. need panevad vaid alguse sellele, mis on kunstiloomes kõige tähtsam: virgutada inimest sügavamalt tundma, kaugemale mõtlema. kunstiteos inspireerib.

Sa oled kirjutanud luulet ja esseid mitmes keeles. Millistes võõrkeeltes oled kirjutanud?
olen mitme keele keskel kasvanud. bukaresti *saksa lütseumis* õpiti süvendatult saksa keelt, aga ka rumeenia keelt ning II klassist alates inglise keelt, hiljem ladina ja prantsuse keelt. olen maast madalast polüglott. hakkasin saksa keeles rohkem kirjutama, eriti pärast 1989. aasta revolutsiooni, kuna sain austrias mitu stipendiumi. mind rikastas elav, mitte raamatukeel, millega puutusin kokku koolis ja ülikoolis, kus õppisin saksa ja inglise keelt. ainult kohapeal räägitav kõnekeel annab aimu keele tõelisest rikkusest. samal ajal hakkasin kirjutama ka inglise keeles, iseäranis pärast suure esineja **anne waldmani** õpituba viinis. hispaania keelt tahtsin õppida juba ülikoolis, aga ei õnnestunud, sest õppisin juba liiga palju keeli. kuna mind on kutsutud hiljem mitmele ladina-ameerika luulefestivalile, läks mul korda veidi seda ilusat keelt omandada ja ma olen ka mõne hispaaniakeelse luuletuse kirjutanud.

Sa oled saksa keelest ka palju tõlkinud, eriti austria autoreid. Mis seob sind Austriaga?
olen tõlkinud rumeenia keelde viie tänapäeva austria luuletaja teoseid ning andnud välja ka antoloogia, milles on esindatud seitse praegusaja austria luuletajat. kuus kakskeelset raamatut ja üks kolmekeelne, ilmusid üheksakümnendatel aastatel. austria saatkonna ja seejärel bukaresti austria kultuurifoorumi abiga olen toonud viimase kahekümne aasta jooksul maale luuletajaid ja isegi kunstnikke, korraldanud austerlaste arhitektuuri- ja fotonäitusi. olen õppinud tundma paljusid luuletajaid, nii neid, kes kirjutavad riimilist luulet, kui ka neid, kes kirjutavad viini murdes – vahva traditsioon –, nii prõmmiluuletajaid ja luuleesitajaist poeete kui ka mässulisi luuletajaid, kes kirjutasid vaid paberilipikutele ning kleepisid neid majaseintele või kinnitasid nööriga postide vahele ja said trahvi, kuni kultuuriministeerium tunnistas, et tegu on kunstivormiga, luuletajaid, kes laulavad oma luulet, inglise, türgi, araabia, liibanoni, venezuela, colombia, egiptuse jt luuletajaid, kes elavad viinis, helipoeete jne. möödunud suvel kuulasin ühel luulefestivalil hiina luuletajat, avasin visuaalse poeesia näituse. möödunud kuul oli mul *performance* luuletaja **wolfgang ratziga**, kes laulis oma luulet saksa ja hispaania keeles ning saatis end kitarril, ja mina lugesin rumeenia, inglise, saksa ja hispaania keeles. mis seob mind austriaga? saksa keel ja isapoolne vaarema, kes sündis 1863. aastal ühes viini-lähedases külas, mis on 1903. aastast alates viini osa. mul on viinlase juured ja ma võin käsi südamel öelda, et tunnen end viinlasena.

Tihti öeldakse, et luule on tõlkimatu. Mida sina arvad? Kuidas lahendad tõlkeprobleeme?
mõnikord on tunne, nagu jookseksid peaga vastu seina. eriti tihti juhtub seda riimilise luule tõlkimisel. kuidas leida vasteid? võtad teksti ja venitad seda nagu kummi, et välja tuleks ideaalne lõppriim?!? või saab sinust selline tõlkija nagu mõned meie luuletajad, kes murravad kergemeelselt truudust tõlgitavale tekstile ja selle vaimule ning saavad maha versiooniga, millel pole originaali autoriga midagi ühist? või tõlgid mõtet ja vaimu ning loobud riimist? sellised dilemmad kerkivad tõlkija ette, kes tahab algupärast teksti oma emakeeles võimalikult hästi edasi anda. oleks siiski ekslik öelda, et raskusi tekitavad vaid need poeedid, kes kirjutavad riimilist luulet. on krüptilisi, käsitamatuid luuletajaid, kelle mõtet on raske tabada. tõlkisin austria luuletaja **christian loidli** (1957–2001) luulekogu. ühest luuletusest ei saanud ma eriti hästi aru. **loidl** tunnistas, et kirjutas teksti marihuaana mõju all. nii et ta ei teadnud enam ise ka täpselt, miks üht või teist kirja pani. ta lubas mul selle luuletuse vabamalt tõlkida.

ALTERNATIIV: KATSED NIMETADA TEGELIKKUST

Märten Rattasepp

„„Koha" poole liikumine ei saa tegelikult kunagi lõppeda, saart pole võimalik (või ei tohigi) lõpuks nimetada, sest nimetamine luhtab kogu ettevõtmise."

„Etüüde nüüdiskultuurist 4. Katsed nimetada saart: artikleid fantastikast"
Koostanud Jaak Tomberg, Sven Vabar
Tartu Ülikooli Kirjastus, 2013

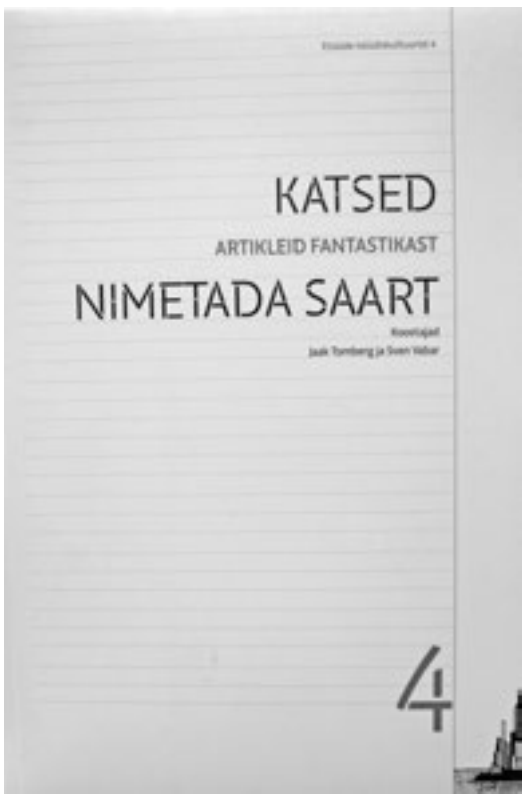

Õhk on utoopiast tihke, nagu teavitab lugejaid kogumikusarja „Etüüde nüüdiskultuurist" neljas number „Katsed nimetada saart", mis koondab artikleid fantastilisest, ulmelisest ja utoopilisest mõtlemis- ning kujutamislaadist kirjanduses, kunstis ja mujal inimlikes väljendusvormides. Tahaks öelda, et utoopilisus on üle pika aja uuesti aktuaalne, kuid tegelikult süveneb minus aina rohkem tunne, et utoopia pole kunagi kuhugi kadunudki. Utoopiline mõtlemine ja utoopialaadsete süsteemide aktualiseerimispüüded on läbinud hulganisti variatsioone, visioone ja ilmselgeid tagasilööke; utoopia mõiste oma tavatähenduses on tõesti „määrdunud", nagu tõdeb Jaak Tomberg (lk 96), kuid siiski leiavad tänapäeval aset mitmesugused rehabilitatsioonikatsed. Modernses keerukas/ebakindlas ühiskondlikus olukorras toimuvad uued transformatsioonid, üritatakse avastada värskemaid utoopilisi potentsiaale, nende esinemist seninägematutel viisidel. Arvatavasti võiks sellist käitumisstrateegiat pidada paratamatuks, kuna fantastiline on reaalse igipõline kõrvalsfäär, n-ö sama mündi teine külg, mida pole võimalik unustada.

Sissejuhatusena tõden, et tegemist on väga väärtusliku ja informatiivse kogumikuga, mis aitab mõista fantastika, ulme ja utoopia olukorda ning rolli Eesti kultuurimaastikul. Alapealkiri „Artikleid fantastikast" annab kätte üldise suuna, mille jagaksin aga põhimõtteliselt kaheks: ühele poole jäävad tekstid konkreetselt fantastikast/ulmest, teisele poole aga utoopiatest ja utoopilise mõtlemise väljendusvormidest. Teine osa on selges ülekaalus. Utoopia erinevad žanriilmingud on, eriti tänapäeval, ulmekirjandusega mitmekülgselt läbi põimunud, kuid utoopiline kipub siiski omandama teatud mõttelist ja suhtumuslikku nihet, pürgides fiktsionaalsusest väljapoole ja hägustades piire reaalse ja fantastilise kokkupuutealal – taoline nihestatud omapära loob mulje, et ollakse muu ulmelisega võrreldes normatiivsem ja ettekirjutavam, ning fiktsiooni on seega võimalik pärisellu üle kanda, konkreetsemalt rakendada. Kuid utoopiatest hiljem. Koguteosest saab mõistlikult sissejuhataval määral aimu, kuidas alustasid fantastika ja ulme, milliseid arenguid on toimunud mõisteliselt, ajalooliselt, žanri- ja vormieksperimentides, mõjutatuna erinevatest vooludest ja nähtustest. Selleks on näiteks asjakohane Andrus Oru artikkel „Pilk eesti ulmekriitika tulemisse ja olemisse" (lk 14–30), mis annab paraja ülevaate

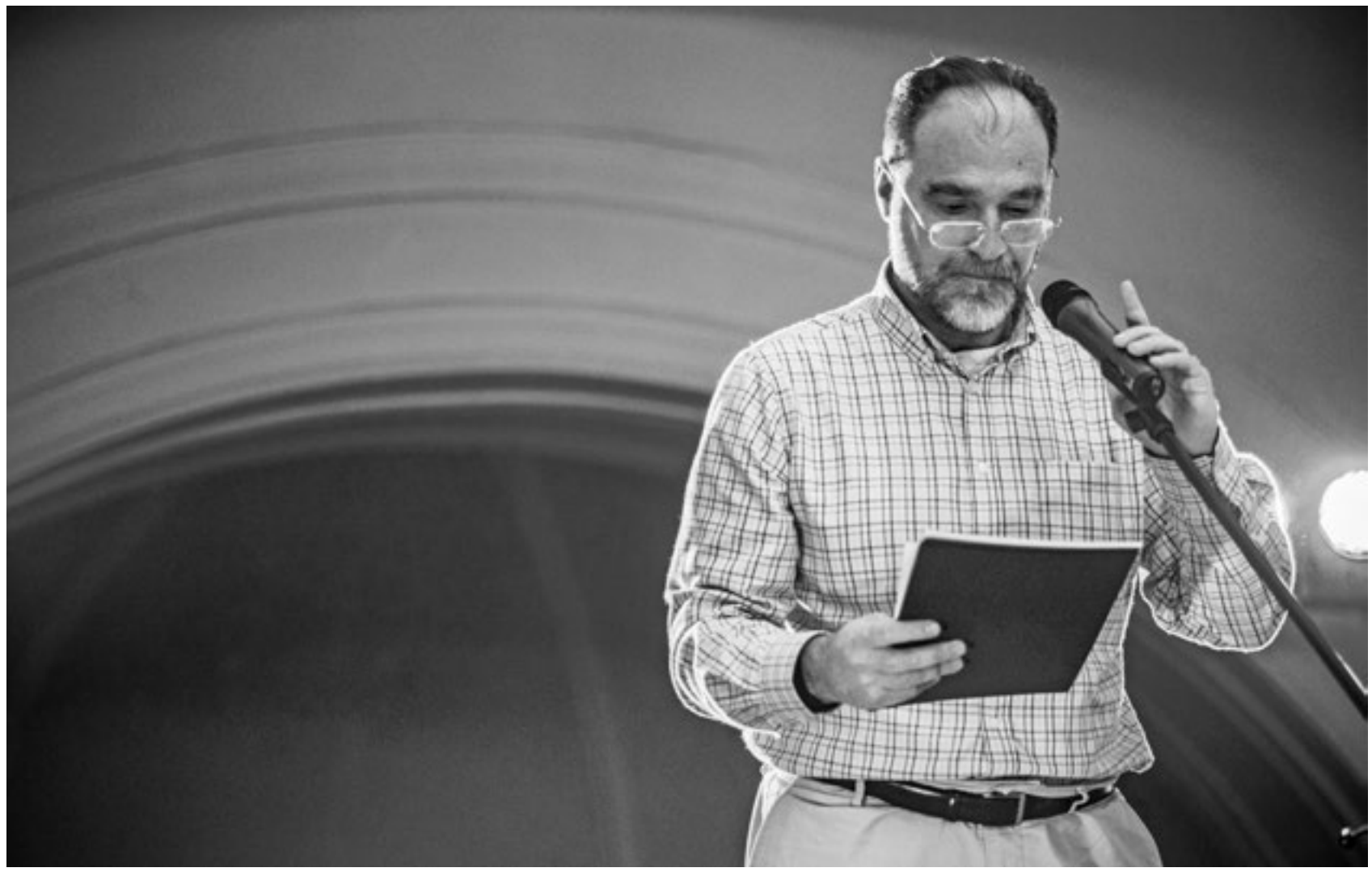

Foto: Patrik Tamm

Millised on sinu sidemed Eesti ja eesti luulega? Millal sa eesti luule avastasid?
2007. aastal tutvusin ühel rumeenia festivalil **triin soometsaga**, 2009. aastal berliini luulefestivalil **jaan maliniga**. 2010. aastal **jaaniga** vesteldes tuli mulle mõte anda rumeenias välja tänapäeva eesti luule antoloogia. idee teokstegemiseni ei kulunud kaua aega ja 2011. aastal algatasin projekti bukaresti kirjastusega *tracus arte*. antoloogia koostajad on **jaan malin** ja **triin soomets**. **mart velsker** tartu ülikoolist kirjutas eessõna. antoloogia hõlmab 16 elavat eesti luuletajat. kahjuks on vahepeal surnud **andres ehin** ja **mari vallisoo**, aga me otsustasime nad antoloogiasse sisse jätta, sest alustasime koos nendega ja nad on antoloogia osa.

seisin vastu mõttele teha baltimaade luule antoloogia, kuna see on eeskätt poliitiline mõiste, millel pole eesti keele- ja luuletegelikkusega mingit pistmist. mulle tegi rõõmu igakülgne toetus eesti kultuuriministeeriumilt ja eesti kultuurkapitalilt, kus saadi aru ettevõtmise tõsidusest ja tähtsusest. raamat ilmub selles kuus. esitluse korraldame suvel bukarestis ja veel ühes rumeenia linnas, kutsutud on neli autorit ja tõlkija. mul on hea meel, et sain tõlke viimistlemises osaleda. see pani mu rumeenia keele taju proovile. enda meelest valdan rumeenia keelt... ha-haa.

Sa tegeled ka fotograafiaga. Milline roll on fotograafial sinu loomingus?
mu ameerika ühendriikides elava vennatütre **zoe** foto oli ühe mu luuletuse inspiratsiooniks. vaat mida tähendab innustav ja ilus foto. see erutab. kirjutasin luuletuse inglise keeles, kuna selline oli tol päeval mu *feeling*. 2002.–2003. aastal austrias prateri pargis tehtud mustvalgetest fotodest korraldasin näituse *elav puu, murtud puu, surnud puu*; kuna soe, ilus, arukas puit pakkus mulle huvi, kirjutasin ka meditatsioone puidu teemal, ent kõik pildistati ja pandi üles ning helindati 2007. ja 2008. aastal ühel multimeediaüritusel. kunstnik on kunstnik kõiges, mida ta teeb. selles, kuidas ta tänaval kõnnib, kuidas räägib, kuidas riietub. inimene ei näe kõike, sest ta lõikab tegelikkusest ära osa, mis äratab temas ilutunde. pildistamine tähendab, et valid tegelikkusest värvi ja soojuse hetke, mis on sulle ilmutuslik. tegelikkus on ilusam kui kunstniku looming. olgu sul vaid silmi seda näha. sellest piisab. isegi kui sa seda filmile ei talleta, võib pilt su elu muuta.

---

ulmežanri taustast ja arengust – soovitatav kõigile, kes tahavad mõista ulmet ning selle olukorda Eestis. Lisaks pakutakse ohtralt viiteid vajalike lisamaterjalide juurde.

Seeläbi demonstreeritakse ka ehk paljudelegi tuntud tõika, et ulme ja fantastika esinemine ning osakaal pole eesti kultuuris juhuslikud või harvad, varjusurma vajunud nähtused, vaid tegemist on pikemat aega kestnud mõtte- ja representatsiooniviisiga. Samas aga ilmneb intrigeeriv identiteedikriis – kahetisus, kestev üritus end leida ja paika panna. Eesti kultuuriruumis kasvanud kirjandushuvilist mõjutab mõistagi Nõukogude Liidule omase ideoloogiaga ulmetaust, mis kohtub Lääne ideoloogiatele vastavaga. Kas lõpptulemuseks on uute, värskete perspektiividega hübriid või mingisugune ebamäärane ollus, mis pole suutnud oma kohta ja identiteeti leida? Kuigi tugevaid kodumaiseid ulmeteoseid leidub praeguseks üsna palju, kaldub üldpilt minugi arvates pigem teise variandi poole – omanäolisusest jääb enamasti vajaka.

Valdav osa kogumikust keskendub aga „utoopia" küsimusele, alustades mõiste arengust – esimestest kasutustest, etümoloogiast ja tähendusest (Meelis Friedenthali artikkel, lk 32–38) kuni kõikvõimalike tänapäevaste ilminguteni – kirjanduses, kunstis, helides, filmides, arhitektuuris, koondades seega utoopilist nii tahkes kui mõttelises, kuni kõige tavalisema igapäevani välja. Selline utoopia totaalsus võib paista esiotsa kummastavana, jättes mulje, et muud peale fantastilise polegi olemas. Avaldub siin mõni soovmõtlemine, unistuslik või lohutav tõlgendamispraktika, mille järgi igapäevane ehk „normaalne" on tegelikult fantastiline? Aidatakse sedakaudu genereerida muljet, et tegelikult elame erilist ja tähenduslikku elu, mis eksisteerib kusagil tavalisuse pealispinna all varjatuna, kuid mida on võimalik piisavalt süvenenud diskursiivse kaevamistöö kaudu avastada ja avada?

Vastava käitumisstrateegia tagamaa ei pruugi olla väga mõistetamatu, on ju ulme ikkagi olme teine külg – „teistsugust" üritatakse näha või otsida kõiges, kas või puhtalt reaalsustunnetuse transformeerimise eesmärgil. Vahel juhtub, et inimest ümbritsev variatsioonideta igapäev ehk rutiiniolukord muutub vastumeelseks, kui sellised mõisted nagu lineaarne, normaalne, stabiilne domineerivad mõtte- ja kogemustasandil. Reaktsioonina esindab utoopilisus teatud laadi igatsusteksti, katset konstrueerida endale fantastilist, kuna selle kohalolek on vajalik normaalseks kognitiivseks tööks, näiteks puhkuse või ka loomingulisuse eesmärgil. Utoopiline läbitungivus kummastab nagu Šklovski või Rancière'i stiilis esteetiline nihketegur, mõjuallikas, mis ümbritsevat dominanti moondab, transformeerib, kummastab – tavaolukorra rikkumine sunnib inimest seepeale perspektiivinihkele ning teistsugusele mõtlemisele.

Nagu selgitab Friedenthal, oli ka More'i algne „Utoopia" n-ö harjutus, mõtteeksperiment; eesmärgiks mitte niivõrd konkreetse ideaalühiskonna kirjeldus, kuivõrd selle koha otsimine või koha poole liikumine. „Ehk siis More'i kirjeldus kohast, kuhu tema arvates võiks või peaks inimkond teel olema ja mis võiks olla inimkonna koht – teostatuna liikumises. Nagu eespool antud liikumise definitsioon ütles, on see olemise tegelikustumine võimaluste piires." (lk 37) Kuna tegelikud utoopilised projektid on olnud grandioossed läbikukkumised ning indiviidi ja ühiskonna suhe on muutunud keerukamaks, kandub utoopiline potentsiaal aga mitmel moel abstraktsemalt ühiskondlikult sfäärilt sisemiste või isiklike väljundite ja ilminguteni.

Üks küsimus seisneb selles, kas tegelik tehnokraatlik kultuurisituatsioon mõjub tõesti oma ülikiires ja dünaamilises muutumises ning käitumises sellisena, nagu on kirjeldanud Jaak Tomberg (vt artiklit ajakirjas Science Fiction Studies, vol. 40 ja selle kõrvale artikleid käesolevas kogumikus, nt lk 160). Ehk siis olukord, kus erakordselt paljususlik ja intensiivistunud hiliskapitalistlik elukeskkond, mis käitub nagu poleks tal lõppu, äärt või piirjoont, vaid nagu ta oleks saavutanud täiuse, ongi nii võõristav (õõvastav) ja ulmeline, et muid tajukategooriaid üle ei jää. Et elamegi konstantses nihestatud ulme-/utoopiaseisundis, mille liigkiire arenemise keskel on praktiliselt võimatu hoida käigus tõlgendus- ja tähistusprotsesse, mis aitaksid hõlmamatuks kujunenud maailmategelikkust korrastada. Ambivalentne utoopilisus lõhestab niisiis iga tasandit, mis seletab fantastiliste seikade ilmnemist kõikvõimalikes valdkondades – alaliselt kohal, hämara ja ebamäärase udu, st „võimalikkusena", kuid ealeski täitumata, kuna utoopilisus tühistub hetkel, kui võimalikkus muutub tegelikuks. „Koha" poole liikumine ei saa tegelikult kunagi lõppeda, saart pole võimalik (või ei tohigi) lõpuks nimetada, sest nimetamine luhtab kogu ettevõtmise. Utoopia ei saa aktualiseeruda: mõtteeksperimendist väljaspool muutub utoopia totalitaarseks, domineerivaks, rõhuvaks, õõvastavaks, lausa vägivaldseks süsteemiks – düstoopiaks. Mõistagi, kuna oma mõjuteguri tõttu on utoopilisus ennekõike moondaja, nihestaja, isegi lõhkuja; võimalikkust minetades peab ta aga asuma stabiilseks ja konkreetseks, kaotades omaenda põhilisema tööprintsiibi ja tähenduse.

Kasutades Friedenthali kokkuvõtvat kommentaari (lk 38) utoopiate kohta: „Tegemist on niisiis teatava võimaliku (potentsiaalse) maailmaga, mille eesmärk ei olegi ilmselt mitte kunagi olnud midagi muud kui tundma õppida (aktuaalset) ühiskonda." Selle põhjal võiks kirjeldada kõiki kogumikus leitavaid kirjutisi sisevaatlusena – need on mõtteeksperimendid, mis seisnevad tänapäevases kultuurisituatsioonis isiklike, igapäevaste, kuid ka ühiskondlike algtingimuste muutmises-moondamises ning tagajärgede vaatlemises.

Tere-tere, kõik see pere!*

Unistus on salakaval, õieti sisaldab unistuse paradoks paratamatust siin ja praegu. Unistamise taltsutamise kaks alusprintsiipi: vältida konkretiseerimist ja suunata unistus jõuga reaalsesse lähitulevikku. Suits, vein sisse ja teki alla unistama!

...

Kuule, see Krull on ikka natukene totakas! Tegelikult juba alates alguse ärritusest, pingest, mis hetkeks just kui vabaneks murdosasekund kestvaks suudluseks, ent tõmbub kohe ja konkreetselt tagasi. Lõppeks jääb keel suulae külge toppama, „llll" viib suunurgad küll kõrgele üles, aga teps mitte ilumeelseks naeratuseks, vaid, vastuoksa, totraks irvituseks – isegi huuli pole kokku surutud. Keel kõditab suu happelises keskkonnas. Ahsoo, ja Hasso! Hasso on implitsiitne küsimus. Viimaks lähevad huuled ettepoole, just kui otsiks silmapiiri, aga suudlus lõppeb eikusagil, jääb tühjusesse nõutult küsima. joosep on muidugi oluliselt mehisem. „Oo" on alati mehine suudlus. Nagu proosagi. Avasilp viib huuled torusse armastuse objekti otsima, teadmata, et armastuse objekt on armastus ise. Teine ja viimane staadium toob jalad tagasi maa peale, teeb pikale hedonismiaktile radikaalse lõpu.

...

Kui ruumist tulnud mõte segab sisemist mõtiskelu, tekib mõlemapidine segadus (arusaamatus). Pyyd hoida sissepoole näib alati õigem. See õigsus võib olla siiski kysitav, kindlasti on see mugavam. Nagu armastus. Väljaspoolse argipäeva sisenemine ei pruugi tegelikult olla alaväärsem. Argipäevamõtisklus, ratsionaalsus on altruistlikum – egoistlik nõndasamuti, aga teises plaanis. Sisekaemus on pettemanööver par excellence. *Mõte lyngas yle-eelmise ja eelmise mõtte vahel, taipamine, et viimane mõte oli yle-eelmise mõtte mittetaipamine.*

...

Luule on seevastu naise suudlus! Seetõttu võib esiti proosaluule näidagi nii idüllilisromantilisena, aga see on eksitus. Mõelda vaid. Mees alustab suudlust (PROO), ootab pisut ja naaseb peagi kõige argisemasse asendisse (SA), et teha ruumi inglikesele! Uu, kui peenelt, graatsiliselt sirutuvad suudluse alguses huuled ettepoole, milline võrratu armastusakt (LUU)! Aga see pole veel kõik! Suudlusele järgneb võrratult meelas, tagasihoidlik naeratus (LE). Sisemine naeratus jääb püsima ka pärast luulet. Vaid vähesed mõistavad, et just siin peitub kirjanduse suurim traagika – luule algab siis, kui proosa lõpeb, nad ei kohtu eales, õieti ongi proosa olemas vaid seetõttu, et olla enne luulet, ihaldada, aga alati ilma jääda. Orpheus ja Eurydike! Aga ilma „ja-ta".

...

Kui MINA leiab koha iseendas, pole MINUl mujal kohta. Ei luules, ei kunstis... Kui MINA sobib MINAsse, sobib ta ka SINAsse. MEIE on egoism. Mina domineerib domineeriva SINA yle. Teise sisenemisega muutub kõik veel keerulisemaks. MEIE sobitumine ruumi pole sisuliselt võimalik. MEIE sisekontsentraatide teisenemine muudab näiliselt pysivat MEIEt. Algab osakeste yha suurenev kaugenemine. Kuni revolutsioonilise avastuseni, vale avastamiseni. ***1*** *on lahendus!*

...

Miks paganama pärast räägitakse kirjanduse puhul alalõpmata armastusest sõnade vastu? Luulel ei ole sõnadega suurt midagi pistmist. Luule on väli, vastastiktoime, pinge, erinevus. Kui muusika algab vaikusest, siis vaikusest algab ka luule, teda peab kuulama. Niisiis on küsimus vaid vaikuskvaliteedis ja kuulaja kuulamisvõimes. See pinge sarnaneb piinaga, ta nõuab pieteeti ja tähelepanu. Alles vaikusearmastuse kaudu võib liikuda edasi sõnade juurde, sest vaikus ei ole pimedus, vaid valgus hoopistükkis. Sõna on pimedus.

...

Mis saab? Ära kirjuta enda mõtet! Mõte on purjus. Kirjuta armastatud SÕNA.

...

Vahel üritad ronida muusikasse, aga tulutult. Siis jälle avastad end läbinisti selle seest nagu iseenesest. Ja enam ei saa nagu hingatagi. Sõna muidugi tahab hingata, sest sõna on hingega keha. Vaikuses ei ole mõtet teda vaadata vaid ühest küljest, vaikuses saab tema ümber joosta, üle sõna hüpata, alt läbi ronida. Selleks sõnad ongi, et nendega mängida. Aga kui juba keha, siis olgu keha, ja sellega tuleb arvestada. Kõige hullem, mida teha saab, on ruum üheks punktiks taandada. Sõna on ikkagi ligimene. Kui ei ole tahtmist teda kallistada, tuleb eemale hoida, mitte kasutada! Või hakata iseend parandama.

...

Kuidas ylepea hakata iseennast leidma? Leia iseend! Aga kuidas, mismoodi? Kust alustada? Kuidas algusest edasi minna? Kas otsida ruumist endale kohta või mitte? Kas sobitada, teisendada end valitud ruumiosaga, lihvida nurgad? Ruum võib olla kuitahes passiv, kuitahes inspireeriv, aga ideaalset klappi ei teki kunagi. Või luua ise ruum, millesse hakata end sobitama? Aga see on ju vale. Või lihtsalt kulgeda? Aeg saab alati otsa. Kas leida iseend kõigepealt? Siis leiad end aja ja ruumita, sinna sobitumine või mitte ja sobitusmäär on juhuslik. Keskteed ei ole. Ruum tõmbab enda poole.

...

Kujutagem ette sellist situatsiooni. Mees või naine istub (küllap vanaaegses rõivastuses) kirjutuslaua taga ja silmitseb lindu. Ta peab saatma üliolulise kirja mõne maa ja mõne mere taha (ilmselt armastuskirja). Teda painab vaid üks küsimus. Kas tappa lind, et saada kirjutamiseks sulg, või jätta lind ellu, et oleks, millega kiri teele saata. Kui on sulg, pole millegagi kirja teele panna; kui on millega saata, pole jällegi kirja. Või läkitada vähemasti tühi kiri? Milles seisneb antud olukorra poleemilisus? Mõistagi selles, et sule jaoks läheb tarvis hane ja kirja läkitamiseks tuvi! See on luule.

...

Väsimus avaldab end kõikjal. Yks on energia vähesus, aga juba igasugune järeleandmine kas või kehaasendis õhtul iseendaga veiniklaasi taga. Juuksekarvad kukuvad tyhjale paberilehele päev-päevalt yha rohkem. Raadiosaade täitub haigutusega.

...

Kuule, mis värk teil seal väljas selle luulega yldse toimub? joosep, Sina ka! Sel luuletusel pojast ja sigariga härrast ülemöödunud numbris polnud mingit kvaliteeti! Ühe staatilise episoodi pöördvõrdelisuses kujutamine ja religioosse teema sissetoomine ei ole luule. See on mõte! Nii madalale ei tasuks ometi laskuda, et paar üksikut tabavat lauset kokku panna ja luuletuse pähe avaldada... Sa peaksid ju teadma, et enda jaoks oluline mõte on sadade teiste poolt ammu ära mõeldud, et luule ei seisne mõtetes! Kusagil modernismi alguses hakkasid, tõsi, tabavad laused luules vohama, aga siis olid nad kehadena luule teenistuses.

...

Endakehtestus väljapoole kukub alati läbi, kehtesta end sisemiselt, võta end vastu vastuvõtjana. Nii kaugele, et kõik asjad on võõrad, tutvu nendega, mõistata, mõista. Puhasta end! Puhasta! Vastasel korral jääd olematuks, teistes olevaks mitteolevaks. Kui jääd vaid teiste jaoks, ei jää Sind ylepea. Endapuhastus on töö! Puhastustöö! Puhastu!

...

Teil ju näitlejaid koolitatakse? Valitakse ju mõned välja, istuvad neli aastat koolis, harjutavad, ja mõned üksikud neist saavad headeks näitlejateks. Mis ajast luuletajad siis nüüd ühtäkki muude sekelduste kõrvalt õhtuti paar luuletust valmis kribavad ja need kohe kaante vahele pistavad? Pole ime, et siis tuleb oma mõtteid hakata eksplitsiitselt esitama. Harrastajatel pole luuleks ju aega.

...

Suhtlemine on laen tulevikult. Ligimesed annavad energiat... See energia pärineb endast tulevikus. See on just-kui-energia-andmine. Ligimene äratab yles, lahkudes jätab laostunud subjekti. Kommunikatsioon tõmbab energiat tulevikust, kasutab ressursse. Kommunikatsiooni lõppedes tuleb väsimus. Väsimus. Tulevik peab väsimusega hakkama saama. Yksi on muidugi raske.

...

Luule on Under: „Öö valgesse õue sisse / nad sõidavad nii et lust! / Kuid piipude suitsemisse / poeb salaja kummitust – / Ja kipperi habemepunast / siis variseb tubak ja tuhk: / ta näeb... kui roomavat munast, / üht kääbust, kes ümar kui muhk..." Luule on kõrged betoonmajad vihmases Annelinnas. Luule on lillede kastmine. Luule on teivashüpe. Luule on Maardu tehaste suitsevad korstnad. Luule on kauguses vilkuv tuletorn. Luule on nimetissõrm ninasõõrme avauses sonkimas. Luule on miski mittemiskis. Luule on rütm ja rütm ja rütm. Luule on JAH!

... ja vesi peatab voolamise
voolamine voolamise enda
voolamise voolamine iseenda
voolamise voolamise

…

Ateistlik luule on läbimõtlematus. Selle eest seismine egoism. Võib-olla on 1 lahendus. Jumal kui väli. Jumal, kes on vuntside vahel, varvastes, peerus. Aga on asjad, kuhu Jumal ei tiku. Ta ei ole kõikjal. Ta on väli, annab kõigele energia, ta on erinevus, pinge, vastastiktoime. Ses mõttes, jah, kõiksus.

...

kerberose huuled tihkelt vasta rinda
just kui kala otsiks põhjast merepinda
loksub rannikuni piklik lainehari
kannab vette linalakist kaunitari

põrgukoerad keset Ketsemani aeda
palvetavad enne ärasõidulaeva
võtad kella käe pealt koorid enda paljaks
keha vähkreb võrgus lõppeks muutud haldjaks

nukker supiköök on keset vraki tekki
küünlaks pime tuletorn ja toiduks vesi
saarevahi joobnud silmad näevad äkki
pardid poriloigus üks neist peseb käsi

joome lahtund veini, joome õhta otsa
okastraadi august lipsab Pontu veele
kaelarihmas uppund tüürmann appikutse –
trotsib ööd sel varavalgel – paneb teele

Parimate soovidega! Vastust oodates!
Teie kõigi Elli S.

PS. Meie vana semu Max H. käis hiljuti vanadekodus külas. Sai päris pikalt sooja piima koos lürbitud. Samas, tema veebruarikuu Müürilehes kirjutatud luuletus ei kannata küll mingisugust kriitikat. Tore, et ta teispoole ära kutsuti. Kuigi jah, muidu oli tore mees, müüs metsa ja...

Seesama

* *Loe ka kirja Hasso Krullile (Müürileht nr 29, lk 38) ning vastust „tere Joosep..." (Müürileht nr 30, lk 38).*

ja jää sulab sulamisse
sulamise sulamine jääks
sulab sula sulamisse jää
sulab jääks jäädes

ja tuli valgus Sinusse
kes peseks jalad roiskuvatest peadest
kes kyyriks nyyd kõik maha jäetud pojad
hämaruses kajab kahte takti märkamata
kahe aineosakese vahel

ja sõnad vaevlevad hapnikupuuduses
lõikamata viljapõllul vihm
teeb olematuks olemise jäljed
mängib viiuldaja tikjate peade kohal
katkisel poognal purunenud keeltel

sinine joon mustal taustal
jääb alati hiljaks
iga silmapilk ja -pilgutus

viiuldaja paduvihmas korjamata põllul
katkematu viisijupp nabanööri lõikest
aina lõhkemas ainumas keel
et voolata viisi et uuesti hakkaks...

...oo nõretava yrgema pyhalik arm
astu see jälg jäljetuks
myytide myyt lakkaks
suletud ukseta ka avaneks uks

yks ylev yksindus
raadio ja piibu lõhna ja heliga
lambi ja kiviseina vahel lehvitab
käsi loiult silmapiirile ise
täis tumma tuhmust mõtte käsi
teravate kyyntega iseenda poole

näib et pilvedel on teravad kontuurid
näib et on ja on midagi muud
mängib viiul vihma viljapõllul
nabanööri katkemise viit

kivid taskus järvekaldal kõiki ära ootamata
võtta hoogu, hüpe – maandud tühjal tähistajaväljal
jooksed enda poole iseennast jooksmas märkamata –
seda nime valgel lindil kohe hälli kõrval pärjal

üle minu küünitades võtad kõrvarõngad kõrvast
paned kapi serva peale – keha liibund keha vastu –
tuhatoosis hõõgvel säde seegi paistab järve põhjast
konid taskus vettind sängis. Pole tähtsust. Laps on laps ju...

...tuli. valgus. Sinusse.
On hommik. Püsiv toon
yle sygise ja talve
kahe ligimese vahel

(sõprade pead roiskuvad yle
kogu veevoolu lngli sillalt
Werneri-esise platsini raisakotkad
laskuvad rebivad silmadelt munad

kas pole see mitte Mina kes
hullunult röökides haarab neist
verevil hammastega murrab
lindude sabad?)

ja hääl päästab varjupildi
pildi kujutlus teiseneb ajas teises
ruumis teise ruumi hääles

ja võrrand laheneb
numbrid taanduvad järjepanu
jääb vaid
1
(alles)

(31.01.1964)
Max H.

Lauri Sommer

SOO ASJAD

Kunagi kuulus see Jämejala või Tomuski raba Tomuski karjamõisale, siis Jämejala haiglale, Pärsti kylanõukogule/vallale ja kippus kymneid aastaid ikka aeg-ajalt põlema, kui turbalõikajad 1932. aasta suvel toidu tegemiseks lõkke syytasid või poiskesed 1985 suvel tikutopsiga olid laianud. Varem pidid töölised ja kohalikud kuidagi asjaga hakkama saama. Hiljem käis tuletõrje pika lohviga seda kustutamas. Nad pudenesid välja huilates yle põllu kohale vuranud autost. Aknalt vaadates oli see äge vaatemäng, kulutoss, voolikuid lahti jooksvad mehed, kustutamisahelik ja puha. Vahel sai suusõnal ka teada, kes tegi. Minu pyromaania õitses kyll maal, mitte linnas. Oleksin Räestul peaaegu aida ja kuuri maha põletand. Paaril korral juhtusin leegimängurite askeldamist märkama juba enne, kui suits laiali läks. Mõni laurits olevat ka alaealiste asjade komisjonis arvele võetud. Tule tegemine oli rituaalne salategevus, mida mainisid nii pioneeri matkajuhised kui indiaaniraamatud. „Paar korda käisime poistega 3 l purkidega bensukast bensiini toomas (huvitav et myydi) ja siis soos tegime lõket. Kui purk bensiiniga seisis keset lõket, siis see eriti ei põlenud. Yks kärsitu poiss viskas purgi suure kännuga puruks ja siis see plahvatas ägedalt. Ja siis muidugi Viljandi suur eelis oli ju tikuvabrik. Mina seal õue peal raksus ei käinud, aga need kes julgesid, jagasid lahkelt tulevärki. Põhiline oli hall svamm, mis oli yhelt kyljelt kaetud musta väävliga (oluline täiendus kummiliimile :)). See põles suht rahulikult, aga ajas hullult tossu.”[1] Olid veel Nuudi Jaanuse tikuotstest tehtud väiksed nelinurksed pommid, mis syydatuna ja õhku visatuna lyhida särinaga ära põlesid, meie all imestunult seda tulevärki vahtimas. Aga see oli juba kõrgem pyrotehnika, peaaegu aviatsioon. Meie, Kauge ja Suur-Kaare poiste ajal kutsuti seda paika Sooks ja yks vana kohalik medõde mäletas, et tema nooruses oli seal olnud ka tõelisi laukaid. Aga paljugi on jäänud. Muisse ja minusse, selles säilimises on palju sarnast. Mõisa vana uibuaed, kus sai kolatud, tooreid õunu pika pajuvitsa otsa torgatud ja siis visatud. Kaugele lendasid. Mõni puu, mõni mälestus, muist tyvesid ammu pikali, sammaldund-pehkind, välja juuritud või pliidi allagi läinud. Õunapuudega kytsid kunagi kuningad. Hea rahulik vari on veel Jämejala majandi aia puude all. Uue Haigla tee, mis nyyd on valgustuse saanud. Seal hulkudes lendas mu õlale äkki tihase värb. Laulsin talle, tema siristas vastu. Viis minutit. Sooõhk, turbavinuga leitsakuline soojal päeval, jaheda piisklusega sygisel, mis voolab Uue Haigla poolt yle põllu tulija jalgadele yhel kindlal kallakul. Yleujutusest tekkinud järv, kõrkjaotsad väljas, sulamata jääpangad, linnud siin-seal käratsemas ja tujutsemas. Lapse paekividest tehtud muulid madalasse vette, muistse aja unistused neid kokku kandes, nagu oleks keegi seal mänginud juba esimeste inimeste paiku, hoidnud peos kivististe mustriga kivikest ja pannud selle ajavahesse peitu just minu jaoks. Ja sinnasamma panen ka mina tema peitu.

Soo veerde, kohale, kus enne olid olnud kartulimaad, ehitati seitsmekymnendatel Kauge ja Suur-Kaare tänava korrusmajad. Meie majadegrupi ametlik nimetus oli Tartu-tyypi suurpaneelelamu. Viiekad. Selliseid oldi rukkipõllule ehitatud Annelinnas juba enne katsetatud. Ja mitut masti kolmekad. „Majade suurus olenes palju ka sellest, kes ehituse tellis. Kui suuremad ettevõtted võisid endale lubada rööbasteel liikuvat tornkraanat, millega sai rajada viiekorruselisi elamuid, siis väiksemad asutused pidid piirduma autokraana ja kolmekorruseliste majadega.”[2] Klassivahesid see asi ei tekitanud ja mehhaniseeritud ehituskolonni pysti pandud karpide elanikkond sai kirju. Pooleli objektidel mängisid poisikesed „luurekat ja sõda. Sopaaukudesse panime tina- ja plastsõdurid pilbastele ulpima ja siis hakkasime neid räigelt kamakatega pommitama. Kurb, kui mõnel mehel automaat ära murdus.”[3] Olid ka salapärased taskulampidega jooksmised mööda uduhämarat sood. Valgete seakynadega sõitmised. Ja yksipäini ojanirede uuristamine ja neile tammide tegemine, käed kevadisest veest jahedad ja punased, kummikud väga porised või savised. Toas saab selle eest kyll noomida. Soos pesitseb hulk linde, parvedele on see toidutandriks ka rändel. Kiivitajate hääled suvel, see, kuidas nad uitaja eest oma pesasid kaitstes ähvardavalt tiirutasid ja pikeerisid. Mõni proovis neid vibuga jahtida. Minul pilk taevas, taganevad sammud mätastel. Must toonekurg, kes sealt kord läbi käis. Suure kivi otsa ronimine vesilikelombi taga. Eemal liuhka nõlv, kivi otsas veel väike lohk. Kõrge positsioon. (Mina kivikuningas, sina sitalabidas.) Omaõue talispartakiaad. Eskude kaevatud tiik, mille poisid lumelabidatega hokimängu jaoks puhtaks ajasid. „Muidugi suuskadega nõlvast sai palju lastud, hypekaid ehitatud jne. Vahest sai suuskadega matkatud ristipõiki yle soo ja kaugemalegi. Palju sai uisutatud. Lompide ja ojade peal oli päris hea uisujää, nendest kokku moodustus ysna suur jäälabyrint, see maastik tundub tagantjärgi lausa postkaardi pilt.”[4] Lõputud kelgusõidud, mis jätkusid suurte tänavalaternate valgusel ja lõppesid all pimedas soos. Lumememme tegemine, jäised tätrad kootud kinnaste kyljes. (Hetk ainude lapsepõlvemaalt – ema soendab rindade vahel poja lumes möllamisest kylmunud käsi.) Yks jääst liurada, mis viis pajude vahelt alla ja oli ääristatud vanade näärikuuskedega.

Teisel pool sood seisid kolm kõrget paju, nende alla nõlvale ehitatud kindlus, muldvall, mille ääres redutasime ja rajal möödujaid piilusime, ammuse ekskavaatori kaevatud orukesed selja taga. Jämejalast tuleva teeraja ääres kõrge tumedatest palkidest kõrgepingemast. Paremal haiglaraja pool suur kruusaauk, kus tugevalt vanemad poisid kunagi lõket tegid ja õlut võtsid. Nende patareitoitega makist kaikus lapsele esimest korda punk. Kui ma nyyd midagi segi ei aja, siis käis yks tollane noorteiidol, Velikije Luki laulja Munk mingil perioodil tydrukuga meie kõrvalmajast, aga see polnud kruusaauguga seotud. Vähemalt mängis ta oma lavakate kursaga tollal tihti Ugalas ja vilksatas paaril korral meie majade juures. Kummalised mumifitseerunud sookännud kesk kuivand turvast, rohtunud ja paadunud savile tallatud rajad, kes neid kyll käib, sootagusele põndakule maetud kellegi lemmikkoer, nimi ja rist haual. Endise Tomuski karjamõisa hobusetalli vare soo taga, myyridel turnimine ja all tuhnimine, prahikuhjast leitud imestununa päikese kätte tõstetud sõjaeelne plekist Kawe kommikarp. Põld, millelt kombainid olid lahkunud, põhupallid, traadist haakidega ragulkadega mängitud sõjamängud, tabamused ja tabamised, hirm silma pihta saada. Hämara eel põhupalli otsas kykitamine ja sootaguste tulede syttimise jälgimine. Seisatus enne tuppa minekut.

Vete kohal hõljuv Vaim
on ikka siin,
yleujutuses soolammi kohal.
Kõrkjad, mõned magavad pardid,
puude mustad siluetid linna ja haigla kumas,
sootaguse allee kollased tuled veel peegeldumas.
Vaevutuntav tuulehoog
teeb lähimast tulest
väreleva pika juti.
Ylal kella kymnese pimeda keskel,
laternate valgel
riisub yks vana naine
ikka veel kaldaveert,
ta on ainsana väljas
korrusmajade
hajatuledes kuubikute kõrval
sellal kui teised vahivad telkut,
sobravad netis või magavad,
kasutab tema oma elu tõeliselt
täna öösel
kõnnin tema riisutud rada mööda
ja töötan ta jälgedes

Yleujutused, kuumaastikuline ebatasasus ja kasvav mets hoiavad tänini soo saladust. Ryystatud teda muidugi on. Kord tulin Jämejala poolt ja nägin, et haiglatee turbavallile on pargitud maastur ja yks värdi tassib rämpsukotte magistraalkraavi. Seal oli neid eelmine ports juba ees, kyljed irvakil, jamps põhja vajund ja hulpimas. Mind tulemas nähes valetas, et võtab sealt vett. Oleks tõesti võinud seda prygi keskelt ammutatud rohelist löga mõne liitri juua. Poisikesed lõhkusid mitu korda meie maja esimehe Peddeli linnalt välja nuiatud haiglatee silda, kuni saidki jagu. Tykk aega olid ainult ebakindlad haod ja ymberkäik vasakult, kui veetase lubab. Nyyd jälle ausõna peale tehtud sillake. Turbatöö käis ses kandis väikest viisi vähemalt Tomuski karjamõisa aegu. Turbapätse lõigati labidaga ja tõsteti kärule. Märjad pätsid pandi sooveerde turbaaunadesse. Kui see sai hiliskevadel tehtud ja suvel oli parasjagu päikest, ning turbaid mõne korra ymber ka käidi tõstmas, kuivasid pätsid ära ja nendega sai sygisel kytta. Alusturvas läks loomadele allapanuks. Linnale võeti seda kraami sealt alates kahekymnendate algusest. Masinad olid vanad ja logud, niiet töö seisis võrdlemisi tihti. Aga seitsmekymnendate lõpul see soo päris myrises. Kõigepealt prooviti kuivendada. Kaevati Tomuskiotsast Valuojani ulatuv yhe truubiga magistraalkraav. Suured traktorid T-150 K, K-700 ja K-701 kärutasid tuhandeid tonne turbamulda majandite kompostiväljade rammuks. „Käisime vanaisaga jalutamas kuskil seal siis, kui kaevetöö käis ja suured puujuured kummuli vedelesid, nende all olid nagu koopad.”[5] „Ekskavaatorijuht Hugo Arras ronis mööda kylmunud turbakamakaid karjääri põhja. Ta korjas sealt väikseid valkjaid asju. „Näete, kunagi on siin järv olnud.” Kinnituseks läikisid peopesal mudakukkede lubjast kojad, mis olid täidetud mergliga.”[6] Talvepäevadel seisis yleval sooserval väike vagunsoojak, kus märkija Elvine Allik tuld all hoidis, et kylmanud ekskavaatorijuhid vahel sooja saaks. Pimedas paistsid eskude tuled, kolin ja jauramine. Selles oli midagi kykloopselt huvitavatki, kuid kopad sõid ära tuttavad rajad. „Kusagil seal sõitsime ka jalgratastega ja varasematel aegadel, kui kopad polnud veel väga palju ära lõhkunud ja kõiki veesilmi tyhjaks lasknud, siis oli seal ka ujumiskohti.”[7] Õnneks lõppes nõukaaeg enne ära, kui kogu turvas ära viidi ja ekskavaatorid sinna plaanitud järve[8] kaevamisega valmis jõudsid. Eskude rajad on mõnel pool veel näha ja enamasti ka käidavad. Neid ymbritseb tyma maa, võsa ja vetevald. Valuoja-poolne osa on turbast puhtaks roogitud ja jäänud savipõhjaga, teispool sood on yks platoo ikkagi täitsa aus turvas ja kaski täis. Mujal leiab turbaviirge ja veerekesi. Ja lehtede aegu meenutab see kõik pisut ka metsa, kus osadel puudel on jalad vees. Hea on seal istuda mõnel turbalapikesel kollakaspruunide rohtude keskel sellisel kuival ja kerge tuulega hilissygise päeval. Paned silmad kinni. Jäävad ainult kohin ja kodusus.

Järve pole edasi tehtud, sest kapitalismi alul oli sellise asja peale kulutamine liig mis liig. Aitas siin „soost” kyll, aitab ka mu mälestuste jaoks. Kui nad jäävad järve põhja, siis jäävad. Jäämägede sulaveest jäänud veekogu loksus siin ju aastasadu ja rabastus pikkamisi. Praegune märgala liigub yleujutuste toel ehk lammisoo poole. See muutumine on loomulik osa looduse aeglasest ringist, millele inimputukad vahel teadmatult kaasa aitavad.

Soomängud

See on tavaline asi, et mõned filmid panevad lapsed tegutsema. Muidugi ei läinud meist mööda Dumas' ja Mihhail Bojarski sõnum: „Algkooli aegu yks popp mäng poistega soos oli D'Artagnan ja kolm musketäri. Mina pidin alati Porthos olema, kuna olin vähe tugevama kerega :) D'Artagnan oli teistest vanem ja kõige tugevam poiss, vist oli Aleks nimi. Mõõkadeks olid pajuvitsad, millest oli plast purgikaas läbi torgatud."[9]

Kõrval kõnniteel joonistasid tydrukud kekskastile päikest või kargasid pesukummi sees, sosistasid omavahel ja vaatasid vilksti. Ega nad poistega koos palju ei tegutsend. Kui, siis natuke trihvaaterit ja keerukuju. „Poisid armastasid hirmutada ka, et soo peal on kollid, kes lapsi söövad. Ema vist kyll ytles, et see on rumal jutt, aga eks lapse hinge jääb ikka pisuke kahtlus ..." Neil olid soo peal hoopis teised mängud. „Tegime väiksemates lompides võililledest „nukke". Eks ikka nii, et noppisime võilille võimalikult pika varrega, rebisime varre peenikesteks ribadeks, siis pidi selle veidiks ajaks vette panema, kus ribad krussi tõmbusid, mis meie meelest väga ilusaid lokke meenutasid, siis tuli leida puujupp kehaks ja olidki kaunitarid valmis. Põnevad olid ka konnakudu ja väikesed konnad. Eks neid ka pyydsime ja „kodustasime" (koduloomi meil ju polnud), aga ega nad meie juures pikalt ei pysinud muidugi. Telekaga seoses meenub mulle „Robin Hoodi" seriaal. Selle järel sai soo peal tydrukutega igasugu arendusi nende karakteritega mängida. Eks igayks tahtis leedi Marion olla, aga rahu nimel tuli vahel sellest tiitlist loobuda ka. Punusime pärgi nagu filmiski kangelannadel peas nähtud enda ehtimiseks."[10] „Robin Hoodi" atmosfäär mõjus ka poistele. Oli kunagi ju raamatut loetud ja lapse jaoks on Sherwood tegelt iga paik, kuhu suured ei pääse. Seal filmis kõlanud Clannadi saatemuusika sai kassetile lindistatuna esimeseks välisukseks Briti saarte folki. Minu soo-filmiks oli venelaste natuke õudne, aga kõikjal mõjuv „Baskerville'ide koer" (1981). Grimpeni raba sulas mu aknaaluseks ja yks stseen, kus põgenend sunnitööline Selden rabakaugustest laternaga signaale annab, tabas midagi alateadvuses. Sest laps, kes öösel aknast välja vaatab, ootabki tule syttimist pimedas soos. Myydid vahetuvad, aga kangelased ei kao. Yks mu tuttav mängib omal kombel siiani musketäre ja on selle eest oi kui kallilt maksnud ...

Nyyd on õuele istutatud rohkem puid ja yleval sildid „Jalgpalli mängimine keelatud". Ma pean konservatiivse muigega tunnistama, et hea varjuga puud huvitavad mind sellel õuel hoopis rohkem kui veerev pall. Praegu on kaldapealsel vaikne ja kohisev jalutada. Seal seisab isegi väike tunnelallee. Aga yhe väljaku ma oleksin jätnud kõrvalmaja taha. Poisid peavad nyyd yhistegevuse otsingutel soosse taganema. Kuigi võib-olla on see hoopis hea. Jooksevad neid radu särasilmil, kord mingid pystolid käes, järgmisel päeval hoopis uued plaanid. Teispool sood noore kasemetsa all näeb käparditest algajate tegevuse jälgi, aga Jämejala-poolse kallaku võsas on saaretyvede vahel ikka päris tõsine kõrgonn pysti pandud. Nende tegevuse tulipunkt. Meie oma oli majadepoolsel kaldal vasakut kätt. Pisike kinnipatsutatud liivast vallidega mänguvormelite sõidurada. Ralliässad olid neid muidugi tuuninud – teinud plastiliini ja epoliimikorra ja ei tea millega veel natuke raskemaks. Hambapasta karpidelt, suitsupakkidelt ja kes teab kust lõigatud välismaa firmasildid peale ja padavai võistlema. Hasarti jätkus.

Tule, Valge Koer

„Sinuga soo vahel uitamisest on millegipärast meeles, kui ytlesid, et kujutad tihti ette, kuidas keset sood tuleb sulle suur valge koer vastu. Ja kui millegi peale järjepidevalt mõelda, siis pidadagi nii minema."[11]

Брусок «Пам'ять»

Ja nyyd nägin, et ysna sealsamas, meie majast oma kakssada viiskymmend meetrit vasakule minna ja natuke laskuda, oli yhe ukrainlase väike kohvik. Ainult unes, aga siiski. Vaatasin imestades silti, astusin sisse ja seal käis tegevus. Olid läinud nädalal avanud, natuke kohmetud köögis ja leti taga. Mitut menyys olnud rooga ei olnudki veel kellelegi valmistatud. Rääkisin ylevoolavalt haruldasest võimalusest oma kodupaigas syya saada, et eriline juhus, raha pole probleem ja muud mula. Andke siis parimat, mida on. Omanik tuli, lubas mind ja mu sõpra Laatsarust (kes see veel oli?) kostitada mingi ukraina rahvusliku supiga ja ytles, et ta elab põhimõtte „jaga hanśat, kuni pidu kestab" järgi. Just-just. Pea pyhi, käi klaasiga ringi, naine sakuskaga sabas ja vaata, kellele see hyva jook meele rõõmsaks võib teha. Vala välja just talle ja tema saatusele. Paku ja räägi *po ljudski*. Aga kellel on juba kyll ja pilt taskus, sellele ära sinna taskusse kodukino ja särgiesisele okselaiku tekita. Ära sega õlut ja elutilka, absinti ja likööri. Ole õiglane jootja, ole õiglane söötja. Kuula ära, mis kellelgi öelda on ja saa aru, siis käivad Su majas sõbrad ja seinad helisevad. Ja kui unistamist jätkata, siis tahaksin seal istuda ukraina verd klassivend Igoriga ja kõrvallauas võiks laulda see Harkivi naiskoor, kes 2013 Pihkvas maasenitsa kontserdil oli.[12] Pruunide silmade ja must-lilleliste rätikutega. Nii selged, et enamik mehi paistsid nende kõrval ärplevate pubekatena. Meid polekski seal tagatoas suurt rohkem näha kui tuult turbase raja kohal. Viljandi parim poetess Saša Tšoba istuks oma poisiga kõrvallauas. Lööksime horilkapitse kokku, kõll käiks ära, pruun särasilm alustaks akna all pikka nukrat burdoonilaulu, Iix vaataks mind yle tammise laua tõsise näoga, muigaks siis äkitselt ja ytleks: „Noh, Sookas ..."

[1] Andres Läänesaare meil 10.01.2014
[2] Gert Kiiler. Paalalinn ... Killu oli oma täissoditud riiete, kõrge harja ja intelligentse vibaliku olemisega Viljandi vingemaid punke. Kärt Karpa kysis: „Mida Sa oma käitumise ja välimusega taotled?" – „Pyyan kaotada ära seda yksluisust ja monotoonsust, mis praegu kõikjal (ka tänavatel) valitseb. Et kõik saaksid aru, et kõige parem on elada vabalt, mõtlemata sellele, mis teised sinust arvavad." (Sakala, 24.08.1991) Killuga tegime kunagi sellise katse, et tema ronis Tallinna maantee ääres oma lsa juures yhe puu otsa ja mina vaatasin rõdult. Olime kyll väga pisikesed, aga paistsime teineteisele siiski kätte. Lehvitasime ja Killu näitas nagu mingit kartongile kirjutatud loosungit. Ma ei tea, kas nyyd mälu petab, aga tundus, et see oli „Ma elan ka kunagi Paalakas". Sõnas „Paalakas" olid kõigi a-de ymber anarhiamärgid tehtud.
[3] Valner Valme meil 31.07.2013
[4] Andres Läänesaare meil 10.01.2014
[5] Liina Smolin 30.11.2013
[6] Henn Kaldma. Masinad järve põhjas. Tee Kommunismile, 16.03.1978
[7] Jaan Õmbluse meil 7.08.2013
[8] Seda planeeriti juba kuuekymnendate lõpus (Tee Kommunismile, veebruar 1969). Pindalaks pakuti 13 hektarit, orienteeruvaks veemassiks 400 000 kuupmeetrit. Seitsmekymnendate lõpul pröökas Henn Kaldma kõigile sõnu suhu pannes: „Paalalinna rahvas ootab pikisilmi uue järve valmimist. Saab ju siis käe-jala juures supelda või koguni õngekorki leotada." Kindla sõnaga lubas järve ka 1981. aasta 18. juuli Tee Kommunismile fotoallkiri.
[9] Andres Läänesaare meil 10.11.2014
[10] Triinu Soomere meil 22.08.2013
[11] Andres Läänesaare meil 10.01.2014
[12] «Муравский шлях» / Muravsky Shliakh on juba 30-aastane lauljate ja uurijate kamp. Pihkvas lindistasin neid trio ja kvartetina. http://youtu.be/bhK7pRfpDH4

„Joonistatud Laulud", Kaspar Tamsalu.